

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

**IZVAJANJE TRENINGA SOCIALNIH VEŠČIN:
ANALIZA PROGRAMA ALTERŠOLE**

LJUBLJANA, 2016

URŠKA ŠENK

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

**IZVAJANJE TRENINGA SOCIALNIH VEŠČIN:
ANALIZA PROGRAMA ALTERŠOLE**

Študijski program:

Pedagogika – E

Mentor: Izr. prof. dr. Damijan Štefanc

URŠKA ŠENK

LJUBLJANA, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju, izr. prof. dr. Damijanu Štefancu za sprejem mentorstva, vse nasvete in strokovno pomoč.

Zahvaljujem se zavodu Alteršola, ki je omogočil raziskovanje, še posebej Iris Šober za vso pomoč in posredovanje podatkov.

Zahvala gre tudi izr. prof. dr. Jasni Mažgon za pregled empiričnega dela.

Hvala Magdi za lektoriranje.

Posebna zahvala pa gre tudi moji družini za vso podporo in pomoč ter Gašperju, za vzpodbudo in potrpežljivost.

POVZETEK

Naslov: Izvajanje treninga socialnih veščin: analiza programa Alteršole

V diplomskem delu obravnavamo preventivni program treninga socialnih veščin, ki poteka v Alteršoli. V teoretičnem delu obravnavamo koncepte, ki so relevantni za to temo: predstavimo različne opredelitve socialnih veščin, pojem socialne kompetentnosti ter posledice pomanjkanja socialnih veščin. V nadaljevanju opredelimo teoretična izhodišča treninga socialnih veščin, posvetimo se vsebini, ciljem in predvsem didaktičnemu vidiku. Na kratko predstavimo značilnosti dela s skupino, načela izkustvenega učenja ter igre vlog. Predstavljamo treninge socialnih veščin, ki se v slovenskem prostoru najpogosteje pojavljajo: trening socialnih veščin kot alternativni ukrep na področju obravnavanja mladostniškega prestopništva, trening kot del terapije za ljudi s težavami v duševnem zdravju, trening socialnih veščin v šolah ter kot delavnica ali tabor.

V empiričnem delu analiziramo program treninga socialnih veščin, ki poteka v okviru Alteršole v Trzinu. Temelji na analizi pridobljenih dokumentov ter intervjujev z vodjo in udeleženci programa. Zanimal nas je organizacijski, didaktični in vsebinski vidik ter vidik udeležencev. Ugotovili smo, da gre za preventivni program, ki je namenjen mladim z zaznano socialno problematiko. Cilj izvajalcev je pri tem okrepiti socialne veščine na osebni, odnosni in družbeni ravni. Poleg tega se je pri programu pokazal velik pomen omogočanja druženja vrstnikov in razvijanja dobrih medosebnih odnosov, kar je pomembno tako izvajalcem kot udeležencem. Udeleženci sam trening socialnih veščin ocenjujejo zelo pozitivno, večina ima občutek, da so preko programa pridobili veščine, ki so jim pomagale pri reševanju v konkretnih življenjskih situacijah. Pozitivne učinke treningov socialnih so opazili tudi izvajalci in starši, vendar se je potrebno zavedati da so vplivi zmerni, prenos veščin v realne situacije je težek, prav tako tudi merjenje, kar izpostavlja tudi vodja programa.

Ključne besede: trening socialnih veščin, socialne veščine, socialne spretnosti, komunikacijske veščine, socialna kompetentnost, preventivni program za mlade

ABSTRACT

Title: Performance of social skills training: program analysis of Alteršola

In this-Thesis we deal with the preventive program of social skills training, which takes place in the Alteršola. In the theoretical part we deal with concepts that are relevant to this topic: we present different definitions of social skills, the concept of social competence and the consequences of the lack of social skills. Here we define the theoretical foundations of social skills training, we focus on the content, objectives and particular didactic aspects. We Briefly introduce the characteristics of the work with the group, the principles of experiential learning and role play. We Introduce training in social skills, which are most frequent in the Slovenian area: social skills training as an alternative measure for dealing with juvenile delinquency and training as part of therapy for people with mental health problems, social skills training in schools as well as a workshops or camps.

In the empirical part we analyze the social skills training program, which takes place in the context of The Alteršola in Tržič. It is based on an analysis of documents obtained and interviews with the manager and program participants. We were interested in organizational, didactical and substantive aspects as well as the aspects of the participants. We found that the prevention program is aimed at young people with perceived social problems. The objective of the performers is to reinforce social skills in personal, relational and societal level. Moreover, the program showed the great importance of enabling peers to socialize and develop good interpersonal relationships, which is important for both providers and participants. The Participants of the training of social skills are rated very positively, most have a sense that through the program they gained skills that will help them to solve real life situations. The positive effects of the social training are seen in the providers and parents, but we must be aware that the effects of the moderate transfer of skills in a real situation is difficult, as well as the measurement, which the program manager is aware of.

Key words: social skills training, social skills, communication skills, social competence, preventive programs for youth

KAZALO

1. UVOD	1
2. SOCIALNE VEŠČINE	3
2.1. Socialna kompetentnost	6
2.2. Pomanjkanje socialnih veščin	8
3. TRENING SOCIALNIH VEŠČIN	9
3.1. Teoretske podlage treningov socialnih veščin	9
3.2. Opredelitev programa treninga socialnih veščin	13
3.2.1. Cilji	13
3.2.2. Trajanje	14
3.2.3. Udeleženci	15
3.2.4. Vsebina	15
3.3. Oblike, metode in tehnike dela	16
3.3.1. Skupinsko delo	18
3.3.2. Izkustveno učenje	20
3.3.3. Igra vlog	21
3.4. Trening socialnih veščin v slovenskem kazenskem pravu	22
3.4.1. Zgodovina	23
3.4.2. Izrekanje ukrepa	24
3.4.3. Izvajanje ukrepa	25
3.5. Trening socialnih veščin kot del terapije za ljudi s težavami v duševnem zdravju ...	25
3.6. Trening socialnih veščin v šolah	27
3.7. Trening socialnih veščin kot delavnica ali tabor	30

4. EMPIRIČNI DEL	34
4.1. Opredelitev raziskovalnega problema	34
4.2. Raziskovalna vprašanja	34
4.3. Raziskovalna metoda	38
4.4. Opis proučevane populacije.....	38
4.5. Postopek zbiranja podatkov	39
4.6. Obdelava podatkov	39
4.7. Rezultati in interpretacija.....	40
4.7.1. Organizacijski vidik	40
4.7.2. Didaktični vidik.....	47
4.7.3. Udeleženci	66
4.7.4. Vsebinski vidik.....	85
5. SKLEPNE UGOTOVITVE.....	102
6. VIRI IN LITERATURA	106
7. PRILOGE.....	111

KAZALO TABEL

Tabela 1: Značilnosti intervjuvancev	38
Tabela 2: Kodiranje dokumentov o obliki izvajanja TSV	40
Tabela 3: Kodiranje izjav vodje programa o obliki izvajanja TSV	41
Tabela 4: Kodiranje dokumentov o časovnem okviru TSV	42
Tabela 5: Kodiranje izjav vodje programa o časovnem okviru TSV	43
Tabela 6: Kodiranje dokumentov o tem kdo izvaja TSV	44
Tabela 7: Kodiranje izjav vodje programa o tem kdo izvaja TSV	45
Tabela 8: Kodiranje dokumentov o financiranju TSV	46
Tabela 9: Kodiranje izjav vodje programa o financiranju TSV	46
Tabela 10: Kodiranje dokumentov o teoretičnih predpostavkah TSV	47
Tabela 11: Kodiranje izjav vodje programa o teoretičnih predpostavkah TSV	48
Tabela 12: Kodiranje dokumentov o ciljih TSV	49
Tabela 13: Kodiranje izjav vodje programa o ciljih TSV	53
Tabela 14: Kodiranje dokumentov o oblikah, metodah in tehnikah dela TSV	54
Tabela 15: Kodiranje izjav vodje programa o oblikah, metodah in tehnikah dela TSV	55
Tabela 16: Kodiranje dokumentov o programu TSV	57
Tabela 17: Kodiranje izjav vodje programa o programu TSV	59
Tabela 18: Kodiranje izjav vodje programa o načrtovanju TSV	60
Tabela 19: Kodiranje dokumentov o evalvaciji TSV	62
Tabela 20: Kodiranje izjav vodje programa o evalvaciji TSV	65
Tabela 21: Struktura udeležencev TSV	67
Tabela 22: Kodiranje izjav vodje programa o pridobivanju udeležencev	67

Tabela 23: Kodiranje izjav udeležencev o odločitvi za vključitev v program	68
Tabela 24: Kodiranje dokumentov o ciljni populaciji TSV	70
Tabela 25: Kodiranje izjav vodje programa o ciljni populaciji TSV	71
Tabela 26: Kodiranje izjav vodje programa o težavah, s katerimi se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV.....	72
Tabela 27: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj jim je všeč na TSV	74
Tabela 28: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj jim ni všeč na TSV.....	76
Tabela 29: Kodiranje izjav udeležencev o oceni izvajalcev TSV	76
Tabela 30: Kodiranje izjav udeležencev o udeležbi na TSV, če bi potekal na šoli.....	78
Tabela 31: Kodiranje izjav vodje programa o temah, ki udeležence najbolj zanimajo.....	79
Tabela 32: Kodiranje izjav udeležencev o temah, ki jih najbolj zanimajo	80
Tabela 33: Kodiranje izjav vodje programa o odnosih v skupini.....	81
Tabela 34: Kodiranje izjav udeležencev o odnosih v skupini	83
Tabela 35: Kodiranje dokumentov o razvijanju socialnih veščin	85
Tabela 36: Kodiranje izjav vodje programa o razvijanju socialnih veščin	88
Tabela 37: Kodiranje izjav udeležencev o socialnih veščinah, ki so jih pridobili	89
Tabela 38: Kodiranje izjav vodje programa o prenosu znanja izven TSV.....	90
Tabela 39: Kodiranje izjav udeležencev o opaznem napredku	93
Tabela 40: Kodiranje izjav vodje programa o razlikah v vedenju pred in po izvedbi TSV.....	95
Tabela 41: Kodiranje izjav udeležencev o spreminjanju vzorcev vedenja izven TSV	96
Tabela 42: Kodiranje izjav udeležencev o zaznavanju pomanjkanja socialnih veščin	97
Tabela 43: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj bi želeli spremeniti pri TSV.....	99
Tabela 44: Kodiranje izjav vodje programa o težavah.....	100

1. UVOD

Značilnost postmodernih družb je stalno spreminjanje, kot pravi M. Ule (2000, str. 9) je stalno samo to, da nič ni stalno. Mladostnik ima neskončno možnosti svobodno oblikovati svoj življenjski stil, vendar pa ima ta svoboda tudi temno plat. Vso odgovornost in s tem tveganje namreč prevzame posameznik. Tudi zato mladostnik danes potrebuje še obsežnejšo socialno oporo, če hoče realizirati svoje individualne možnosti in potencialne. Potrebuje pomoč izobraževalnih in socialnih institucij, da lahko kompetentno sodeluje v novi informacijski in tehnološko zahtevni družbi. Razviti mora socialne potrebe in sposobnosti za sodelovanje z drugimi ljudmi (prav tam, str. 486).

Obstaja povezava med priljubljenostjo v vrstniških skupinah in socialnimi veščinami. C. Peklaj in S. Pečjak (2015, str. 34) izpostavita, da se med vrstniki ustvari močna vrstniška kultura, ki vsebuje norme in pravila, kako naj bi se mladostnik vedel, da bo sprejemljiv za vrstnike. Ob tem M. Ule (2008) pravi, da so priljubljeni posamezniki običajno »prijazni, optimistični, imajo smisel za humor, so občutljivi za probleme drugih, sodelujejo v skupinskih dejavnostih in dajejo različne predloge« (prav tam, str. 100). Priljubljeni posamezniki postanejo še bolj samozavestni, kar še okrepi njihovo privlačnost in priljubljenost. Medtem pa obstaja nevarnost, da nepriljubni mladostniki, ki niso osvojili primernih socialnih veščin, imajo izstopajoče vedenje ali določene fizične in socialne značilnosti, postanejo še manj priljubljeni.

Pri tem M. Ule (prav tam) predstavi dve posledici nepriljubljenosti. Ena so zavrženi mladostniki, ki so aktivno nepriljubljeni pri vrstnikih zaradi osebnih razlogov (npr. prepirljivost, agresija, egoizem) ali socialnih razlogov (npr. socialna stigma). Drugo posledico nepriljubljenosti pa predstavljajo prezrti mladostniki, ki niso osovraženi med vrstniki, ampak preprosto nimajo stikov in prijateljev. Razlogi so lahko osebne značilnosti (sramežljivost, zaprtost vase, pomanjkanje zaupanja vase) ali socialne značilnosti (značilnosti izvirne družine, socialne etične in religiozne pripadnosti). Psihologi, pedagogi in drugi strokovnjaki razvijajo programe za povečevanje priljubljenosti, med njimi tudi treninge socialnih veščin (prav tam).

V teoretičnem delu diplomske naloge najprej predstavimo različne opredelitve socialnih veščin, pojem socialne kompetentnosti ter posledice pomanjkanja socialnih veščin. V drugem poglavju se osredotočimo na trening socialnih veščin. Najprej opredelimo teoretična

izhodišča, v nadaljevanju pa se posvetimo vsebini, ciljem in predvsem didaktičnemu vidiku treningov socialnih veščin. Pri večini programov se uporablja delo s skupino, načela izkustvenega učenja ter igre vlog, zato si podrobneje pogledamo njihove značilnosti. V nadaljevanju predstavljamo treninge socialnih veščin, ki se v slovenskem prostoru najpogosteje pojavljajo. Najprej si pogledamo značilnosti treninga socialnih veščin kot ukrepa za deviantne mladostnike v slovenskem kazenskem pravu. V nadaljevanju predstavljamo trening kot del terapije za ljudi s težavami v duševnem zdravju, nato izpostavimo značilnosti treninga socialnih veščin, ki se ga izvaja na šoli. V zadnjem poglavju teoretičnega dela predstavimo trening socialnih veščin, ki poteka kot delavnica ali tabor v okviru centrov za socialno delo, društev in zavodov.

V empiričnem delu analiziramo program treninga socialnih veščin, ki poteka v okviru Alteršole v Trziču. Temelji na analizi pridobljenih dokumentov ter intervjujev z vodjo in udeleženci programa. Zanima nas organizacijski in didaktični vidik, ki ga raziskujemo s pomočjo temeljne dokumentacije in intervjujem vodje. Posvetimo se sklopu raziskovalnih vprašanj, ki se nanašajo na udeležence. Predvsem nas zanima njihova struktura in medosebni odnosi znotraj skupine ter ocena programa s strani udeležencev. Pri vsebinskem vidiku pa analiziramo katere socialne veščine poskušajo razvijati znotraj treningov. Pri tem nas zanima mnenje vodje, v kolikšni meri tak program lahko pripomore k napredku in prenosu znanja izven programa. Hkrati pa nas zanima tudi ali udeleženci pri sebi zaznavajo učinke, ki so vezani na obiskovanje treninga socialnih veščin.

2. SOCIALNE VEŠČINE

Hopson in Scally (v Metelko Lisec 2004, str. 107) delita socialne veščine na štiri področja: »jaz«, »jaz in ti«, »jaz in drugi« ter »jaz in specifične situacije«. Pri »jaz« veščinah gre za socialne veščine, ki jih posameznik potrebuje za svoje delovanje in osebni razvoj (avtorja navajata 22 takšnih veščin npr. kako najti informacijo, prepoznati svoje potenciale, kako se soočiti s problemi ipd.). »Jaz in ti« veščine so veščine za odnos »s tabo«-osebo nasproti meni in se nanašajo na: kako kakovostno komunicirati; kako začeti, obdržati in končati odnos oz. zvezo; kako dati in sprejeti pomoč; kako se soočiti s konfliktom; kako sprejemati in dajati povratna sporočila. Pri »jaz in drugi« gre za veščine, ki jih potrebujem za kakovosten odnos z drugimi, in sicer: kako biti samozavesten; kako vplivati na ljudi in na sistem; delati v skupini ter kako konstruktivno izražati svoja čustva. »Jaz in specifične situacije« pa avtorja razdelita na izobraževanje, delo/zaposlitev, življenje doma, prosti čas ter skupnost.

K. Bierman (2004, str. 85-86) navaja sedem sklopov socialnih veščin, ki se povezujejo s socialno kompetentnostjo:

1. Socialna udeležba, ki jo razdeli na štiri komponente veščin: pridružiti se vrstnikom pri različnih dejavnostih; biti z vrstniki; počutiti se udobno v interakcijah z vrstniki, začenjati interakcije in vstopati v že obstoječe dejavnosti.
2. Razumevanje emocij, ki jih razdeli na: točno prepoznavanje občutij drugih; primerno izražanje lastnih občutij; primerno odzivanje na občutja drugih.
3. Prosocialno vedenje, kamor spadajo: kooperativna igra; izmenjavanje v dejavnostih, pomoč in deljenje; izražati prijaznost do drugih.
4. Samokontrola, ki jo povezuje s komponentami: inhibirati (zavirati) reaktivno odzivanje; učinkovito se spoprijemati s frustracijami, jezo in anksioznostjo; postavljanje ciljev in delovanje v smeri doseganja le-teh.
5. Veščine komuniciranja, ki jih deli na: primerno samoizražanje; spoštljivo poslušanje drugih mnenj; spraševanje in odgovarjanje na vprašanja.
6. Veščine »fairplaya«, ki vsebuje dve komponenti: slediti pravilom ter pošteno vedenje v skupini.

7. Veščine reševanja socialnih problemov, in sicer: prepoznavanje problemov; generiranje in vrednotenje rešitev; oblikovanje in sledenje načrtu; pogajanje in podpiranje dobrih zamisli; vrednotenje in presojanje strategij.

Joseph (1994 v Rapuš Pavel 2004, str 67) deli socialne veščine v dva osnovna okvira: intrapersonalne spretnosti ter interpersonalne spretnosti. Med intrapersonalne veščine spadajo spretnosti, ki zajemajo procese samozavedanja in neposredno vplivajo na kakovost socialnih interakcij. Te veščine vključujejo prepoznavanje lastnih občutij in emocij, prepoznavanje načina, kako emocije vplivajo na naše vedenje, zavedanje, sprejemanje lastnih močnih področij in pomanjkljivosti pri sebi in drugih. Medtem ko interpersonalne veščine razdeli na tri področja:

1. komunikacijske spretnosti:

- sposobnost prepoznavanja verbalnih in neverbalnih sporočil drugih,
- sposobnost ustreznega odzivanja na verbalna in neverbalna sporočila drugih,
- sposobnost aktivnega poslušanja,
- sposobnost sprejemanja pozitivnih in negativnih emocij drugih,
- sposobnost vzpostavljanja konverzacije (pogovora z drugimi),
- sposobnost vzdrževanja konverzacije.

2. Spretnosti prevzemanja perspektiv drugega:

- sposobnost prepoznavanja, kako čustvena stanja drugih vplivajo na vedenja posameznika,
- sposobnost izražanja empatije,
- sposobnost prepoznavanja vpliva različnih situacij na vedenje drugih,
- sposobnost sodelovanja in prosocialnega vedenja.

3. Spretnosti reševanja problemov:

- sposobnost iskanja alternativnih rešitev,
- sposobnost evalvacije alternativ in ustrezno odzivanje,

- sposobnost samokontrole,
- sposobnost obvladovanja konfliktnih situacij,
- sposobnost objektivnega pogleda na situacije,
- samosprejemanje,
- tolerantnost do drugih.

Caldarella in Merrell (1997, v Peklaj in Pečjak 2015, str. 192) sta na podlagi 21 študij izdelala kategorizacijo socialnih veščin, ki vsebuje pet dimenzij socialnih spretnosti:

1. Spretnosti v odnosih z vrstniki, ki se kaže kot dominantna med spretnostmi, ki zagotavljajo dobro socialno sprejetost v skupini. Vključuje spretnosti in vedenja: nuditi vrstnikom podporo, jih pohvaliti, ponuditi pomoč, povabiti v interakcijo, sodelovati v pogovoru, se zavzeti za drugega, biti empatičen, zlahka sklepati prijateljstva, imeti občutek za humor.
2. Spretnost samouravnavanja vključuje vedenja, kot so zmožnost ostati miren, kontroliranje impulzov, sledenje pravilom, sklepanje kompromisov, sprejemanje kritike, ustrezno odzivanje na zasmehovanje, sodelovanje z drugimi v različnih situacijah.
3. Učne spretnosti se nanašajo na spretnosti na učnem področju in se kaže kot samostojnost pri nalogah, upoštevanje navodil učitelja, ustrezna uporaba časa, dobra organiziranost, osredotočenost na nalogo, zna prositi za pomoč.
4. Sodelovalne spretnosti, ki se kažejo v posameznikovi sposobnosti slediti navodilom, pravilom, ustrezna izraba časa, ustrezno odzivanje na konstruktivno kritiko, dokončanje naloge, delitev pripomočkov z drugimi.
5. Asertivnost, ki pomeni iniciativnost pri pogovoru z drugimi, sprejemanje pohval, povabilo k igri, samozaupanje, seznanitev z novimi ljudmi, izražanje občutij, ustrezna vključitev v aktivnost, skupino.

U. Rozman (2006) razdeli veščine na tri ravni: na osebni nivo, katere posameznik potrebuje za graditev samopodobe, reševanje lastnih težav in izražanje svojih idej; na odnosni nivo, ki jih posameznik potrebuje za pogajanje in sodelovanje, sklepanje kompromisov,

vzpostavljanje in ohranjanje socialnih stikov ter na nivo širše družbe oz. makrosistema, kar predstavljajo veščine občutljivosti za druge ter prispevanje za dobrobit države (prav tam, str. 29).

Goldstein (1989 v Dekleva 1996) navaja učni program 50-ih socialnih veščin, razdeljenih v šest skupin: osnovne socialne veščine (npr: zahvaliti se), bolj zahtevne socialne veščine (npr. pridružiti se), veščine ravnanja s čustvi (npr. obvladovanje jeze), veščine, ki pomenijo alternativo agresiji (npr. primeren odziv na zbadanje), veščine za obvladovanje stresa (npr. obvladovanje skupinskega pritiska) ter načrtovanje veščin (npr. postaviti si cilj) (prav tam, str. 122).

Medtem ko Gibbs (2010) opredeli socialne veščine kot »uravnoteženo in konstruktivno obnašanje v medosebnih situacijah, zlasti kadar so le-te težavne. Tako se bo socialnih spretnosti več mladostnik z vrstniškim pritiskom in napeljevanjem k odklonilnemu vedenju spoprijel na konstruktiven način in vrstnikom na primer predlagal sprejemljivejšo alternativo. Podobno se bo na jezno obtoževanje odzval mirno in iskreno ter poskušal nesporazum razrešiti ali se opravičiti« (prav tam, str. 57).

Veliko je definicij, ki poskušajo opredeliti socialne veščine, a tako kot pravi Bellack (1997), nobena definicija socialnih veščin ni univerzalna ali dovolj obširna za vse socialne veščine. Kljub temu pa večina opredelitev vsebuje te štiri elemente: Prvič - mogoče je opredeliti neke parametre, ki določajo ustrezni socialni odziv (tako verbalni kot neverbalni) glede na situacijo. Drugič – parametri se spreminjajo glede na različne situacije. Primerno vedenje za neko situacijo ni nujno primerno v neki drugi situaciji. Tretjič - primerne socialnega vedenja se naučimo. Socialno prilagojen posameznik ve kako, kdaj in kje uporabiti različne odzive. Posledično imajo posamezniki različno razvite socialne veščine. Četrtoč – ob pomanjkanju določene veščine, jo lahko pridobimo s treningom (prav tam, str. 76-77).

2.1. Socialna kompetentnost

V povezavi s socialnimi veščinami se pojavlja tudi izraz socialna kompetentnost. J. Rapuš Pavel (2009) socialno kompetenco definira kot »sposobnost doseganja osebnih ciljev skozi interakcijo z drugimi ljudmi v različnih socialnih situacijah (na delovnem mestu, v šoli, doma, odnosi z ljudmi v okolici...). Socialno kompetenco razume kot konsistentno vedenje, ki

posamezniku omogoča doživljanje socialne vključenosti in socialne sprejetosti v vsakdanjem življenju (prav tam, str. 361).

Podobno tudi K. Košir (2013) opozori na to, da je socialno kompetentnost potrebno pojmovati širše. Nujno je sicer identificirati določen nabor socialno primernih vedenj, a to ni zadosten kriterij socialne kompetentnosti (prav tam, str. 40).

V sedemdesetih letih 19. stoletja so si namreč avtorji prizadevali definirati specifične oblike vedenj, ki naj bi prispevale k učinkovitosti v socialnih situacijah. Te socialne spretnosti so skušali opredeliti s pomočjo primerjave med priljubljenimi in nepriljubljenimi učenci (Bierman 2004), vendar se je izkazala omejenost takšnega pristopa. Socialna kompetentnost namreč predstavlja več kot le nabor določenih vedenj, saj vključuje tudi sposobnost posameznika, da prilagaja svoje vedenje v dinamično socialnem kontekstu. Ocena stopnje socialno kompetentnega vedenja v določenem socialnem okolju je torej odvisna od številnih dejavnikov. Tako je na primer primernost določenih socialnih vedenj odvisna tudi od razvojne stopnje, konteksta in kulture (Rubin idr. 1998, prav tam).

Poleg tega socialna kompetentnost zahteva med drugim tudi sociokognitivne sposobnosti in spretnosti reguliranja emocij, ki učencem omogočajo, da socialna vedenja primerno izberejo prilagojeno različnim situacijam. K. Bierman (2004) zato poda smiselno poimenovanje socialne kompetentnosti kot neke vrste organizacijski konstrukt. Pri tem se sprašuje, ali je izhajajoč iz takšnega pojmovanja socialne kompetentnosti možno in smiselno ločevati vedenjske, emocionalne in kognitivne elemente socialnega vedenja. Takšno razdeljevanje spretnosti je sicer običajno v sodobnih treningih socialnih veščin, vendar pa se ne sklada s teorijo organizacijskega konstrukta. V okviru tega modela je namreč učenčeva sposobnost socialno veččega vedenja v funkciji njegovih sposobnosti usklajevanja in integriranja vedenjske, emocionalne in kognitivne regulacije in ni le odraz posameznih sposobnosti na teh področjih (prav tam).

Če povzamemo različne definicije, bi lahko rekli, da so socialne veščine neverjetno kompleksen sistem vedenja, ki so ključnega pomena za komunikacijo med posamezniki in vključujejo dajanje, sprejemanje ter razlago sporočil. Socialne veščine zajemajo tako verbalna kot neverbalna vedenja, ki so pod vplivom kulture in družbenih skupin. Odražajo okoljske dejavnike, kot so starost, spol in status in so odvisne od posameznikove osebnosti, preteklih izkušenj in doživetij druge osebe. Pomemben je poudarek, da nam socialne spretnosti niso dane, temveč se jih moramo učiti predvsem skozi odnose (Synapse 2014).

Obvladovanje socialnih in življenjskih veščin T. Metelko Lisec (2004) primerja z učenjem branja in pisanja. V smislu, da se nekateri otroci naučijo brati mimogrede, drugi za osvojitve veščine branja potrebujejo cel učni program Po njenem mnenju naj bi bilo podobno pri učenju socialnih in življenjskih veščin. Nekateri se jih naučijo bolj ali manj spontano in nezavedno preko družine, prijateljev ter okolja, v katerem živijo. Drugi, ki so imeli manj priložnosti vključevanja v ustrezne socialne odnose, pa potrebuje namensko in sistematično učenje socialnih veščin (prav tam, str. 109).

2.2. Pomanjkanje socialnih veščin

Avtorji Gibbs, Potter, Barriga in Liao (Gibbs 2011) so se ukvarjali z mladostniki z vedenjskimi težavami, za katere je bilo značilno kljubovalno vedenje in drugi vzorci antisocialnega vedenja. Odkrili so, da gre za primanjkljaje, ki so jih razdelili na tri področja: zaostanki v moralnem razvoju, kognitivno izkrivljanje ter pomanjkanje socialnih veščin (prav tam, str. 41).

V raziskavah se je velikokrat izkazalo, da imajo mladostniki z močno izraženim antisocialnim vedenjem v primerjavi s kontrolnimi skupinami slabše razvite socialne veščine. Gibbs (prav tam) izpostavlja Carduccijsva opažanja, da je ovira pri takšnih mladostnikih največkrat v tem, da ne vedo, kateri koraki vodijo do konstruktivne rešitve. Prav tako omeni raziskavo, ki govori o odsotnosti ali resnem primanjkljaju socialnih veščin med mladoletnimi prestopniki moškega spola, ki so pristali v zaporu. To se je pokazalo tudi pri podskupini mladostnikov, ki je pogosto kršila pravila (Freedman s sodelavci 1978, prav tam). Rezultati raziskave, ki jo je opravil Gibbs s sodelavci, so prav tako pokazali negativno korelacijo med socialnimi veščinami ter različnimi pokazatelji antisocialnega vedenja (prav tam, str. 58).

Avtor (prav tam) nadaljuje, da se pomanjkanje socialnih veščin pri mladostnikih kaže kot neuravnoteženo in destruktivno vedenje, kar naj bi bilo razvidno predvsem v dveh vrstah medosebnih situacij: v primeru vrstniškega pritiska ter v situacijah, ki posameznika razjezijo. V primeru vrstniškega pritiska se mladostnik, s slabše razvitimi socialnimi veščinami, vrstnikom podredi in se odloči za neodgovorno vedenje. V primeru situacij, ki posameznika razjezijo, pa se pojavi neodgovorno agresivno vedenje (npr. osredotočanje nase in poniževanje drugih) (prav tam, str. 59).

Medtem ko A. Žižak (2009) izpostavi raziskavo, ki so jo leta 2001 opravili na Hrvaškem na vzorcu srednješolcev (prav tam). Primerjali so srednješolce, ki živijo v svojih družinah, z vrstniki, ki so nameščeni v specializirane institucije. Raziskava je pokazala, da se skupini najbolj značilno ločita na področju socialnih kompetenc, in sicer veščine upiranja negativnim izzivom, nenasilno reševanje konfliktov in osnovni kulturni kompetenci (prav tam, str. 401).

Primanjkljaji na področju socialnih veščin so lahko povezani z vedenjskimi ali s čustvenimi težavami, težavami pri sklepanju prijateljstev, z agresivnosjo, s težavami v medosebnih odnosih, slabo samopodobo, z učnimi težavami in s težavami pri koncentracije. Pomanjkanje socialnih veščin bi lahko vodilo do socialne izolacije. Vidne posledice primanjkljajev so lahko povezane z impulzivnostjo, gre za slabo razbiranje sporočil iz drže sogovornika, vdor v osebni prostor drugih, neprimerno dotikanje, neorganiziranost, težave pri učenju, lahko tudi nihanja razpoloženj, pretiravanje ali celo depresija (Synapse 2004).

Veliko avtorjev tako predlaga trening socialnih veščin kot eno izmed rešitev za primanjkljaj na tovrstnem področju. K. Košir (2013) celo trdi, da so najpogostejša oblika pomoči učencem z neustreznimi vzorci vedenja v socialnih odnosih ravno treningi socialnih veščin. Pri tem je potrebno analizirati program ter ga najprej teoretično umestiti (prav tam, str. 83).

3. TRENING SOCIALNIH VEŠČIN

3.1. Teoretske podlage treningov socialnih veščin

Izraz trening socialnih veščin se v je v tujini začel uporabljati približno od poznih sedemdesetih let dalje, pogosteje pa se je začel uporabljati predvsem od osemdesetih let dalje (Dekleva 1996). Trening socialnih veščin (TSV) se je najprej razvijal pri delu s specifičnimi skupinami, in sicer prvotno v okviru psihiatrije (za bolnike z depresijo, anksioznostjo, shizofrenijo) in pri delu z invalidi. Treningi so se sprva uporabljali za učenje zelo preprostih in mehaničnih funkcij (npr. jemanje hrane iz krožnika z žlico), nato so se začeli uporabljati za razvijanje kompleksnejših vedenjskih funkcije (npr. asertivnost, vzpostavljanje prijateljstev, navezovanje stikov z nasprotnim spolom ter iskanja službe) (prav tam, str. 123).

Kasneje se je prenesel na področje dela z osebami, ki so izražali odklonsko vedenje, predvsem z deviantnimi mladostniki (Metelko Lisec, 2004, str. 103). V okviru obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ali ogroženih mladoletnikov so se bolj usmerili v

razvijanje veščin, ki zadevajo predvsem spoznavanje socialnih norm, obvladovanje socialnih pritiskov vrstnikov ter iskanje alternativnih načinov preživljanja prostega časa. Nato pa se je zaradi domnevnih pozitivnih učinkov prenesel tudi na pedagoško področje (Dekleva 1996, str 123).

Med teoretskimi osnovami in izvori treningov J. Rapuš Pavel (2004) predstavi dva izvora. Prvi izvor predstavljajo novejši behavioristične ter kognitivno-behavioristične teorije oz. teorije socialnega učenja. Temeljna predpostavka takšnih treningov je, da je mogoče razmeroma kompleksne funkcije človekovega socialnega delovanja razstaviti v več manj kompleksnih vedenjskih enot, katerih izvajanja in smotrne uporabe se je mogoče učiti in naučiti. Novo pridobljene navade spremljajo nove kognitivne sheme, katerih razvoj je možno spodbujati in krepiti. Pri tem se uporabljajo prilagojene splošne in specifične tehnike (prav tam, str. 65). Aplikacija teorije socialnega učenja na področje učenja socialnih veščin vključuje modelno učenje in različne načine učenja z opazovanjem. Smernice socialnega učenja poudarjajo potrebo po specifičnih učnih priložnostih, ki posameznika spodbujajo k uporabi in vadbi socialnih spretnosti, z izražanjem lastnega pogleda na odnose in ob upoštevanju primernih oblik medosebnih interakcij v različnih socialnih kontekstih (Dekleva 1996, str. 122, Rapuš Pavel 2009, str 361).

Drugi izvor treningov predstavljajo humanistične usmeritve v psihologiji ter teorije skupinske dinamike, ki poudarjajo vidike celovitosti dogajanj v skupinah, pa tudi smisla človeške dejavnosti, ki naj bi se oblikovala v različnih kontekstih socialnih skupin in preko procesa socialnih interakcij (prav tam).

Dekleva (1996) govori o tem, da pri behaviorističnih pristopih človeka obravnavajo kot pretežno zunanje spremenljivega in učljivega. Humanistične usmeritve pa bolj poudarjajo, da je človek naravno k »pozitivni« rasti in v ugodnih socialnih pogojih sam od sebe išče smisel ter ni destruktivno naravno. Med obema poloma pa se razvija cela vrsta različnih programov in oblik dela z mladimi (prav tam, str. 123).

Poleg tega se trening socialnih veščin lahko uporablja za razvijanje veščin, ki naj prekinajo utrjene kroge neustreznega socialnega vedenja, lahko gre za ciljno usposabljanje posameznika na področjih z domnevnimi primanjkljaji (prav tam). V zadnjih desetletjih pa se je predvsem razvila integralna metoda treninga socialnih veščin, ki se je uveljavila na različnih področjih dela z ljudmi. Vključuje oblike socialnih, socialno pedagoških in socialnopsiholoških

intervencij, s katerimi se posega na področje primanjkljajev v socialnih spretnostih, težavah v medosebnih odnosih in komunikaciji (Rapuš Pavel 2009, str 65).

Trening socialnih veščin se je obširno razvijal tudi znotraj teorij kaznovanja. Uveljavil se je kot primerni alternativni ukrep za (mladoletne) storilce kaznivih dejanj. Poleg tega pa tudi kot preventivni program za spopadanje z izstopajočim vedenjem. Znotraj penoloških teorij, ki pojasnjujejo pomen kazni za nadaljnje vedenje posameznika, sta se predvsem uveljavili retributivna in utilitaristična paradigma. V razsvetljenstvu se vzpostavi retributivna teorija kaznovanja, ki temelji na trditvi, da je najustreznejši odziv na odklonsko vedenje pravično kaznovanje po načelih sorazmernosti. S kaznovanjem naj bi posamezniku sporočali, da si zasluži kazen, ker ga imamo za dovolj odgovornega, da bi lahko predvidel posledice svojega ravnanja, s tem pa bi hkrati utrjevali njegovo etično odgovornost (Kroflič 2011).

Pri utilitaristični paradigmi pa gre bolj za prevzgojni vidik, resocializacijski ali reintegracijski namen oz. učinek kazni, ki je pomembnejši od povračila (Flander 2010, str 355). Znotraj tega je značilna tretmajska usmeritev, kateri zagovorniki predlagajo take ukrepe, s katerimi se neposredno (pre)vzgojno vpliva na osebe, ki so zagrešile družbeno neprimerno ali celo kriminalno dejanje. Kritike, ki se nanašajo na tak pristop opozarjajo, da lahko uspešne vzgojne učinke dosegamo le kot stranske posledice drugih dejavnosti (vzornih odnosov, prosocialnih dejavnosti, izobraževanja). Poleg tega storilcu odvzamejo dostojanstvo odgovorne osebe, tretmajski postopki sankcioniranja prekrškov praviloma ne vključujejo perspektive žrtve, tretmajske obravnave pa se odvijajo v zaščitenem in nenaravnem okolju, ki storilcem preprečujejo dostop do neprimernih izbir, saj nimajo možnosti urediti socialne veščine v realnem življenjskem okolju (Kroflič 2011, str. 23).

Ukrepi za vedenjsko težavne mladostnike, so praviloma izsiljeni (prav tam), oblikovani s strani odraslih, v nekaterih primerih pa jih odredi celo sodišče, zato se pri tovrstnih skupinah na začetku največkrat pojavi odpor (Rapuš Pavel, 2009, str. 361), vključene osebe jih mnogokrat ne doživljajo kot oblike pomoči, ampak kot kaznovalne ukrepe (Kroflič 2011, str. 23). To so tudi razlogi, da trening socialnih veščin ni prinesel želenih učinkov (Kroflič in Čuk 2009, str 30).

Kljub kritikam se je značilnost tretmajske usmeritve, ki se danes razvija pod nazivom restorativna teorija kaznovanja, ohranila tako pri obravnavi storilcev kaznivega dejanja v prevzgojnih institucijah kot tudi v šolah. Pri obravnavi storilcev kaznivega dejanja poteka skupinska terapija v obliki treninga socialnih veščin, pri katerem se poskuša posamezniku

ponuditi možnosti, kako naj se na manj konflikten način vključi v socialno sredino. V šolah pa preko različnih oblik skupinskega dela, s katerim se poskuša spodbuditi razvijanje socialnih veščin za nenasilno reševanje konfliktov (prav tam).

Predpostavka restorativne teorije kaznovanja je v iskanju vzrokov odklonskosti ter odpravljanje le-teh. Poleg tega iščejo alternative klasičnemu (formalnemu) kaznovanju »predvsem tam, kjer storilec lahko popravi napako, ob tem razvije potrebne socialne veščine in zmožnosti etičnega presojanja« (prav tam).

Gre tudi za preventivno usmeritev v šolah, katera je med drugim tudi izpostavila trud za izboljšanje klime in kakovosti pouka, posledično pa višanje motiviranosti ter krepitev občutka pripadnosti, ki blaži frustracije, povezane s primanjkljaji na področju zadovoljevanja osnovnih socialnih potreb (Pšunder 2004, str. 80). Kroflič (2005) ob tem navaja, da naj bi že samo »izkušnja pozitivnih odnosov in dejavnosti medsebojnega sodelovanja privedla dijaka do krepitev usmerjenosti v moralno delovanje« (prav tam, str. 20). Socialne veščine člani skupine lahko krepijo s tem, ko v varnem ozračju prevzemajo perspektive drugih in jim pomagajo ter hkrati tudi sami prejemajo pomoč (Kroflič 2011, str. 22).

Danes se v tujini razvija mnogo programov, ki poskušajo razviti socialne veščine v okviru širše preventivne zasnove. Tak pristop je na primer »wraparound«, ki je namenjen oblikovanju pozitivnih odnosov in podpornih mrež med mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Wraparound tim sestavljajo družinski člani, naravne podporne skupine (npr. prijatelji, sorodniki) ter strokovni delavci, zaposleni v šolah ali službah, ki delujejo na področju duševnega zdravja, zaščite otrok ter pravosodnega sistema za obravnavo mladoletnih prestopnikov. Tovrstni timi razvijajo celovite načrte, ki združujejo različne poglede ter kombinirajo različne opore, med drugimi tudi trening socialnih veščin (Peterson 2011, str. 133).

V začetni fazi razvoja so se treningi socialnih veščin oblikovali predvsem v obliki terapevtskih skupin, ki so v vodenem okolju omogočale zaznavanje skupinske dinamike in možnosti za konstruktivno reševanje konfliktov, medtem ko se v zadnjem obdobju avtorji programov za spopadanje z izstopajočim vedenjem zavzemajo za sodelovanja v realnih življenjskih okoljih« (Kroflič 2011, str. 22).

Trening socialnih veščin je zelo širok pojem, programi se razlikujejo po tem, čemu dajejo poudarek. Kljub temu je možno opredeliti enoten okvir, ki velja za vse treninge socialnih

veščin. V nadaljevanju bomo tako poskušali opredeliti tak program ter pri tem izpostavili njegove cilje, vsebino in metode.

3.2. Opredelitev programa treninga socialnih veščin

3.2.1. Cilji

Večina TSV ima naslednje štiri cilje (Cook idr. 2008, str 133): spodbujanje pridobivanja socialnih veščin, spodbujanje uporabe socialnih veščin, zmanjševanje ali odstranjevanje problematičnega vedenja ter omogočanje prenosa pridobljenih veščin v vsakdanje življenje.

Medtem U. Rozman (2006) izpostavi tri cilje, ki jih razvrsti glede na področje:

1. Cilji povezani z odnosi: sprejemanje drugačnosti, komunikacije, širitev mreže, učenje v skupnosti, učenje tolerantnosti, sprejemanje različnih mnenj.
2. Cilji, povezani s krepitvijo sebe: samoevalvacija, soočanje s seboj, prevzemanje odgovornosti, soočanje s krizami in drugo.
3. Cilji, povezani s spoznavanjem konkretnih veščin in tem: pogovori o različnih temah, uporaba veščin za boljše delovanje, preprečevanje težav, konstruktivno reševanje konfliktov, opremljanje s konkretnimi veščinami, kuhanje, skrb zase (prav tam, str. 24).

K. Bierman (2004) navaja naslednje smernice, ki jih je potrebno upoštevati pri načrtovanju treningov:

- pomembno je, da se treningi osredotočajo na konkretna vedenja, saj je učinkoviteje uriti manj konkretnih vedenj (npr. kako pozdraviti, kako pristopiti k skupini vrstnikov) kot več presplošnih oblik vedenja;
- treningi so učinkovitejši, če potekajo v skupini vrstnikov;
- pri agresivnih učencih je poleg treninga potrebno tudi sankcioniranje neprimerne vedenja;
- pomembno si je zastaviti realna pričakovanja, saj so učinki tovrstnih treningov običajno zmerni (Košir 2013, str. 83).

Trening socialnih veščin naj bi potekal v štirih fazah (Gibbs 2011 in Bierman 2004):

1. "Demonstriranje veščine" ali modeliranje - posameznikom predstavimo veščine, ki jih bomo urili, in sicer predstavimo različne primere. Za to lahko uporabimo posnetke, igre vlog, zgodbe, prikazi z lutkami ipd.
2. "Preizkušanje veščine" ali igra vlog – posameznikom omogočimo strukturirane priložnosti za urjenje veščin (od bolj preprostih iger vlog z več vodenja, do zapletenejših in daljših z manj vodenja).
3. "Diskusija o veščini" – posameznikom ponudimo povratne informacije v zvezi z igro vlog (diskusije, samovrednotenje, povratne informacije s strani vrstnikov, analiza lastnega vedenja s pomočjo videoposnetkov).
4. Posameznik veščino uporabi tudi sam (bodisi v ustanovi, zaporu ali v skupnosti, zagotavljanje novih socialnih priložnosti) (Gibbs 2011, str 98).

3.2.2. Trajanje

Metaanaliza (Gresham idr. 2006, str 363) je pokazala, da običajno trening socialnih veščin traja 2,5-3 ure, na teden, 10-12 tednov, kar je okoli 30 ur. Izkazalo se je (prav tam), da so za večji učinek primernejši daljši ter intenzivnejši treningi, ki vsebujejo okoli 60 ur.

Posebna strokovna skupina v Nemčiji (Dunkel 1998 v Šelih 2006 str. 134) je izdelala smernice za izvajanje treninga socialnih veščin kot alternativni ukrep in v njih priporočila, naj tudi ta traja od 3-6 mesecev. Izkušnje naj bi pokazale, da so primernejši tečaji, ki so bolj intenzivni, a krajši.

Optimalno je, kadar je več kot en voditelj, saj to omogoča boljše spremljanje napredka in lažje ter bolj individualizirano usmerjanje udeležencev. Bolje je, kadar sta voditelja moški in ženska, ker je tako več možnosti za posploševanje vedenja (Dowd in Tierney 2005).

3.2.3. Udeleženci

Pri oblikovanju strukture skupine je potrebno upoštevati veliko dejavnikov, ki med drugim zajemajo odločitev o velikosti skupine, značilnostih udeležencev in odločitev, kdo bo TSV vodil (Dowd in Tierney 2005). Pri starejših otrocih in mladostnikih avtorji navajajo, da je optimalna velikost skupine od šest do dvanajst (npr. Carrell, 2002) oziroma deset ali manj kot deset (npr. Dowd in Tierney 2005) udeležencev. Na eni strani skupina dveh ali treh mladostnikov ne vzpostavlja dinamične skupinske izkušnje, na drugi pa se v skupini s petnajstimi člani lahko hitro pojavi razpršena pozornost in ukvarjanje z drugimi stvarmi (Carrell 2002, Puklek Levpušček in Marentič Požarnik 2005, str 32). Teorija skupinske dinamike, pa priporoča trening v manjših skupinah, ki jih predstavlja skupina med 12 in 18 udeležencev (npr. Praper 2008, str. 9).

Down in Tieney (2005) pravita da je ustrezno združiti prilagojene otroke in mladostnike s slabše prilagojenimi, dokler so vedenja bolje prilagojenih otrok in mladostnikov za ostale dosegljiva in jim lahko predstavljajo model (prav tam, str. 34).

3.2.4. Vsebina

Načrtovanje vsebine je odvisno od programa, udeležencev ter cilja, ki ga želimo doseči. Veliko je področij, ki jih trening socialnih veščin lahko obravnava, poleg tega pa je veliko interesnih skupin, katerim je trening lahko namenjen. Prvotno se je trening socialnih veščin razvijal znotraj specifičnih ciljnih skupin, tako da ločimo npr. programe za invalidne osebe, osebe s posebnimi potrebami, ter za storilce kaznivih dejanj. Ker se je kasneje trening socialnih veščin razširil tudi na ostala področja, ga danes delimo na več kriterijev. Najbolj splošna delitev treningov socialnih veščin je po starostni strukturi ciljne skupine. Glede na to delitev, obstajajo treningi socialnih veščin, ki so namenjeni (Metelko Liseč 2004, str 103):

- otrokom (npr. osnovna pravila lepega vedenja, zahvala in opravičilo, poslušanje in spraševanje, prošnja za pomoč),
- mladostnikom (npr. gradnja lastne identitete, veščine za krepitev samega sebe),
- odraslim (npr. veščine odgovornega starševstva, osebnih odnosov, področje zaposlitve, razporejanje časa),

- starejšim (veščine, ki so v pomoč pri kakovostnem preživljanju obdobja po upokojitvi in staranju).

T. Metelko Lisec (prav tam) navaja, da je največ programov namenjeno ravno mladostnikom. Mladi ob koncu osnovne šole, v srednji šoli in na fakulteti so največji potencialni uporabniki treninga socialnih veščin, saj je mladostništvo obdobje, ki je povezano z iskanjem lastne identitete, številnimi negotovostmi ter nejasnostmi. Običajno je to tudi obdobje, ko se mladi srečujejo s socialnimi problematikami, kjer potrebujejo ustrezne socialne veščine, npr. za pridobivanje ustrezne izobrazbe, poklica, zaposlitve, za medsebojne odnose, izgradnjo samopodobe ipd. (prav tam, str. 107). Raziskave v Nemčiji so pokazale (Busch idr. v Šelih 2006), da se problemski sklopi pri mladostnikih ponavljajo in večinoma osredotočajo okrog problemov, vezanih na družino, šolo, preživljanje prostega časa in problemi, povezani z uživanjem opojnih substanc. Tako poskušajo oblikovati treninge socialnih veščin z vsebinami, ki se mladih neposredno dotikajo ter posredovati takšne oblike vedenja, ki povečujejo njihovo socialno kompetentnost, usposabljaajo za mirno reševanje konfliktov, povečujejo sposobnost za sodelovanje in izboljšujejo komunikacijske sposobnosti (prav tam, str. 132).

Trening socialnih veščin lahko poteka v obliki tabora, sklopov delavnic in drugih oblik srečevanj kot individualno delo, ki je dopolnjeno s skupinskim delom. Vendar je potrebno opozoriti, da ni vsak tabor, delavnica in kontinuirano srečevanje mladih, tudi že trening socialnih veščin. Kljub temu da nima točno določene forme, je definiran preko ciljev, socialnih veščin in strokovnega ozadja, ki naj ga imajo izvajalci. Šele ko določen tabor, delavnica in delovanje izvajalcev sledi tem smernicam, govorimo o izvajanju treningov socialnih veščin (Rozman 2006, str. 25).

3.3. Oblike, metode in tehnike dela

Izvajalci uporabljajo različne metode in tehnike dela, glede na teoretična izhodišča, iz katerih izhajajo in s katerimi želijo uresničiti zastavljene cilje. Busch (1986 v Šelih 2006) ugotavlja, da se uporabljajo štiri poglavitne usmeritve, ki vplivajo tudi na izbor ustrezne metode:

- treningi usmerjeni v kognitivno-vedenjsko oblikovanje – teorije socialnega učenja in kognitivno-vedenjske teorije,
- treningi usmerjeni v doživljanje in delovanje – doživljajska pedagogika,

- treningi usmerjeni v vedenje posameznika v razmerju do drugih – humanistični pristop,
- treningi, ki kombinirajo dve ali tri od zgoraj naštetih usmeritev.

Prvo izhodišče se opira na spremembo vedenja s pomočjo tehnik, ki naj mladoletniku zagotovijo večjo sposobnost delovanja (prav tam, str. 132-133). Tudi znotraj vedenjsko-kognitivnih teorij prihaja do različnih stilov izvajanja treninga socialnih veščin, odvisno kje je njihov poudarek. Na primer programi, ki temeljijo na paradigmi instrumentalnega učenja (Skinner 1953 v Cook idr. 2008 str 133), uporabljajo veliko pozitivnih podkrepitev, drugi, ki sledijo paradigmi modelnega učenja (Bandura 1977, prav tam), vključujejo veliko modelov ter tisti, ki sledijo kognitivni paradigmi, običajno poudarjajo poučevanje kognitivnih strategij, usmerjenih v reševanje konkretnih problemov (Kazdin idr. 1992; prav tam).

Drugo izhodišče, z vsebino doživljajske pedagogike, se opira na model fizičnega treninga, ki mu služi kot sredstvo za vzgojo (Šelih 2006, str. 133). Metoda doživljajske pedagogike se pogosto uporablja tako v institucionalnih kot izveninstitucionalnih oblikah pomoči otrokom in mladostnikom, s težavami v socialni integraciji. Razpoznana je skozi načrtovane pedagoške aktivnosti in reflektirana doživetja, izkušnje in spoznanja (Kranjčan 1999, str. 135).

Kot glavne predstavnike tretje usmeritve treninga socialnih veščin, Šelih (2006) omenja Carla Rogersa, kjer gre za terapevtski pristop, Ruth Cohn na temo osredinjene interakcije ter Kurta Lewina, kateri poudarja zlasti pomen skupinske dinamike na posameznih področjih človekovega delovanja (prav tam, str. 133). Gibbs (2011) v povezavi s tem pravi, da je namen treninga socialnih veščin odpravljanje pretirane usmerjenosti nase in zavzemanje stališča drugega v različnih socialnih situacijah (prav tam, str. 99).

Kljub variacijam med programi treninga socialnih veščin, ki izhajajo iz različnih teoretičnih orientacij, je vsem skupen cilj poučevanje specifičnih medosebnih veščin, ki posameznikom omogočajo uspešnejše delovanje v njihovem socialnem okolju.

Večina treningov socialnih veščin uporablja delo s skupino, načela izkustvenega učenja ter metodo igre vlog. Zato si bomo pogledali značilnosti le-teh.

3.3.1. Skupinsko delo

Skupinsko delo je učna oblika, pri kateri posamezniki delajo skupaj, da bi dosegli določene učne cilje. Pri tem je stopnja sodelovanja med njimi različna, prav tako stopnja njihove medsebojne odvisnosti glede ciljev in nagrad (Puklek in Marentič Požarnik 2005, str. 27). Učna oblika sama po sebi še ne zagotavlja sodelovanja, lahko pa znotraj skupine poskušamo zgraditi skupnost in tako zadovoljujemo potrebo po pripadnosti (npr. Bauman 2001). Občutek odtujenosti namreč sproži mnoge frustracije zaradi neizpolnjenih socialnih potreb po vključenosti v skupnost, varnosti, prijateljstvu, ljubezni itn., odziv na te frustracije pa je izstopajoče vedenje (Kroflič 2011, str. 31). Tudi M. Puklek in B. Marentič Požarnik (2005) izpostavita, da kadar sodelujemo, zadovoljujemo eno izmed naših temeljnih psiholoških potreb. To je človekova naravna potreba po druženju in pripadnosti. Skupini se posamezniki radi pridružijo zaradi težnje po zadovoljitvi svoje pomembne potrebe. Zadovoljstvo v skupini in dobro počutje se lahko tako razvijejo povsem spontano (prav tam, str. 29).

Skupina ljudi, ki je zbrana skupaj še ne predstavlja skupine, prav tako se ne oblikuje sama od sebe. M. Ule (2000) piše, da je skupina stabilna in oblikovana šele tedaj, ko se v njej razvije določena pozitivna socialna klima, občutek povezanosti članov in ko postane skupina privlačna za svoje člane (prav tam, str. 356). Predvsem pa govorimo o skupini, ko si njeni člani prizadevajo za skupen cilj (Puklek in Marentič Požarnik 2005 in Bečaj 2000). Značilnosti skupine so tako: skupni cilji, občutek pripadnosti skupini, pravila dela, medsebojna komunikacija, različne vloge in naloge posameznih članov. Z različnimi tehnikami oblikovanja skupine pomagamo posameznikom, da se bolje spoznajo med sabo, ter ustvarjamo pozitivno čustveno vzdušje ter sodelovalno klimo med njimi (Puklek in Marentič Požarnik 2005 str. 54). Ena izmed tehnik so socialne igre, ki jih Virk Rode (1998) opredeli kot tehnike, ki pomagajo otrokom in odraslim, da se med seboj spoznavajo, se učijo poslušati in vživljati v drugega, sprejemati in reševati konfliktne situacije ter graditi odnose sodelovanja (prav tam, str. 20).

Skupinsko delo zahteva sodelovalne spretnosti, med katerimi so najosnovnejše komunikacijske veščine, ki jih C. Peklaj (2001) deli na veščine oddajanja sporočil in veščine sprejemanja sporočil. Veščine oddajanja sporočil vsebujejo jasno in enopomensko izražanje idej in občutkov, oblikovanje popolnih in specifičnih sporočil, ujemanje verbalnih in neverbalnih sporočil in iskanje povratne informacije o tem, kako so drugi razumeli sporočilo.

Med veščine sprejemanja zajemajo parafraziranje, preverjanje pravilnega zaznavanja pošiljateljevih čustev ter usklajevanje interpretacij (prav tam, str. 42).

Komunikacija je namreč uspešna takrat, ko se namen, misel in izgovorjeno sporočilo pošiljatelja, ujema s prejemnikovo interpretacijo sporočila. Da to dosežemo, je potrebno preverjanje razumevanja prejetega in poslanega sporočila, kar delamo z metakomunikacijo, s komunikacijo o komunikaciji (Brajša 1993, str. 26). Metakomunikacija je tako lahko sredstvo za učenje socialnih veščin ali veščina, ki se jo razvija na treningih komunikacijskih veščin.

Pogosta metoda pri treningih socialnih veščin je tudi metoda pogovora, predvsem obliki diskusija in debata. B. Marentič Požarnik in L. Plut Pregelj (2009) pri diskusiji izpostavita, da nima vnaprej določenega vsebinskega cilja, uporablja se jo, kadar se želi predstaviti različne informacije, različna (lahko tudi sporna) stališča ali ko se želi doseči zблиžanje med stališči (prav tam, str. 78). Medtem ko je debata posebna vrsta skupinskega razpravljanja, v katerem so poudarjene šibke točke nasprotnikovih stališč, teorij, argumentov itd., z namenom, da bi dosegli večjo jasnost ali nadvladovali nasprotnika. V učnem procesu je namen debate vpogled v pozitivne in negativne vidike določene problematike (prav tam, str. 80).

Everton in Emmer (2009 v Pšunder 2011, str. 133) navajata, da naj bi učitelj učencem pomagal pri pridobivanju socialnih spretnosti, ki jih učenci potrebujejo za uspešno delo v skupini. Predlagata, da učitelj začne s pogovorom o pomenu posameznih spretnosti, jih sam prakticira in učencem pri tem predstavlja dober zgled, poskrbi za možnosti za prakticiranja spretnosti in posreduje učencem tudi povratno informacijo o naučenih spretnostih.

M. Puklek Levpušček in B. Marentič Požarnik (2005) opozorita, da se v skupini razvijejo tudi pravila komuniciranja, ki so vnaprej določena ali spontana. Vsaka skupina razvije svojo tipično notranjo urejenost oz. strukturo. Člani skupine prevzemajo različne formalne in neformalne socialne vloge. Običajno si postavijo pravila delovanja, da lahko svoje delo učinkovito opravljajo (npr. pomembna je točnost, ni dovoljena agresija ipd.). Oblikujejo pa se tudi neformalna pravila delovanja, ki sicer niso zapisana, vendar se člani zavedajo, da obstajajo (npr. pretirana izpostavljanje v skupini ni zaželeno, skupina ne sprejema ciničnega humorja ipd.). Pomembno je biti zelo pozoren na ta implicitna pravila, jih poskušati ozaveščati, izražati in se o njih dogovarjati (prav tam, str. 37).

3.3.2. Izkustveno učenje

Kolb opredeljuje izkustveno učenje kot proces, pri katerem se znanje oblikuje oziroma ustvarja s transformacijo izkušnje (Marentič Marentič Požarnik 1992). Med utemeljitelje spadajo John Dewey, Kurt Lewin in David Kolb. Dewey razloži izkustveno učenje kot učenje, v katerem se povezujejo v celoto izkušnje, pojmi, opazovanje in akcija po določenem zaporedju. Po Kurtu Lewinu je učenje proces rasti in spreminjanja človeka, ki se odvija v štirih zaporednih povezanih fazah: konkretna izkušnja, ki ji sledi zbiranje podatkov, opazovanje in razmišljanje o izkušnji, nato sledi faza oblikovanja, faza oblikovanje abstraktnih pojmov in posplošitev ter nato preverjanje pojmov v novih situacijah (prav tam, str. 3). David A. Kolb (2015) je na osnovi modelov učenja, ki sta jih zasnovala že John Dewey in Kurt Lewin, predstavil enega najbolj znanih modelov izkustvenega učenja. Njegov model izkustvenega učenja zajema temeljne sestavine izkustvenega učenja, in sicer: konkretno izkušnjo, razmišljujoče opazovanje, abstraktno razmišljanje in aktivno preizkušanje novih zamisli.

V izkustvenem učenju ni pomembno, na kateri stopnji začnemo, pomembno je, da se uresniči vsaka izmed stopenj. V nove izkušnje človek vstopa z vsem svojim predznanjem, uporabnimi teorijami, s celotno osebnostjo. Zato je tudi posamezna situacija za vsakega človeka lahko povsem drugačna izkušnja, vsakdo doživlja situacijo drugače, glede na svoje prejšnje izkušnje (Mijoč 1995, str. 40). Poleg tega da posameznikom omogočimo izkušnjo, je predvsem pomembno, da jih usmerimo v refleksijo, katera pomaga izkušnjo spremeniti v učenje (Kolb 2015). Načela izkustvenega učenja bi lahko strnili ter rekli, da gre za kontinuiran, ciklični proces ustvarjanja znanja, zasnovan na izkušnji, ter da gre za celosten proces prilagajanja svetu in združuje tako procese percepcije kot čustvovanja, delovanja in razmišljanja (Marentič Marentič Požarnik 1992, str. 11).

Walter in Marks (1980, prav tam) delita metode izkustvenega učenja na osrednje, podporne in klasične. Med osrednje metode prištevata: simulacije in igranje vlog, strukturirane vaje oziroma naloge, skupinska interakcija ter telesno gibanje in sproščanje. Podporne metode so: opazovanje procesa, fantaziranje, uporaba avdio-vizualnih pripomočkov, čas za razmišljanje, vprašalniki in drugi instrumenti, samostojni projekti, terensko delo. Med klasične metode pa uvrstita: predavanje, branje krajših besedil, pisanje ter študija primera (prav tam, str. 13-14).

Faze izkustvenega učenja, kot jih opredeli Marentič Marentič Požarnik (1992):

1. Načrtovanje: vsebuje ugotavljanje učnih potreb udeležencev, njihovih zmožnosti, opredelitev ciljev, načrtovanje ter priprava.

2. Uvodna faza: identifikacija pričakovanj udeležencev, vzpostavitev dobrega skupinskega vzdušja, postavitve pravil.
3. Faza aktivnosti: pri tej je pomembna razdelitev v prostoru, ter da je vodja pozoren, a veliko prepušča udeležencem.
4. Faza analize: osmišljanje izkušnje s pomočjo diskusije.
5. Faza povzetka, integracije in transfera: navezava izkušnje na praktične situacije.
6. Faza evalvacije: sprotne in končne, ki zajema občutja udeležencev, njihov napredek, sprememba stališč ipd. (prav tam, str. 14).

3.3.3. Igra vlog

Ena izmed osrednjih metod izkustvenega učenja je igra vlog. Rupnik Vec (2003) jo definira kot »vrsto aktivnosti pri pouku, v kateri učenci igrajo raznovrstne bolj ali manj strukturirane situacije in vloge, da bi raziskali različne mentalne, ravnanjske in doživljajske možnosti« (prav tam, str. 10). Učenec začasno prevzame predpisano vlogo (perspektivo ali identiteto) in s tem razmišljanje, čustvovanje in vedenje nekoga drugega. Pri tem je cilj dobra imitacija vloge, kadar pa se lastna identiteta ohrani in so simulirane le izkušnje, gre za simulacijo (prav tam).

Rupnik Vec (prav tam) izpostavi, da se v igri vlog lahko aktivirajo procesi kompleksnega mišljenja (npr. induktivno in deduktivno razmišljanje, abstrahiranje, odločanje ipd.) in čustvene vpetosti, ki s pomočjo refleksije doživete izkušnje, omogoča razvoj veščin metakognicije in samorefleksije.

Debeljak (2005) predstavi faze izvedbe igre vlog, ki se opirajo na Kolbove opredelitve faz izkustvenega učenja. Faza izvedbe igre vlog, ki sovпада s fazo aktivnega eksperimentiranja, vključuje pripravo posameznika na prevzeto identiteto. V fazi izvedbe gre za konkretno izkušnjo, pri kateri igralci odigrajo situacijo, opazovalci pa opazujejo. Pri tem imajo tudi opazovalci lahko svoje vloge in naloge, opazovanje je lahko enotno ali diferencirano, fokusirano ali razpršeno, sistematično ali nesistematično. Po konkretni izkušnji sledi faza analiza igre vlog, ki jo Kolb imenuje razmišljujoče opazovanje. Ta faza predstavlja bistven element igre vlog. Igralci reflektirajo dogajanje v igri ter o svojem prispevku v procesu,

opazovalci poročajo o svojih opažanjih z vidika, na katerega so bili osredotočeni. Svoja opažanja in interpretacije primerjajo med seboj, vodja pa naj bi spodbujal refleksijo tako o vsebini, kot tudi o procesu. V četrti fazi, imenovana abstraktna konceptualizacija, se nove izkušnje primerjajo s preteklimi. V zadnji fazi, ki ponovno sovпада s fazo aktivnega eksperimentiranja po Kolbu, udeleženci razmišljajo o lastnem učenju v igri vlog (prav tam, str. 92-95).

Rupnik Vec (2003) opozori na pravila igranja vlog. Namreč posameznik lahko v igri vlog razrešuje različne problemske situacije, preigrava provokativne situacije ipd., samo v psihološko varnem in sprejemajočem okolju. K občutku varnosti udeležencev pripomorejo jasno opredeljeni cilji igre vlog, jasne in stroge omejitve vedenja opazovalcev, pogovor o doživljanju ter razne igre za prebitje ledu (prav tam, str. 21).

3.4. Trening socialnih veščin v slovenskem kazenskem pravu

V Slovenskem prostoru je trening socialnih veščin, kot alternativni ukrep na področju obravnavanja mladoletniškega¹ prestopništva, uradno prinesla kazenska zakonodaja z letom 1995. V 9. točki zakonodaje se pojavi ukrep »udeležiti se programov socialnega treninga« (Dekleva 1996, str. 9).

Navodilo izreče sodišče, kadar je to potrebno za mladoletnikovo izobraževanje ali delovno usposabljanje. Izreka se ga največ za štiri ure dnevno, in sicer tako, da ni moteno mladoletnikovo šolanje ali njegova zaposlitev. Pripravijo in vodijo ga organi socialnega varstva, pri njegovem izvrševanju pa sodeluje in ga nadzoruje sodnik za mladoletnike (8. in 9. odstavek 77. člena KZ).

Izraz trening socialnih veščin se je v slovenskem strokovnem prostoru pojavil okoli leta 1993 in se je začel počasi uveljavljati v kazenskem pravu. Pri tem, kot opozori Dekleva (1996), je bil ukrep samo prenesen v zakonodajo, brez predhodnih raziskav in preizkušanja v praksi. In zato, ker je bila to neuveljavljena novost, ga tudi delavci za socialno delo v svojih poročilih niso predlagali in tako ga tudi sodniki niso izrekli. Prav tako vidi problem v samem pomenu besed »trening socialnih veščin«, saj bi se lahko besede razumelo na več načinov. Izraz

¹ V tem poglavju uporabljamo besedo mladoletnik, ker se besedilo nanaša na kazenski zakonik. Pri tem je mladoletnik opredeljen kot tisti posameznik, ki še ni polnoleten, torej je mlajši od 18. let in ni polno odgovoren za svoja dejanja.

trening bi lahko pomenila mehanično, ponavljajoče se izvajanje nekega koristnega vedenja z namenom, da bi se oblikovala neka sposobnost, spretnost ali vedenjska navada. Beseda trening pa lahko pomeni tudi vadbo, ki jo osebkju vsiljena in neprijetna (pasji, vojaški trening). Tudi besedo socialni bi lahko razumeli na različne načine. Lahko bi pomenila, da se mora trening dogajati v socialnem okviru (med ljudmi) ali bi bila sredstva izvajanja socialna (odnosna) (prav tam, str. 121).

A. Šelih (2006) ob tem izpostavlja, da bi bilo zakonsko besedilo lahko bolj jasno in bolje opredeljeno, vendar ga je mogoče smiselno razložiti. Meni, da je potrebno zakonske opredelitve razumeti širše. Razlago išče v tuji teoriji in praksi ter v slovenski socialno pedagoški stroki. Trening socialnih veščin razdeli na splošni (veščine za vsakdanjo rabo) in posebni (veščine na določenem področju) ter ugotovi, da bi bil trening socialnih veščin v nasprotju sam s sabo, če bi motil šolanje ali zaposlitev (prav tam, str. 129).

Dekleva (1996) pravi, da se na področju obravnavanja mladoletnikov s kaznivimi dejanji ali ogroženimi mladoletniki, bolj uveljavljajo treningi, ki so ožje usmerjeni in razvijajo veščine, ki se dotikajo spoznavanja socialnih norm, obvladovanja socialnih pritiskov vrstnikov ter iskanje alternativnih načinov preživljanja prostega časa (prav tam, str. 122).

3.4.1. Zgodovina

V 20. stoletju se prične obravnavati mladoletnikov posebej, saj naj bi bila manj odgovorna bitja v razvoju in jih moramo zato obravnavati vzgojno, bolj individualizirano, z namenom pomoči, usmerjanja in spodbujanja razvoja. Kasneje se to razvije v skrbstveno, vzgojno, rehabilitativno, izobraževalno, tretmansko ali celo terapevtsko usmeritev v obravnavanju storilcev kaznivih dejanj (prav tam, str. 10-11).

Takšna usmeritev mladoletniškega prava se je uveljavila do sedemdesetih let dvajsetega stoletja, ko je prevladalo spoznanje, da tak model ni prinesel takih učinkov, kakršnih so pričakovali. Pogosto se je celo izkazalo, da je imela dolgotrajna izločitev mladoletnika iz družbenega okolja negativne posledice zanj in za njegovo okolje (Šelih 2006, str. 125). V tem obdobju se oblikujejo nekatere ideje, ki so kasneje postale jedro današnjih uradnih načel, posebej še na področju obravnavanja deviantnih otrok in mladostnikov. V devetdesetih letih

dvajsetega stoletja se pojavita še načeli varovanja otrokovih pravic ter razvijanje preventivnih programov (Dekleva 1996, str. 12).

3.4.2. Izrekanje ukrepa

Danes, tako velja načelo, da se ukrepi, s katerimi se omejuje mladostnikova prostost, uporabljajo le kot skrajno sredstvo. Najbolj pogost ukrep je takšen, ki se izvršuje v mladoletnikovem vsakodnevnem okolju, tako da ukrep ne omejuje njegovega šolanja ali zaposlitve (Šelih 2006). Pojavljajo se težnje po izvensodni obravnavi, katere Filipič (2006, str. 14) razdeli na dve obliki. Ena možnost je, da policija ali tožilstvo odstopi zadevo v obravnavanje nerepresivnim službam (poravnavanje). Druga možnost pa izhaja iz ideje restorativne pravičnosti in vsebuje sankcije, ki se izvršujejo v skupnosti in med katere avtorica umesti tudi trening socialnih veščin (prav tam, str. 125).

Dekleva (1996) poudari, da mora biti ukrep izrečen čim prej po dejanju. Sicer dobi naravo socialno-vzgojne pomoči same po sebi, kar pa ne bi smelo biti temeljni cilj kazenskopravnega obravnavanja mladoletnikov. Vzgojna pomoč je lahko le posledica kazni (prav tam, str. 63). Pri tem Filipič (2006) izpostavi, da je težko raziskovati učinke treningov socialnih veščin, med drugimi tudi zaradi kompleksnosti dejavnikov, ki vplivajo na povratništvo (prav tam, str. 16).

Medtem ko A. Šelih (2006) navaja različne razloge za izvajanje ukrepa treninga socialnih veščin, in sicer jih išče na področju sociologije, socialne psihologije in socialne pedagogike. Izpostavlja, da imajo mladostniki, ki prihajajo iz nižjih socialnih slojev, običajno tudi nižjo izobrazbo (npr. Kroflič idr. 2009, str. 108), šibkejšo socialno okolje ter manjšo sposobnost delovanja v konfliktnih situacijah. Zdi se smiselno, da takim mladoletnikom v postopkih obravnavanja zaradi izvrševanja kaznivega dejanja posredujemo strategije za uspešnejšo socialno vključitev v družbi. Kaznivo dejanje naj bi bilo izhodišče za analizo mladoletnikovega ravnanja v družbi nasploh, ta analiza pa temelji na njegovem spreminjanju. Vpliv skupine na spremembo vedenja (npr. Košir 2013 str. 36), navaja kot razlog iz vidika socialne psihologije. Pri tem se opira na izhodišča socialnega psihologa Kurta Lewina in njegova spoznanja o skupinski dinamiki. Socialno-pedagoške razloge pa išče v tem, da je ta veda najbolj primerna za takšne metode, ki temeljijo na delu s skupino (Šelih 2006, str. 126-127).

3.4.3. Izvajanje ukrepa

Rotar (1996) je opredelil slovenski model izvajanja ukrepa udeleževanja v program treninga socialnih veščin. Model sestavljajo štiri individualna srečanja, ki so namenjena predvsem predstavitvi namena tovrstne obravnave ter ugotavljanju motivacije oz. sposobnosti konkretnega mladostnika za kasnejše vključevanje v skupinske dejavnosti. Nato pa sledi skupinski trening, ki naj bi bil namenjen izgrajevanju novih oz. jačanju prisotnih pozitivnih vedenjskih vzorcev ob podpori skupine. Pri tem izpostavlja več problemov. Prvi je oblikovanje močnega jedra, ki naj bi ga predstavljali šolajoči se mladostniki, ki so že vključeni v različne prostočasne dejavnosti. Drugi problem, po njegovem mnenju, predstavlja sprejemanje zelenih oz. pričakovanih ciljev. V povezavi s tem, pa potreba po oblikovanju starostno homogenih skupin. Poleg tega pa se predvsem izpostavlja problem motivacije mladostnika ob obvezni udeležbi. Pri tem je zelo pomembno, da se mladostnika vključi le prostovoljno (prav tam, str. 128-131).

3.5. Trening socialnih veščin kot del terapije za ljudi s težavami v duševnem zdravju

J. Rapuš Pavel (2004) opozarja, da težave na področju duševnega zdravja spremenijo odnose in interakcijo posameznika z okoljem in pomembnimi drugimi. Sprožijo lahko izgubo in primanjkljaje socialnih veščin na področjih, ki so za človeka življenjsko pomembne. Posledice preživljanja kroničnih ali le občasnih duševnih stisk se lahko odrazijo tudi v socialnem vedenju posameznika, kateri ima zato težave pri spoprijemanju z različnimi socialnimi vlogami, težje uspe zadovoljevati svoje potrebe ter želje. Uspešnost spoprijemanja v različnih socialnih situacijah je odvisna tudi od kakovosti socialnih mrež in podpore okolice. Učenje socialnih veščin naj bi tako prispevalo k izboljšanju medosebnih odnosov in k dvigu občutka socialne kompetence v času bolezni. S tovrstnim učenjem se želi vplivati na spreminjanje interakcijskih kompetenc ter zmožnost posameznika pri obvladovanju psihosocialnih stisk (prav tam, str. 65).

Trening socialnih veščin je tako usmerjen v način in organizacijo kognitivnih in vedenjskih spretnosti, ki so nujne za uspešnost v socialnih odnosih. Pečavar (2009) pri tem opozori, da je pri osebah z motnjo v duševnem razvoju proces učenja otežen. Zato se želeno vedenje razčleni na posamezne korake, ki se jih postopno osvaja, kar lahko traja dolgo časa.

Intervencije so pri osebah z motnjo v duševnem razvoju pogosto usmerjene v pridobivanje vsakdanjih spretnosti. Na eni strani se želi vedenjske odzive zmanjšati oziroma odpraviti (npr. agresivnost, fobične reakcije, beganje), na drugi strani pa je lahko intervencija usmerjena v pridobivanje potrebnih veščin in spretnosti (npr. navezovanje stikov, upoštevanje navodil, kontrola vedenja, samostojnost) (prav tam, str. 42).

J. Rapuš Pavel (2004) izpostavi pomembnost priprave na trening socialnih veščin, ki med drugim vsebuje oceno že obstoječih socialnih veščin. Pri tem jih deli na:

- oceno socialnega vedenja glede na specifičnost situacije,
- učinkovitost verbalnega in neverbalnega odzivanja,
- primernost vedenja v odnosu do druge osebe.

Pri načrtovanju treninga socialnih veščin, se upošteva tudi različne izvore primanjkljajev, ki lahko nastanejo zaradi: pomanjkanja znanja o ustreznem socialnem vedenju, zaradi pomanjkanja specifičnih socialnih veščin ter zaradi pomanjkanja sposobnosti opazovanja in prilagajanja socialnemu vedenju v socialni interakciji (prav tam, str. 68-69).

Ko se raziščejo primanjkljaji in potrebe udeležencev, se okvirno določi aktivnosti, ki so povezane s pričakovanji posameznika oz. skupine ter se pripravi na proces izvajanja treninga s potrebnimi materialnimi pripomočki. Pri tem moramo upoštevati nivo sprejemanje in učenja, ki ga posameznik zmore doseči. Hergie in McCartan (1986, prav tam) sta pri načrtovanju izpostavila še naslednje vidike:

- ugotoviti je potrebno, ali posameznik potrebuje tovrsten trening;
- prepoznati specifična področja socialne spretnosti, ki jih posameznik že obvladuje in katere spretnosti je potrebno razvijati;
- posameznika seznanimo z informacijami o treningu;
- ocenimo pripravljenost za sodelovanje;
- skupaj oblikujemo program treninga, ki vključuje cilje socialno vedenjske intervencije.

Pri izvajanju treninga socialnih veščin »najprej krepimo socialne in življenjske veščine ter strategije, ki jih posameznik že obvladuje in s katerimi je že (bil) uspešen. Posredni cilj

izvajanja programa pa je omogočiti socialno vključitev na najvišjem možnem nivoju, ki ga je posameznik sposoben doseči« (prav tam, str. 69-70).

Pri tem gre večino za vedenjske in kognitivno-vedenjske pristope. Poudarja se modelno učenje ter krepitev pozitivnega vedenja ter igra vlog. A. Žižak (2009) izpostavlja da gre za visoko strukturirano dejavnost, pri kateri pa je potrebna tudi prožnost, kar pripomore k večji učinkovitosti. To pa dosežemo s skrbno izbranimi dejavnostmi (prav tam, str. 404-406).

Stremimo k temu, da se naučene veščine odrazijo tudi, ko posameznik ni več vključen v program. Pri tem J. Rapuš Pavel (2004) izpostavi pomembno vlogo nepretrganosti izvajanja programa, ki je pri uporabnikih psihiatrije še bolj pomembna kot pri drugih ciljnih skupinah. Poleg tega pravi, da je pri načrtovanju vsebin in metod dela potrebno upoštevati situacije iz socialnega okolja, v katerem uporabnik živi ali se vanj ponovno vključuje (prav tam, str. 70).

3.6. Trening socialnih veščin v šolah

Trening socialnih veščin v šoli temelji na več implicitnih predpostavkah (Ladd in Mize 1983 str. 130):

1. Nepriljubljeni otroci in mladostniki izkazujejo primanjkljaje v socialnih veščinah, ki so potrebne, da bi pri drugih sprožili pozitivne odzive.
2. Trening socialnih veščin spodbuja pridobivanje novih prosocialnih vedenj.
3. Izboljšano socialno vedenje vpliva na pozitivne odzive od drugih otrok in mladostnikov ter posledično vpliva na večjo vrstniško sprejetost.

McGrath in Francey (1996) dodajata še naslednje predpostavke:

4. Socialne veščine so v veliki meri povezane z vedenjem v šoli. Številni otroci in mladostniki imajo slabši učni uspeh, šole nimajo radi, kršijo pravila in s svojim vedenjem izstopajo, ker se v šoli ne počutijo sprejeti. Z zvečanjem vrstniške sprejetosti se zmanjša njihova osamljenost in omili ali odpravi vedenjska neprilagojenost.
5. Z učenjem socialnih veščin pridobijo vsi otroci in mladostniki, ne le tisti s težavami.

6. Posamezniki s posebnimi potrebami se bodo uspešneje vključili v razred, če se bodo učili tudi socialnih veščin.
7. Učitelj lahko krepi samozavest in samozaupanje učencev s tem, da ustvari sprejemajoče okolje in primerne izkušnje, ki jim bodo pomagale, da si bodo upali tvegati in se preizkušati v novih okoliščinah.
8. Učenje je najbolj učinkovito, kadar so učenci veseli in sproščeni ter kadar imajo možnost praktično preizkusiti naučeno.
9. Socialnih veščin se lahko mladostniki učijo tako v razredu kot tudi na igrišču in še kje (prav tam, str. 1-2).

Blizu tem postavkam in treningu socialnih veščin je tudi koncept opolnomočenja, ki ga v največji meri zasledimo na področju teorije socialnega dela (Kroflič 2004, str. 83). »Koncept opolnomočenja izpostavi potrebo, da s šolsko vzgojo krepimo posameznikove zmožnosti in motivacijo, da prevzame aktivno vlogo v procesih odločanja o lastni usodi ter usodi skupnosti, v katero je aktivno vključen. Spodbujanje aktivne in odgovorne participacije v procesih odločanja o bivanju v šoli je še posebej pomembno, ko gre za učence iz marginaliziranih družbenih skupin (priseljenci, revni, hendikepirani itn.) in tudi za celotno šolsko skupnost« (Kroflič idr. 2009, str. 31). Kot pravi Košir (2013, str. 87), je pri načrtovanju pomoči vedno potrebno delati s celotnim razredom v smislu spodbujanja strpnosti in sprejemanja drugačnosti.

Pri načrtovanju pomoči zavrnjenim učencem je potrebno najprej raziskati, zakaj prihaja do zavračanja. Čeprav so razlogi običajno kompleksni, Košir (prav tam) dejavnike zavračanja razdeli v dve skupini:

- vedenja, ki jih zavrnjeni učenec načeloma lahko nadzira in so za skupino praviloma moteča (npr. agresivno vedenje, infantilno vedenje, odsotnost socialnih veščin);
- značilnosti učencev, ki jih učenec praviloma ne more nadzirati (fizične posebnosti, posebne potrebe, socialno-ekonomski položaj učenčeve družine, etnična pripadnost).

Načrtovani ukrepi se bistveno razlikujejo: v prvem primeru je potrebno predvsem delo z zavrnjenim učencem, v drugem primeru pa je bistveno postopno spreminjati stališča in predsodke skupine do zavrnjenega učenca. Ob dlje časa trajajočem zavračanju velikokrat pride do prepleta obeh dejavnikov, namreč: učenec, ki je izvorno zavrnjen zaradi dejavnikov,

ki jih sam težko nadzira oziroma jih ne more nadzirati (npr. debelost, slabše materialne razmere družine, drugačna narodnost), lahko kot odziv na zavračanje razvije negativna vedenja do skupine. Nadalje skupina do tega učenca razvije stališča, ki mu onemogočajo, da bi se vključil v skupino kljub izboljšanju njegovih socialnih veščin. Zato je pomoč učencem s težavami vedno potrebno načrtovati na obeh ravneh in doseгти spremembe tako v zaznavah in vedenju zavrženega učenca kot tudi vrstniške skupine (prav tam, str. 82).

M. Pšunder (2004, str 188) opozori, da ni dovolj le učinkovito ukrepanje, ko se disciplinski problemi pojavijo, temveč je nujno tudi njihovo preprečevanje. Preventivna disciplina se kaže kot neizogiben del pri obvladovanju disciplinskih problemov. Poleg tega pa želi tudi pripraviti učence na življenje v širši skupnosti, kjer pomembno vlogo odigra učenje socialnih veščin. Prav tako Jones in Jones (2001, str 39) pravita, da učenci potrebujejo več kot le nagrade za krepitev primerne vedenja in kazni za neprimerno vedenje. Učenci potrebujejo, da jih naučimo socialnih in delovnih spretnosti na enak način, kot jih učimo ostalih spretnosti. Učitelj naj bi učencem nudil možnost preventivnega razvoja potrebnih socialnih spretnosti, kar naj bi pripomoglo k zmanjšanju vedenjskih odklonov.

M. Pšunder (2004) strne teorije preventivnega delovanja na tri temeljna področja. Prvo področje preventivnega delovanja se nanaša na vzpostavljanje prijetne, sproščene in spodbudne razredne klime, ki temelji na pozitivnih medosebnih odnosih med učiteljem in učenci, med vrstniki ter učiteljem in starši. V povezavi s tem temeljnim področjem preventivnega delovanja avtorica nameni posebno pozornost medosebnim odnosom, ki po njenem mnenju uspešno pripomorejo k preprečevanju disciplinskih problemov. Občutek povezanosti v skupini ustvarja tudi ugodnejšo klimo. V razredu, v katerem vlada prijetna klima, pa se učenci počutijo prijetneje in varneje in hitreje pride do medsebojne pomoči. V takšnih okoliščinah so tudi boljši pogoji za konstruktivno reševanje konfliktov. Za vzpostavljanje dobrih medosebnih odnosov, so potrebne določene socialne spretnosti, ki jih učitelj lahko krepí s treningom socialnih veščin. S tem pa lahko krepimo tudi pozitivno klimo v razredu (prav tam, str. 112-118).

Učenje socialnih veščin je običajno sestavni del programov za preprečevanje in razreševanje disciplinskih problemov. Jones in Jones (2001) prikazujeta, kako naj bi v šoli po korakih potekalo takšno učenje:

1. Najprej je potrebno določiti, katere spretnosti je pri učencih potrebno razviti. To je mogoče ugotoviti na osnovi skrbnega opazovanja aktualnih situacij, v katerih se

vedenjski problemi pojavljajo, in z določanjem specifičnih spretnosti, ki primanjkujejo učencem, da bi razrešili problem.

2. Drugi korak vsebuje identifikacijo razlogov za spreminjanje vedenja. Če učenci ne podajo in sprejmejo razlogov za spreminjanje vedenja, skoraj ni možnosti, da bi imelo spremenjeno vedenje dolgoročni učinek.
3. Tretji korak se nanaša na izdelavo plana in je povezan z drugim korakom. Pri tem koraku je potrebno podrobno opredeliti možno alternativno vedenje.
4. V četrtem koraku gre za demonstracijo ali modeliranje vedenja. Ta korak lahko pogosto vključuje igro vlog.
5. Naslednji korak predstavlja prakticiranje vedenja. Najprej poteka v razredu ali drugje, kjerkoli poteka učenje socialnih veščin, kasneje pa je učencem potrebno zagotoviti možnost prakticiranja v realnem okolju ali čim bolj podoben temu.
6. Šesti korak vključuje dodelitev naloge učencem, da preizkušajo nove veščine in poročajo o tem, kaj se je zgodilo, ko so uporabljali nove spretnosti. Poteka refleksija uporabe novih veščin.
7. Končni korak vsebuje premislek o tem, ali si učenec zasluži nagrado za uporabo novih veščin ali ne (prav tam, str. 357-359).

K. Košir (2013) izpostavlja, da je najustreznejše, če pri načrtovanju treningov sodelujeta tako šolski svetovalni delavec kot tudi učitelj. Učitelj ima namreč možnost, da učencem pomaga uriti socialne spretnosti v vsakodnevnih realnih situacijah v razredu. Pri urjenju socialnih spretnosti v posebnem treningu socialnih veščin s svetovalnim delavcem je namreč ključni problem prav generalizacija naučenega v realno okolje razreda, ki je običajno slaba (prav tam, str. 83-84).

3.7. Trening socialnih veščin kot delavnica ali tabor

V Sloveniji potekajo treningi socialnih veščin v okviru centrov za socialno delo ter v okviru društev in zavodov, katerih namen je preventivno delo in nudenje psihosocialne pomoči otrokom, mladostnikom ter njihovim staršem, ki se soočajo z različnimi težavami. Največkrat potekajo v obliki delavnic ali taborov. Lahko gre tudi za kombiniranje, kjer se strokovnjaki in

udeleženci dobivajo skozi šolsko leto, med počitnicami pa organizirajo dvo- ali večdnevne taborne.

Tabor in delavnica vsebujeta podobne značilnosti, le da gre pri taboru za časovno strnjeno obliko. Pri tem je poleg delavnic tudi več možnosti za treniranje veščin v naravnem okolju, kvalitetno preživljanje prostega časa ter učenje življenjskih oz. praktičnih veščin, kot so pospravljanje, kuhanje, pomivanje ipd.

U. Rozman (2006) definira delavnice kot sklop smiselno postavljenih iger, katerih namen je preko izkustva pristopiti k določeni tematiki. Predstavljajo psihosocialno okolje, v okviru katerega se išče optimalno rešitev za problem ter se poskuša spreminjati ali nadgrajevati obstoječe vzorce vedenja in mišljenja. Za izvajalce je pomembno, da omogočajo učenje socialnih veščin, vodijo h konstruktivnemu reševanju konfliktov in vključujejo sodelovanje (prav tam, str. 72).

Slovenska raziskava o izvajanju treningov socialnih veščin (Leskošek 2006) je pokazala, da so delavnice običajno namenjene otrokom in mladostnikom med 7 in 20 letom. Najpogosteje pa so vključeni mladi od 14 do 20 leta starosti. Izvajalci treningov so mnenja, da so bolj učinkoviti tisti treningi socialnih veščin, ki omogočajo tudi medvrstniško učenje (prav tam, str. 156).

V delavnice se vključujejo teme, ki so najstnikom v obdobju adolescece blizu in potrebne posebne pozornosti. U. Rozman (2006) je v svojem delu *Trening socialnih veščin* na podlagi izkušenj podala strukturo devetih delavnic, ki jih je razdelila po temah: spoznavanje, socialna bližina, odnosi med spoloma in spolnost, odnosi in zadovoljstvo, droge in imiži, medkulturalnost, komunikacija, reševanje problemov ter timsko delo. Vsaka od teh vsebuje primere dejavnosti, namen teh dejavnosti ter vprašanja za refleksijo. Delavnice temeljijo na teoriji izkustvenega učenja, zato se izpostavlja pomen reflektiranega izkustva ter metode, kot so: socialne igre, igre vlog, nedokončane zgodbe, vodene fantazije, simulacijske igre, asociacije, vprašalniki, literatura, delo v parih, delo s pripomočki, risanje ipd (prav tam, str. 71).

V. Leskošek (2006) poudari, da so izvajalci v slovenski raziskavi definirali cilje večinoma v povezavi z medsebojnimi odnosi, in sicer: širjenje osebne mreže, druženje, učenje življenja v skupnosti, sprejemanje različnosti, toleranca do drugih, učenje sprejemanja različnih mnenj, preverjanje svojega delovanja v skupini, učenje komunikacije in sobivanja v družbi. Trening

naj bi bil tudi priložnost za učenje družbenih norm kot navodil ali pravil vedenja v določenih situacijah, pri čemer je potrebno najti ustrezno mero konformiranja posameznikov na družbena pravila (prav tam,, str. 156).

Preden se trening socialnih veščin načrtuje, se je potrebno prepričati, ali sploh obstaja potreba po izvajanju, ali so na voljo primerni izvajalci, komu bo trening namenjen in kakšne so možnosti izvajanja. Sam trening socialnih veščin pa običajno poteka v treh fazah: priprava, izvedba in evalvacija. U. Rozman (2006) za vsako fazo izpostavi določene značilnosti.

1. Faza priprave: pomembno je definirati trening socialnih veščin. Imeti je potrebno ustrezno teoretično znanje, napisati vsebino in določiti način izvedbe. V tej fazi so vključene tako priprave izvajalcev (zaposleni in prostovoljci) ter priprave z udeleženci. Priprava izvajalcev vključuje pregled evalvacije morebitnih že izvedenih treningov, izobraževanje izvajalcev in načrt izvajanja. Priprave z udeleženci pa vsebuje stik z njimi. Predvsem je potrebno posebno pozornost nameniti udeležencem, ki se treninga ne vključujejo prostovoljno.
2. Faza izvedbe: na začetku poteka predstavljanje in spoznavanje, poskuša se vzpostaviti skupina ter ugodna in spodbudna klima s pomočjo različnih iger. Predstavi se namen, cilje in okvire programa, pri čemer naj bi sodelovali tudi udeleženci ter s tem prevzeli odgovornost. Raziščejo se pričakovanja in želje prisotnih v skupini ter o čem poteka razprava. Skupaj z udeleženci se definirajo pravila, kar lahko tudi pripomore k izgradnji skupinske dinamike.

V fazi izvajanja treningov, se uporablja razne igrice, vendar je potrebno poudariti, da so samo pripomoček za doseg nekega cilja. Običajno so pripomoček za izkušnjo udeležencev ter nadaljnjo debato in refleksijo. Pri izvajanju naj bi bili še posebej pozorni na metodična načela:

- Poslušanje brez vnaprejšnjih sodb - pomeni zavedanje in spoštovanje človekove enkratnosti.
- Vzpostavljanje sodelovanja in dogovarjanje - vzpostavljanje zaupanja preko neposrednega odnosa, vključevanje vseh, pomemben je dialog.

- Nemoraliziranje - temelji na svobodnih vrednotah, ki postavlja človeka, s katerim smo v odnosu v enakovreden položaj, prinaša odgovornost posameznika za svoj položaj, pomembno je aktivno poslušanje.
 - Krepitev moči - pomeni, da se pri posamezniku aktivirajo obstoječi viri.
 - Aktivna participacija - posameznik je aktiven in najpomembnejši ustvarjalec lastnega razvoja.
 - Usmerjenost na rešitve - pomembno je sprotno samoreflektiranje.
 - Ustvarjalnost - potrebna je, da trening ne pristane na nivoju sprejemanja družbenih norm.
3. Faza evalvacije: poteka v dveh delih; z udeleženci in izvajalci. Po zaključku vsakega srečanja se povzame, kaj se je na delavnici dogajalo, kakšni so zaključki in naredimo evalvacijo z udeleženci, kjer izvemo kaj je bilo dobro, kaj bi bilo lahko bolje in kako to uporabimo. Evalvacija je pomembna zato, da vsak posameznik umesti novo znanje in novo izkušnjo v svoje življenje. Po zaključku vseh srečanj, naj bo daljše evalvacijsko srečanje.

Evalvacija z izvajalci lahko poteka kot intervizija, supervizija, evalvacija združena s pripravami ali analiza na koncu, kjer se definirajo tudi izboljšave. Temu sledi pisanje poročila celotnega projekta.

4. EMPIRIČNI DEL

4.1. Opredelitev raziskovalnega problema

U. Rozman opozarja, da ni vsak tabor, delavnica in kontinuirano srečevanje mladih tudi že trening socialnih veščin, četudi nima točno določene forme, je definiran preko ciljev, socialnih veščin in strokovnega ozadja, ki naj ga imajo izvajalci. Šele ko program sledi tem smernicam, govorimo o izvajanju treningov socialnih veščin (Rozman 2006, str. 25).

V empiričnem delu raziskujemo, kakšen program poteka pod nazivom trening socialnih veščin (v nadaljevanju TSV) v okviru Alteršole v Trziču. Namen raziskave je analizirati kakšni so cilji, vsebina ter strokovno ozadje programa. Predvsem nas zanima, katerim teoretičnim predpostavkam sledijo, kakšne metode, oblike in tehnike dela uporabljajo pri izvajanju TSV. Zanima nas tudi, na podlagi česa izbirajo ciljno populacijo ter kdo se vključuje v ta program. Želimo pridobiti tudi vidik s strani udeležencev. Zanima nas, kako oni doživljajo program.

Ker se TSV med seboj zelo razlikujejo in so težko primerljivi med sabo, smo se odločili za študijo primera TSV, ki je predstavljen kot preventivni program za mlade. Posebnost programa je v tem, da gre za zasebnega ponudnika financiranega s strani občine. Pri analizi programa smo se opirali na intervjuje vodje in udeležencev programa ter temeljno dokumentacijo programa.

4.2. Raziskovalna vprašanja

Vprašanja smo razdelili na štiri sklope. Prvi sklop vprašanj zajema organizacijski vidik, drugi sklop vprašanj pa se nanaša na didaktični vidik. Pri obeh sklopih nas zanima vidik izvajalcev, kako se spopadajo z organizacijo ter kakšen je program TSV, odgovore na ista vprašanja iščemo tudi v dokumentih. Tretji sklop vprašanj zajema vprašanja v povezavi z udeleženci. Razdelili smo ga na dva dela in sicer vprašanja za izvajalce in vprašanja za udeležence. Vprašanja se nanašajo na strukturo udeležencev, področja zanimanja ter odnosni vidik s strani izvajalcev in udeležencev. Zadnji sklop vprašanj se nanaša na vsebino programa, ki smo jih prav tako razdelili na vidik izvajalcev in vidik udeležencev. Zanima nas, katerim socialnim veščinam se namenja največ pozornosti ter kakšni so morebitni učinki TSV.

Organizacijski vidik

1. V kakšni obliki se izvaja TSV?
2. Kakšen je časovni okvir TSV?
3. Kdo izvaja TSV?
4. Kako se financira TSV?

Didaktični vidik

1. Katere teoretične predpostavke so temelj konkretnega programa TSV?
2. Katere cilje želijo doseči s TSV?
3. Katere oblike, metode in tehnike dela uporabljajo pri izvedbi TSV?
4. Kakšen je konkretni program TSV? Katerim vidikom namenjajo več pozornosti?
5. Kako poteka načrtovanje TSV?
6. Kako poteka evalvacija TSV?

Udeleženci

Vidik izvajalcev:

1. Kakšna je struktura udeležencev TSV?
2. Kako pridobivajo udeležence?
3. Kdo so njihova ciljna populacija?
4. S kakšnimi težavami se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV?
5. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo z vidika izvajalcev?
6. Se poskuša razvijati dobre medosebne odnose znotraj skupine? Na kakšen način to delajo? So opazne spremembe v odnosih? Kako se to kaže?

Vidik udeležencev:

1. Zakaj so se udeleženci odločili za vključitev v TSV?
2. Kaj jim je všeč na TSV? Kaj jim ni všeč na TSV?
3. Kako udeleženci ocenjujejo izvajalce TSV?
4. Bi se udeležili TSV, če bi program potekal na šoli?
5. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo z njihovega vidika?
6. So udeleženci opazili kakšne spremembe pri odnosih v skupini? So z vrstniki postali prijatelji tekom programa TSV?

Vsebinski vidik

Vidik izvajalcev:

1. Katere socialne veščine poskušajo razvijati v okviru TSV?
2. V kolikšni meri, po mnenju izvajalcev TSV, tak program pripomore k razvijanju določenih veščin? Je opazen napredek pri razvijanju teh določenih socialnih veščin? Kako se to kaže?
3. Ali udeleženci, po mnenju izvajalcev, znajo prenesti naučeno znanje izven programa TSV?
4. Ali po mnenju izvajalcev, obstajajo morebitne razlike v vedenju na splošno pred in po izvedbi TSV? Kako se to kaže?
5. Kje vidijo največ težav?

Vidik udeležencev:

1. Katere socialne veščine so, po mnenju udeležencev, pridobili? V kolikšni meri?
2. Opazijo napredek pri sebi? Kako se to kaže?
3. Je TSV, po mnenju udeležencev, pripomogel k spreminjanju določenih vzorcev vedenja izven TSV?

4. Na katerih področjih udeleženci zaznavajo pomanjkanje socialnih veščin?
5. Kaj bi udeleženci še radi spremenili pri TSV?

Raziskovalna vprašanja pri analizi temeljne dokumentacije:

Organizacijski vidik

1. V kakšni obliki se izvaja TSV?
2. Kakšen je časovni okvir TSV?
3. Kdo izvaja TSV?
4. Kako se financira program TSV?

Didaktični vidik

1. Katere teoretične predpostavke so temelj konkretnega programa TSV?
2. Katere cilje želijo doseči s programom TSV?
3. Katere oblike, metode in tehnike dela uporabljajo pri izvedbi TSV?
4. Kakšen je konkretni program TSV? katerim vidikom namenjajo več pozornosti?
5. Kako poteka načrtovanje TSV?
6. Kako poteka evalvacija TSV?

Udeleženci

1. Kakšna je struktura udeležencev TSV?
2. Kdo so njihova ciljna populacija?

Vsebinski vidik

1. Katere socialne veščine poskušajo razvijati v okviru TSV?

4.3. Raziskovalna metoda

Izbrali smo kvalitativno raziskovanje, v katerem zbrano gradivo predstavljajo besedni opisi ali pripovedi in kjer poteka tudi obdelava in analiza gradiva na besedni način (Mesec 1998, str. 26). Odločili smo se za osnovno deskriptivno raziskovalno metodo, ki je namenjena opisovanju dejanskega stanja brez spraševanja po vzrokih, kakor tudi ni vzročnega razlaganja pojavov (Sagadin 1993, str 12).

Kot vrsto raziskave smo izbrali študijo primera. Z njo namreč lahko podrobno in sistematično predstavimo in analiziramo posamezen primer: osebo, skupino, program, institucijo, dogodek ipd. (Vogrinc 2008, str. 45). V našem primeru gre predvsem za opis programa.

4.4. Opis proučevane populacije

Želeli smo izvedeti čim več podatkov o programu TSV z več različnih vidikov. Zanimal nas je pogled vodje programa TSV, pogled udeležencev ter kaj je zapisano v dokumentih. Zanimala nas je primerjava različnih pogledov na isto problematiko. Izvedli smo intervjuje z vodjo programa TSV, ter izbrali štiri udeležence programa TSV, dva fanta in dve dekleti. Dobili smo tudi vpogled v temeljno dokumentacijo.

Tabela 1: Značilnosti intervjuvancev

Intervjuvanec	Spol	Starost	Leta vodenja/ udeležbe na TSV
Vodja programa	Ž	34	2
Udeleženec 1	Ž	14	2
Udeleženec 2	Ž	14	2
Udeleženec 3	M	19	1
Udeleženec 4	M	16	2

4.5. Postopek zbiranja podatkov

Za zbiranje podatkov smo uporabili polstrukturiran intervju in analizo dokumentov. Vogrinc (2008) poudarja, da je nestandardiziran intervju v primerjavi s standardiziranim odprt, manj formalen in bolj prožen. Običajno je usmerjen v proučevanje stvarnih, vsakdanjih, praktičnih življenjskih problemov ljudi in raziskovanje doživljanja ljudi, kar povsem ustreza namenu naše raziskave (prav tam, str. 106).

Najprej smo vzpostavili stik z izvajalko programa TSV, ji predstavili naš namen raziskave ter se dogovorili za srečanje. Prosili smo jo za vpogled v temeljno dokumentacijo in za pomoč pri izbiri za sodelovanje udeležencev programa TSV. Vprašanja v intervjuju smo oblikovali glede na teoretske poudarke, ki smo jih zbrali v teoretskem delu naloge. Intervju z vodjo programa je vseboval 28 vprašanj, intervju z udeleženci je vseboval 15 vprašanj. Vse intervjuje smo opravili individualno, najprej z izvajalko in nato še z vsakim udeležencem posebej. Intervjuji so se snemali s pomočjo mobilnega telefona. Pridobili smo tudi štiri temeljne dokumente njihovega programa.

4.6. Obdelava podatkov

Pri obdelavi podatkov smo delali po postopku kvalitativne analize. Vsak postopek kvalitativne analize se razdeli na šest korakov (Mesec 1998, str. 103):

1. urejanje gradiva,
2. določitev enot kodiranja,
3. odprto kodiranje,
4. izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij,
5. odnosno kodiranje,
6. oblikovanje končne teoretične formulacije.

Gradivo smo uredili tako, da smo naredili transkripcije intervjujev, nato pa smo odgovore intervjuvancev uredili glede na raziskovalna vprašanja. V posameznih odgovorih smo podčrtali bistvene dele odgovorov in jih kodirali. Kode smo uredili tudi glede na pogostost pojavljanja in jih združili v kategorije. Tako definirane kategorije smo interpretirali v skladu z glavnimi teoretskimi poudarki, ki smo jih zbrali v teoretskem delu naloge. Pri analizi

dokumentov smo prav tako podčrtali bistvene dele in jim pripisali kode. Pri nadaljnji analizi smo zapise v dokumentih primerjali z intervjuji.

4.7. Rezultati in interpretacija

V nadaljevanju predstavljamo kodirane odgovore intervjuvane vodje programa TSV, štirih udeležencev, analiziranih dokumentov ter interpretacijo le-teh. Pri interpretaciji se navezujemo na odgovore intervjuvancev in jih označimo z naslednjimi okrajšavami: V1 - vodja programa U1, U2, U3, U4 - udeleženci. Pri analizi dokumentov smo uporabili naslednje okrajšave: D1 - Projekt »Kompetence za življenje« (program TSV), D2-Predstavitev projekta za mlade »Alteršola«, D3 - Individualni načrt, D4 - Dogovor o vključitvi v projekt za mlade »Alteršola«.

4.7.1. Organizacijski vidik

1. V kakšni obliki se izvaja TSV?

Zanimal nas je organizacijski vidik TSV, pri tem smo si pomagali z analizo dokumentacije ter z intervjujem vodje programa. Naprej nas je zanimala oblika izvajanja TSV, ki je zapisana v dokumentih.

Tabela 2: Kodiranje dokumentov o obliki izvajanja TSV

1D1	Skupinsko delo	Skupinsko delo	Skupinsko delo
2D2	Okvirna vsebina delavnic	Oblika delavnice	Oblika delavnice
3D2	Zaključni izlet na morje (za tiste, ki se projekta udeležujejo redno).	Zaključni izlet	Oblika tabora

Ureditev kategorij

Skupaj

Skupinsko delo (1D1)	1
Oblika delavnice (2D2)	1

V dokumentu, kjer je zapisan program TSV, smo zasledili zapis, da gre za skupinsko delo, pri tem so izpostavljene tudi njegove značilnosti, da »združuje prednosti metode dela s posameznikom in prednosti skupnostnega socialnega dela, izpostavi se skupinska dinamika, razvijajo se spretnosti diskusije, argumentiranja, timsko delo ter sodelovalne veščine« (Šober 2014a). V predstavitvi projekta (Šober 2014b) je napisana okvirna vsebina delavnic, iz katerega je razvidno, da delo poteka predvsem v obliki delavnic. V njem pa je tudi zapisano, da organizirajo zaključni izlet na morje, ki poteka v obliki tabora (prav tam). Pri tem gre za nagrado posameznikom, ki se redno udeležujejo treningov in jim tako izlet lahko predstavlja dodatno motivacijo za redno udeležbo, ki je sicer prostovoljna.

V nadaljevanju predstavljamo odgovore, ki smo jih pridobili s pomočjo intervjuja z vodjo programa.

Tabela 3: Kodiranje izjav vodje programa o obliki izvajanja TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Imamo tedensko delavnico ob vikendih. Bistveno je ravno to, da je ob vikendih.	Oblika delavnice	Oblika delavnice
2V1	Zaključimo pa s taborom	Zaključni tabor	Oblika tabora
3V1	Delamo sicer v skupinah, ampak znotraj tega skupinskega dela, jim dava individualno in pa delo v dvojicah.	Skupinsko delo z individualnim in delom v dvojicah	Skupinsko delo

Ureditev kategorij

Skupaj

Oblika delavnice (1V1)	1
Oblika tabora (2V1)	1
Skupinsko delo (3V1)	1

Preko intervjujev in dokumentov smo razbrali, da gre predvsem za skupinsko obliko ter obliko delavnic skozi leto. Ob koncu šolskega leta pa se odpravijo na zaključni izlet, kjer TSV poteka v obliki tabora.

Osnovne značilnosti skupinskega dela, kot jih navaja Kubale (2015, str. 40) so: samostojno delo učencev v okviru skupin, izkoriščanje socialne dinamike učnih skupin, skupinsko delo se povezuje tudi z individualnim delom, pri dobro pripravljeni in izvedeni učni obliki se lahko uveljavlja tudi načelo diferenciacije in integracije pouka.

Delavnice pa se največkrat pojavijo v povezavi z neformalnim učenjem in pri katerih U. Rozman (2006) izpostavi metodična načela: poslušanje brez vnaprejšnjih sodb, vzpostavljanje sodelovanja in dogovarjanje, nemoraliziranje, krepitev moči, aktivna participacija, usmerjenost na rešitve ter ustvarjalnost. Pri delavniški obliki gre večinoma za izkustveno učenje, kjer udeleženec reflektira svoje izkušnje.

2. Kakšen je časovni okvir TSV?

V nadaljevanju analiziramo časovni okvir. Zanimalo nas je koliko srečanj vsebuje TSV ter koliko časa traja eno srečanje.

Tabela 4: Kodiranje dokumentov o časovnem okviru TSV

1D1	Časovni načrt projekta je razdeljen na 3 faze. Vsaka faza treningov bo na skupino obsegala 12 treningov, ki bodo potekali enkrat tedensko	Enkrat tedensko, devet mesecev	Enkrat tedensko, okoli 36 treningov
2D2	Termin: vsaka sobota (razen praznikov) od septembra do junija	Vsaka sobota od septembra do junija	Enkrat tedensko, okoli 36 treningov
3D2	Od 18.00 do 21. 00	Tri ure	Tri ure

Ureditev kategorij

Skupaj

Enkrat tedensko, okoli 36 treningov (1D1, 2D2)	2
Tri ure (3D2)	1

V programu TSV je v poglavju *Časovni načrt* zapisano, da je trening razdeljen na 3 faze, ter da bo vsaka faza treningov na skupino obsegala 12 srečanj, ki bodo potekala enkrat tedensko (Šober 2014a). V drugem dokumentu (Šober 2014b) zasledimo določen termin in sicer vsako soboto, razen praznikov, od septembra do junija, od 18h do 21h. Časovni okvir smo preverili tudi z intervjujem.

Tabela 5: Kodiranje izjav vodje programa o časovnem okviru TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Od začetka septembra do konca junija, vsak vikend, kolikor je vikendov, razen kakšen praznikih spustimo, vendar tudi to nadoknadimo med šolskimi počitnicami.	Vsak vikend, od začetka septembra do konca junija	Enkrat tedensko, okoli 36 treningov
2V1	Tri ure, od 18h-21h včasih s polurnim zamikom.	Tri ure	Tri ure

Ureditev kategorij	Skupaj
Enkrat tedensko, okoli 36 treningov (1V1)	1
Tri ure (2V1)	1

Program TSV poteka vsak teden, 10 mesecev, od začetka septembra do konca junija, kar nanese približno 36 treningov, verjetno še več, saj je izvajalka programa povedala, da TSV poteka tudi med počitnicami. Program se izvaja enkrat tedensko, običajno ob sobotah zvečer, kot je izpostavila vodja programa, želijo mladim ponuditi izbiro kvalitetnega preživljanja prostega časa ob vikendih, ko ne potekajo drugi strokovno vodeni programi.

M. Ule (2008) zapiše, da je »prosti čas v sodobnih družbah vse bolj čas, ki ga človek uporablja za svojo generacijo, za nadomeščanje identitetnih izgub, ki nastajajo na drugih področjih življenja. To je čas razreševanja konfliktov v socialni sferi, za druženje in

vzdrževanje socialnih mrež, ki so posamezniku nujna opora« (prav tam, str. 102). Pri tem pa tudi opozori, da sodobna industrija ter pedagoško posredovanje nadzorujejo prosti čas ter tako tudi zmanjšujejo prostor samostojnosti (prav tam, str. 103).

Čas trajanja enega treninga je tri ure oz dve uri in pol.

Vsekakor je čas trajanja daljši kot običajno. Do tega verjetno prihaja, ker so v sam program vključene tudi tematske delavnice (kulinarične, ustvarjalne, športne delavnice), filmski večeri ter druge zabavne družabne aktivnosti, kot lahko razberemo iz predstavitve programa.

3. Kdo izvaja TSV?

Nadalje analiziramo kdo izvaja program TSV. Tudi pri tem vprašanju smo si pomagali z dokumenti ter z intervjujem vodje programa.

Tabela 6: Kodiranje dokumentov o tem kdo izvaja TSV

1D1	V izvedbi strokovnjakov s področja pedagogike, socialnega dela in komunikologije	Pedagoginja, socialna delavka, komunikologinja	univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja, univ. dipl. socialna delavka
2D2	Izvajalki projekta: strokovni delavki, Iris Šober (univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja) in Monika Valjavec (univ. dipl. socialna delavka).	univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja ter univ. dipl. socialna delavka	univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja, univ. dipl. socialna delavka
3D2	Ustvarjalne delavnice z likovno pedagoginjo	Likovna pedagoginja	Občasni zunanji izvajalci

Ureditev kategorij

Skupaj

univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja, univ. dipl. socialna delavka (1D1, 2D2)

2

V programu TSV (Šober 2014a) zasledimo, da TSV poteka v izvedbi strokovnjakov s področja pedagogike, socialnega dela in komunikologije. V predstavitvi projekta (Šober 2014b) pa je zapisano, da sta izvajalki projekta »strokovni delavki, Iris Šober (univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja) in Monika Valjavec (univ. dipl. socialna delavka)«. Poleg tega je zapisano, da potekajo ustvarjalne delavnice z likovno pedagoginjo. Podobne odgovore smo dobili tudi pri intervjuju, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 7: Kodiranje izjav vodje programa o tem kdo izvaja TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	V osnovi izvaja treninge jaz in Monika. Medve sva strokovni delavki. Jaz sem diplomirana komunikologinja in pedagoginja, ona pa je socialna delavka.	Univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja ter univ. dipl. socialna delavka	Univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja, univ. dipl. socialna delavka
2V1	Poleg tega imava tudi kakšnega zunanjega izvajalca.	Občasni zunanji izvajalci	Občasni zunanji izvajalci

Ureditev kategorij

Skupaj

univ. dipl. pedagoginja in komunikologinja, univ. dipl. socialna delavka (1V1) 1

Občasni zunanji izvajalci (2V1) 1

Lahko rečemo, da TSV vodita osebi s primerno strokovno izobrazbo, in sicer s področja pedagogike, komunikologije in socialnega dela. Imajo tudi občasne zunanje izvajalce z ustrežno izobrazbo za vodenje tematskih delavnic. Kot je izpostavljeno tudi v programu, je pomembno, da treninge »izvajajo strokovnjaki in ne prostovoljci, ki običajno nimajo ne izkušenj ne znanj za tako ranljivo populacijo« (Šober 2014a). Peklaj in Pečjak (2015, str. 269) izpostavljata, da tisti, ki vodi trening, lahko deluje tudi kot model, s katerim se učenci (udeleženci) v večji ali manjši meri identificirajo. Zato je zelo pomembno, da TSV vodi oseba, ki je primerno usposobljena za takšno delo.

V literaturi lahko zasledimo priporočila, naj pri TSV sodelujeta dva voditelja. Košir (2013) npr. pravi, da je najustreznejše, če pri načrtovanju tovrstnih treningov v šoli sodelujeta šolski svetovalec in učitelj, ki predstavljata tudi dva različna modela.

4. Kako se financira program TSV?

V nadaljevanju nas je zanimalo, kako se konkretni program TSV financira, kje pridobivajo sredstva.

Tabela 8: Kodiranje dokumentov o financiranju TSV

1D2	... ki ga sofinancirata Alteršola in Občina Tržič ter je zato za udeležence brezplačen	Občina Tržič in Alteršola	Občina Tržič in Alteršola
-----	--	---------------------------	---------------------------

Ureditev kategorij

Skupaj

Občina Tržič in Alteršola (1D2) 1

V predstavitvi projekta (Šober 2014b) je zapisano, da se projekt financira s strani Alteršole in Občine Tržič ter je zato za udeležence brezplačen. Pri tem vprašanju nas je zanimal tudi vidik izvajalke programa, odgovore predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 9: Kodiranje izjav vodje programa o financiranju TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Financira se iz sredstev občine Tržič ter iz sredstev Alteršole.	Občina Tržič in Alteršola	Občina Tržič in Alteršola

Ureditev kategorij

Skupaj

Občina Tržič in Alteršola (1V1) 1

Tako iz intervjuja kot iz dokumentov je razvidno, da se program financira s strani občine Tržič ter iz sredstev Alteršole. Kot zavod imajo namreč tudi druge pridobitne dejavnosti, preko katerih pridobivajo finančna sredstva, del teh sredstev pa namenijo programu TSV.

Tako predvsem omogočajo zaključni tabor udeležencev, ki je po besedah izvajalke zelo pomemben del treninga. Na njem se namreč udeleženci zelo povežejo kot skupina.

4.7.2. Didaktični vidik

Nadaljujemo z didaktičnim vidikom. V tem sklopu nas bolj podrobno zanima, katere teoretične predpostavke so temelj konkretnega programa, katere cilje želijo doseči, katere metode in tehnike dela uporabljajo, kako poteka načrtovanje, kakšna je vsebina programa ter kako poteka evalvacija. Pri tem smo si pomagali z intervjuji in analizo dokumentov.

1. Katere teoretične predpostavke so temelj programa TSV?

Najprej nas je zanimalo, na katerih teoretičnih predpostavkah temelji njihov program TSV.

Tabela 10: Kodiranje dokumentov o teoretičnih predpostavkah TSV

1D1	Interdisciplinaren pristop: dejavnosti podjetja Alteršola temeljijo na razvijanju interdisciplinarnega pristopa, ki povezuje znanja pedagogike, socialnega dela ter komunikologije in je kot metoda komplementaren socialnemu in izkustvenemu učenju.	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj s področja pedagogike, komunikologije, socialnega dela in kulturnih dejavnosti	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj
2D2	Glavna prednost naših programov je specifičen interdisciplinaren pristop, v katerem združujemo formalna znanja pedagogike, komunikologije in socialnega dela ter večletne izkušnje	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj s področja pedagogike, komunikologije,	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj

	vzgoji in izobraževanju, kulturi ter socialnem varstvu.	socialnega dela in kulturnih dejavnosti	
--	---	---	--

Ureditev kategorij

Skupaj

Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj (1D1, 2D2)

2

V dokumentu z naslovom *Projekt »kompetence za življenje«* (Šober 2014a) je poudarjeno, da dejavnosti v Alteršoli temeljijo na razvijanju interdisciplinarnega pristopa, ki povezuje znanja pedagogike, socialnega dela ter komunikologije. Prav tako je v predstavitvi projekta (Šober 2014b) izpostavljen interdisciplinarni pristop kot glavna prednost njihovega programa, v katerem združujejo formalna znanja pedagogike, komunikologije in socialnega dela ter večletne izkušnje v vzgoji in izobraževanju, kulturi ter socialnem varstvu. Pri intervjuju z izvajalko programa smo pridobili podobne odgovore, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 11: Kodiranje izjav vodje programa o teoretičnih predpostavkah TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Imava interdisciplinaren pristop in ga razvijava ves čas. V bistvu kombinirava tu najina formalna in neformalna znanja s področja pedagogike, socialnega dela, s področja izobraževanja, socialnega varstva in s področja kulturno umetniških dejavnosti.	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj s področja pedagogike, komunikologije, socialnega dela in kulturnih dejavnosti	Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj
2V1	Dopolnjujeva in nadgrajujeva ga na podlagi večletnih in sprotnih izkušenj.	Dopolnjevanje na podlagi izkušenj	Dopolnjevanje znanja
3V1	Sproti dopolnjujeva glede na refleksijo, evalvacijo in intervizijo.	Dopolnjevanje na podlagi refleksij, evalvacij in intervizij	Dopolnjevanje znanja

Ureditev kategorij

Skupaj

Interdisciplinarni pristop s povezovanjem znanj in izkušenj (1V1)

1

Dopolnjevanje znanja (2V1, 3V1)

2

Za teoretično ozadje, ki je osnova za analizirani program, bi lahko rekli, da izhaja iz več paradigem. Predvsem je to ozadje podkrepjeno s strokovno-teoretičnim znanjem pedagogike, komunikologije in socialnega dela, ki predstavljata izobraževalno osnovo izvajalk. Njuno znanje pa izhaja tudi iz izkušenj na področju vzgoje, izobraževanja, socialnega varstva in s področja kulturno umetniških dejavnosti. Pri delu z mladimi je še posebej pomembno stalno dopolnjevanje na podlagi znanja in izkušenj. Pri tem je intervjuvanka izpostavila, da pristop, ki ga imata, stalno dopolnjujeta na podlagi refleksije, evalvacije in intervizije. Samo znanje sicer še ne pomeni, da je program kvaliteten, je pa večja verjetnost, da prihaja tudi do ozaveščanja implicitnih predpostavk in nezavednih ravnanj.

TSV se je v preteklosti razvijal glede na teoretično ozadje. Če je v 70-ih in 80-ih letih 20. stoletja izhajal predvsem iz vedenjskih pristopov, je v 90-ih letih 20. stoletja pristop temeljil na vedenjsko kognitivnih teorijah. Kot pravita Peklaj in Pečjak (2015, str 271), gre od leta 2000 dalje vedno bolj za razvoj celostnih programov, ki vključujejo razvoj socialne kompetentnosti z afektivnimi, kognitivnimi in vedenjskimi korelati.

2. Katere cilje želijo doseči s programom TSV?

Zanimali so nas cilji, ki jih želijo razvijati s programom TSV. Navezujemo se na zapise v dokumentih in odgovore strokovne delavke.

Tabela 12: Kodiranje dokumentov o ciljnih TSV

1D1	Cilji na ravni projekta: - razvijanje neformalnih oblik vzgoje, izobraževanja in usposabljanja mladih	Razvijanje neformalnih oblik dela z mladimi	Preventivno delo
2D1	- vključevanje mladih z manj priložnostmi	Vključevanje ranljive populacije	Preventivno delo

3D1	-prispevati k večji zaposljivosti mladih	Spodbujanje zaposljivosti mladih	Preventivno delo
4D1	- spodbujati aktiven in kakovosten način življenja mladih	Aktiven in kakovosten način življenja	Preventivno delo
5D1	- preprečevanje različnih odvisnosti mladih	Preventiva pred odvisnostmi mladih	Preventivno delo
6D1	Cilji na ravni posameznega udeleženca: - spodbujanje učnih in delovnih navad	Spodbujanje navad	Krepitev sebe
7D1	- pridobivanje socialnih in komunikacijskih veščin	Pridobivanje socialnih in komunikacijskih veščin	Pridobivanje veščin
8D1	- spoznavanje načinov prosocialnega vedenja	Učenje prosocialnosti	Odnosi
9D1	- opolnomočenje posameznika	Opolnomočenje	Krepitev sebe
10D1	- krepitev samozavesti, pridobitev realne samopodobe	Krepitev samozavesti	Krepitev sebe
11D1	- preseganje šibkih in razvijanje močnih področij	Razvijanje močnih področij	Krepitev sebe
12D1	- osebna rast in zadovoljstvo	Osebna rast	Krepitev sebe
13D1	- motivacija za nadaljnje izobraževanje in usposabljanje za poklic	Spodbujanje izobraževanja in zaposljivosti	Krepitev sebe
14D2	Bodo udeleženci delavnic	Pridobivanje	Pridobivanje veščin

	nadgradili svoje socialne in komunikacijske veščine	socialnih in komunikacijskih veščin	
15D2	Se naučili presegati svoja šibka ter krepiti svoja močna področja	Razvijanje močnih področij	Krepitev sebe
16D2	Mladim bomo omogočili kakovostno preživljanje prostega časa	Kakovostno preživljanje prostega časa	Krepitev sebe
17D2	S pridobljenimi znanji pa bodo uspešneje razvijali in gradili medsebojne odnose	Medsebojni odnosi	Odnosi
18D2	Se bolj učinkovito soočali z negotovostjo in nepredvidljivostjo na področju zaposlovanja.	Spodbujanje izobraževanja in zaposljivosti	Krepitev sebe
19D3	1. Cilji vključitve 2. Način doseganja ciljev	Možnost deklariranja individualnih ciljev v individualnem načrtu	Deklarirani posameznikovi cilji

Ureditev kategorij

Skupaj

Preventivno delo (1D1, 2D1, 3D1, 4D1, 5D1)	5
Krepitev sebe (6D1, 9D1, 10D1, 11D1, 12D1, 13D1, 15D2, 16D2, 18D2)	9
Pridobivanje veščin (7D1, 14D2)	2
Odnosi (8D1, 17D2)	2
Deklarirani posameznikovi cilji (19D3)	1

V programu dela (Šober 2014a) so pod 6. točko zapisani cilji projekta, ki so razdeljeni na dve ravni in sicer na cilje projekta in cilje posameznega udeleženca. Avtorica programa pri evalvaciji doseganja zastavljenih ciljev izpostavi tudi cilj širjenja socialne mreže udeležencev ter kakovostno preživljanje prostega časa (prav tam). Podobno zasledimo tudi v predstavitvi programa (Šober 2014b), kjer je zapisano, da »bodo udeleženci delavnic nadgradili svoje socialne in komunikacijske veščine, se naučili presegati svoja šibka ter krepiti svoja močna področja. Mladim (starejšim od 13 let) bomo omogočili kakovostno preživljanje prostega časa, s pridobljenimi znanji pa bodo uspešneje razvijali in gradili medsebojne odnose ter se bolj učinkovito soočali z negotovostjo in nepredvidljivostjo na področju zaposlovanja« (prav tam).

Cilje na ravni projekta bi lahko širše označili kot preventivno delo z mladimi. Sam program je definiran kot preventivni program, s katerim želijo preprečevati povečevanje mladinske problematike. Pri ciljih na ravni posameznega udeleženca pa smo upoštevali razdelitev po U. Rozman (2006), ki loči cilje povezane z odnosi, cilje povezane s krepitvijo sebe in cilje povezane s spoznavanjem konkretnih veščin in tem.

Med cilje povezane z odnosi smo šteli spoznavanje načinov prosocialnega vedenja ter razvijanje in gradnja medsebojnih odnosov. Razvijanje socialnih in komunikacijskih veščin, pa smo uvrstili v spoznavanje konkretnih veščin in tem. V programu zasledimo največ ciljev v povezavi s krepitvijo sebe, med njih smo šteli opolnomočenje posameznika, krepitev samozavesti, pridobitev realne samopodobe, preseganje šibkih in razvijanje močnih področij, osebna rast in zadovoljstvo, ter tudi cilje povezane z izobraževanjem, poklicnim usposabljanjem in preživljanjem prostega časa.

Kot zapiše tudi Kroflič (2011), so vedenjske težave mnogokrat pogojene z izgubo zaupanja v boljše pogoje življenja, ki bi jih posameznik lahko dosegel z boljšo izobrazbo. Zato je pri reševanju vedenjskih težav mladostnikov pomembno spodbujanje nadaljevanja oziroma ponovnega vključevanja v programe izobraževanja (prav tam, str. 23).

Cilje udeležencev pa se očitno zapiše tudi ob njihovi vključitvi v program, na kar kažeta prvi dve točki individualnega programa (Šober 2014c). Prvo točko predstavljajo cilji vključitve, drugo točko pa način doseganja ciljev. Za več informacij, smo tudi vodji programa v intervjuju zastavili vprašanje, katere cilje želijo doseči s programom TSV. Odgovore predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 13: Kodiranje izjav vodje programa o ciljih TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Cilji so individualni načrti naših uporabnikov in to so njihovi cilji. Nekaj so potem cilji njihovih staršev, nekaj so cilji strokovnih delavk, ki delajo z njimi pa nekaj so najini cilji, ki delava z njimi.	Cilji uporabnikov, staršev in strokovnih delavcev	Različnost ciljev
2V1	Preprosto želimo doseči, v prvi vrsti, da se imajo tiste ure, ko so pri nas, fajn.	Dobro počutje v ospredju	Cilj dobrega počutja
3V1	Da se v tem času seveda vsakič znova kaj novega naučijo in to ne glede na to kaj zdaj imamo.	Novo učenje	Pridobivanje veščin
4V1	Večinoma so cilji in želje udeležencev druženje, da bi jim organizirali neko druženje. Eni so imeli, da bi tremo zgubili in take stvari. Veliko bolj konkretni so potem cilji staršev, pa cilji strokovnih delavcev, ker so to mladostniki, ki imajo zaznano čustveno vedenjsko problematiko.	Različni cilji uporabnikov, staršev in strokovnih ciljev	Različnost ciljev

Ureditev kategorij

Skupaj

Različnost ciljev (1V1, 4V1)

2

Cilj dobrega počutja (2V1)

1

Pridobivanje veščin (3V1)

1

Poudarek v intervjuju je, da obstaja več ciljev glede na to, kdo jih oblikuje. V individualnih načrtih se tako zapiše cilje uporabnikov, ki so predvsem v tem, da se jim omogoči druženje, medtem ko so cilji njihovih staršev in strokovnih delavk bolj konkretni.

Kot smo ugotovili pri dokumentih, je veliko ciljev povezanih s krepitvijo sebe, kar lahko povežemo s komentarjem v intervjuju z vodjo programa, in sicer, da je »komunikacijski vidik v štartu odvisen od samopodobe, samozavesti in zato vedno tri mesece najprej posvetimo temu«. Najprej poskušajo posameznega udeleženca »okrepiti« in jih potem na tej osnovi naučiti drugih konkretnih veščin.

Izpostavili bi še en poudarek iz intervjuja, da je cilj vodij poleg učenja veščin predvsem ta, da se imajo mladi »fajn«, da dobijo neko pozitivno izkušnjo brez drog in alkohola. M. Ule (2008) zapiše, da so značilnosti sodobnih oblik življenjskih stilov mladih tudi (de)formirane oblike zabave ter v veliki meri pasivno izkoriščanje prostega časa (prav tam, str. 169). Zato jim takšen program lahko ponudi neko alternativo, nekaj, kjer se dobro počutijo ter se hkrati tudi učijo.

3. Katere oblike, metode in tehnike dela uporabljajo pri izvedbi TSV?

V nadaljevanju nas je zanimalo, katere oblike, metode in tehnike dela uporabljajo pri TSV. Tudi pri tem vprašanju smo si pomagali z analizo temeljne dokumentacije in z intervjujem vodje.

Tabela 14: Kodiranje dokumentov o oblikah, metodah in tehnikah dela TSV

1D1	Igre	Igre	Metoda igre
2D1	Skupinsko delo	Oblike dela	Oblike dela
3D1	<u>Metakomunikacijo</u>	Metakomunikacija	Metakomunikacija
4D2	Preko metod metakomunikacije, interaktivnega in skupinskega dela	Metakomunikacija	Metakomunikacija

Ureditev kategorij

Skupaj

Metoda igre (1D1)	1
Oblike dela (2D1)	1
Metakomunikacija (3D1, 4D2)	2

V programu (Šober 2014a) je zapisano, da se njihove metode dela nanašajo na socialno in izkustveno učenje in vključujejo:

- igre: interaktivne igre namenjene raziskovanju odnosov in komunikacije, zabavne igre za razvijanje idej in strategij, terapevtske igre za globlje občutenje situacije in vživljanje ter igre s področja odločanja za simulacijo različnih odločitev;
- skupinsko delo: združuje prednosti metode dela s posameznikom in prednosti skupnostnega socialnega dela, izpostavi se skupinska dinamika, razvijajo se spretnosti diskusije, argumentiranja, timsko delo ter sodelovalne veščine;
- metakomunikacijo: ta metoda pomaga ozaveščati in izpopolnjevati komunikacijske veščine (prav tam).

Torej gre predvsem za skupinsko obliko dela, izkustveno učenje, metodo iger in metakomunikacijo. V nadaljevanju predstavljamo odgovore, ki smo jih pridobili pri intervjuju z izvajalko programa.

Tabela 15: Kodiranje izjav vodje programa o oblikah, metodah in tehnikah dela TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Delamo sicer v skupinah, ampak znotraj tega skupinskega dela, jim dava individualno in pa delo v dvojicah.	Oblike dela	Oblike dela
2V1	Imamo zelo izkustveno učenje	Izkustveno učenje	Izkustveno učenje
3V1	Igre vlog	Igre vlog	Igra vlog
4V1	Debate o aktualnih temah	Debate	Metoda pogovora
5V1	Razprave	Razprave	Metoda pogovora
6V1	Imamo debate pro et kontra	Debate za in proti	Metoda pogovora
7V1	Interaktivne igre	Interaktivne igre	Metoda igre

8V1	Metakomunikacija.	Metakomunikacija	Metakomunikacija
-----	-------------------	------------------	------------------

Ureditev kategorij	Skupaj
Oblike dela (1V1)	1
Izkustveno učenje (2V1)	1
Igra vlog (3V1)	1
Metoda pogovora (4V1, 5V1, 6V1)	3
Metoda igre (7V1)	1
Metakomunikacija (8V1)	1

Kot učno obliko uporabljajo individualno delo, delo v dvojicah in skupinsko delo. Predvsem temelji na skupinskem delu, kot izpostavi vodja programa ter je zapisano tudi v predstavitvi projekta (Šober 2014b). Za skupinsko delo C. Peklaj (2001) poudarja, da zahteva spretnost uspešne komunikacije, spretnost vodenja, spretnost dajanja in sprejemanja pomoči, spretnost vzpostavljanja zaupanja in medsebojne izmenjave med člani. Vse to pa se razvija tudi preko TSV.

TSV običajno temelji na metodi izkustvenega učenja, kjer se preko refleksije izkušenj ustvarja novo znanje. Ena izmed osrednjih metod izkustvenega učenja je igra vlog, ki so lahko različne, med katere spada tudi pro et kontra. V našem primeru smo debato za in proti umestili v metodo pogovora, saj je iz dokumentov in intervjuja razvidno, da gre pri tem bolj za komunikacijski vidik in ne toliko za vživljanje v nasprotnikova stališča. Tudi sicer je veliko poudarka na metodi pogovora.

Vodja TSV je v intervjuju izpostavila, da veliko uporabljajo interaktivne igre. Med njimi je predstavila igro »čebula«, ki je pri udeležencih zelo priljubljena in jo izvajajo vsaj enkrat na mesec. Z njo si pomagajo pri težjih temah, kot je povedala izvajalka: »letos smo tako predebatirali od enakopravnosti spolov do stereotipov, rasizma«.

U. Rozman (2006) izpostavi najpogostejše igre, ki se običajno pojavljajo na TSV: interaktivne igre, ki so namenjene raziskovanju odnosov in komunikacije (s seboj in z drugimi); ledolomilci, ki so krajše igre, namenjene predvsem zabavi in sproščanju ter vzpostavljanju

sodelovanja v skupini; igre odločanja oz. debatne igre, s poudarjeno kognitivno aktivnostjo, kjer posameznik zagovarja svoje mnenje in sprejema mnenja drugih, se uči sporočati svoja razmišljanja, ki so sprejemljiva za druge in aktivno poslušati drugih ter terapevtske igre, pri katerih udeleženci globlje občutijo samo situacijo in se uživljajo (igre vlog, asociacij, vodena fantazija). In kjer udeleženci lahko preizkušajo, kako njihovo vedenje deluje in vpliva na druge osebe.

Ugotavljamo, da se pri analiziranem programu prav tako uporabljajo vse najpogostejše metode. Poleg teh metod pa je v programu izpostavljena metakomunikacija, saj je v programu tudi veliko poudarka na komunikaciji.

Metakomunikacija je komunikacija o komunikaciji ali pogovor o pogovoru. Po Brajši (1993) je metakomunikacija lahko teoretična ali praktična. Teoretična metakomunikacija je teorija o komunikaciji, ki je zunaj neposredne komunikacije. Praktična pa je tista, ki poteka sredi neposrednega komuniciranja. Metakomuniciramo lahko o vsebini pogovora, o načinu pogovora in o interakcijah med pogovorom. Metakomuniciramo lahko o vsebinski, osebni, odnosni ali vplivajoči komunikaciji, tako verbalni kot neverbalni komunikaciji (prav tam, str. 86).

4. Kakšen je konkretni program TSV? Katerim vidikom namenjajo več pozornosti?

V nadaljevanju nas zanima kako zgleda sam program TSV. Podrobneje ga sicer analiziramo pri vsebinskem vidiku, na tem mestu nas zanima okvirna razdelitev programa ter osnovni vsebinski poudarki.

Tabela 16: Kodiranje dokumentov o programu TSV

1D1	<p>1. Faza: »Jaz«</p> <p><u>TSV</u>: osredotočali se bomo na spoznavanje samega sebe, na samopodobo, samozavest, spoznavanje in izražanje čustev;</p> <p><u>Komunikacijski treningi</u>: spoznavali bomo vsebinski in odnosni vidik komunikacije, komunikacijsko izražanje,</p>	Učenje pomembnejših osnovnih veščin, ki se nanašajo na sebe	Osebni vidik
-----	--	---	--------------

	dajanje povratne informacije, ovire v komunikaciji ter nebesedno komunikacijo;		
2D1	<p>2. faza: »Jaz in drugi«</p> <p><u>TSV</u>: razvijali bomo empatijo, vrednotni sistem posameznika, sodelovalne veščine, veščine reševanja konfliktov ter medosebne odnose;</p> <p><u>Komunikacijski treningi</u>: osvojili bomo spretnost poslušanja, aktivno poslušanje in asertivno komunikacijo;</p>	Učenje veščin v povezavi z drugim, odnosi	Odnosni vidik
3D1	<p>3. faza: »Mi v družbi«</p> <p><u>TSV</u>: ozaveščali bomo našo vključenost v družbo, stereotipe in predsodke, družbeno odgovorno ravnanje ter prosocialno vedenje;</p> <p><u>Komunikacijski treningi</u>: poglobili se bomo v veščine javnega nastopanja ter v učinkovito predstavljanje samega sebe in svojih prednosti na področju trga dela.</p>	Učenje (so)bivanja v družbi, družbeno odgovorno ravnanje, vključenost v družbo	Družbeni vidik

Ureditev kategorij

Skupaj

Osebni vidik (1D1)	1
Odnosni vidik (2D1)	1
Družbeni vidik (3D1)	1

V programu TSV (Šober 2014a) je zapisano, da je program razdeljen na tri faze, in sicer: faza »Jaz«, faza »Jaz in drugi« in faza »Mi v družbi«. Vsaka faza je nato razdeljena na dva vidika; na TSV in komunikacijski trening. Pri vsakem so zapisana področja, katerim naj bi se

posvečali pri določeni fazi. Pri prvi fazi osredotočajo na spoznavanje samega sebe in osnov komunikacije, v drugi fazi prihajajo v ospredje medosebni odnosi in v tretji fazi vključenost v družbo. Zapise primerjamo še z intervjujem izvajalke.

Tabela 17: Kodiranje izjav vodje programa o programu TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Imava sicer trimesečne načrte, ampak se jih ne moreva dosledno držati. Trimesečni plan se majčken zamakne vsakič, glede na to kaj se dogaja v realnosti.	Prilagodljivost programa	Prilagodljivost programa
2V1	Imamo fazo jaz, fazo jaz in drugi in faza mi v družbi.	Razdeljeno na tri faze	Tri faze
3V1	V prvi fazi se osredotočamo na sebe, samopodobo, samozavest, spoznavanje, izražanje čustev pri TSV-jih.	Učenje pomembnejših osnovnih veščin, ki se nanašajo na sebe	Osebni vidik
4V1	Druga faza je poimenovana jaz in drugi, kjer razvijamo empatijo, vrednotni sistem posameznika, sodelovalne veščine in veščine reševanja konfliktov. Delamo veliko na medosebnih odnosih	Učenje veščin v povezavi z drugim, odnosi	Odnosni vidik
5V1	V zadnji fazi se pa osredotočamo še na nas v družbi. Ozaveščamo našo vključenost v družbo, stereotipe, predsodke. Predvsem se osredotočamo tudi na družbeno odgovorno ravnanje	Učenje (so)bivanja v družbi	Družbeni vidik

Ureditev kategorij	Skupaj
Prilagodljivost programa (1V1)	1
Tri faze (2V1)	1
Osebni vidik (3V1)	1
Odnosni vidik (4V1)	1
Družbeni vidik (5V1)	1

Tudi pri intervjuju so izpostavljene tri faze učenja socialnih veščin. Faze so razdeljene podobno, kot jih razdeli U. Rozman (2006, str. 19), in sicer na osebno raven, odnosno raven in raven širše družbe.

Izvajalka programa je povedala, da vsaka faza trajala nekako tri mesece, vendar je pri tem poudarila, da se načrt programa prilagaja konkretnemu dogajanju v skupini. Tako tudi empatijo, ki naj bi bila v drugi fazi, razvijajo ves čas, ravno tako asertivnost.

Program imajo razdeljen na TSV in komunikacijski trening, kot je izpostavila vodja programa, je komunikacijski trening del TSV, na dva dela pa je razdeljen samo zaradi lažjega načrtovanja izvajalk.

5. Kako poteka načrtovanje TSV?

V nadaljevanju nas je zanimalo, kako potek načrtovanje TSV. Zanimalo nas je, na podlagi česa načrtujejo, kaj vse upoštevajo pri tem ter če so v načrtovanje vključeni tudi udeleženci.

V dokumentih sicer ni zapisano kako poteka načrtovanje, je pa v programu (Šober 2014a) zapisan časovni načrt izvajanja TSV, poleg tega pa imajo individualni načrt (Šober 2014c) za vsakega posameznega udeleženca, kjer se zapiše cilje vključitve, način doseganja ciljev ter drugi dogovori. Zanimal nas je predvsem vidik vodje programa o poteku načrtovanja, tako v nadaljevanju predstavljamo odgovore, ki smo jih pridobili pri intervjuju.

Tabela 18: Kodiranje izjav vodje programa o načrtovanju TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Načrtovanje samih treningov	Sprotno načrtovanje	Načrtovanje izvajalcev

	delavnic poteka tako, da se z Moniko tedensko dobiva, preletiva kateri najstniki so vključeni, če se je kdo na novo vključil, če je treba to kaj vzeti v obzir pri načrtovanju naslednjega treninga.	izvajalcev za vsak trening posebej	
2V1	Da se na začetku izpolni prijavnico ... Starši morajo biti vključeni	Začetna prijava udeležencev	Načrtovanje z udeleženci
3V1	V tem individualnem načrtu je nekak takšen začetni vprašalnik	Začetno zbiranje želja in pričakovanj udeležencev	Načrtovanje z udeleženci
4V1	Neformalno izvedemo v skupini z zbiranjem vtisov, zbiranjem pričakovanj, da malo glede na uporabnike določiva in načrtujeva naprej.	Načrtovanje glede na želje udeležencev	Načrtovanje z udeleženci
5V1	Načrtujemo predvsem glede na to, kaj se je zgodilo prejšnjič.	Sprotno načrtovanje na podlagi evalvacije	Načrtovanje izvajalcev

Ureditev kategorij

Skupaj

Načrtovanje izvajalcev (1V1, 5V1)

2

Načrtovanje z udeleženci (2V1, 3V1, 4V1)

3

Če upoštevamo razdelitev U. Rozman (2006), poteka trening v treh fazah – faza priprave, izvedbe in evalvacije. Faza priprave se nadalje deli na dve komponenti, in sicer na pripravo izvajalskega tima in priprave z udeleženci. Pri pripravi izvajalcev je vključen načrt izvajanja, ter tudi evalvacija že izvedenih treningov. Da poteka načrtovanje na podlagi evalvacije, lahko razberemo iz stavka: »Načrtovanje samih treningov delavnic poteka tako, da se z Moniko tedensko dobiva, preletiva, kateri najstniki so vključeni, če se je kdo na novo vključil, če je

treba to kaj vzeti v obzir pri načrtovanju naslednjega treninga«, ter »Načrtujemo predvsem glede na to, kaj se je zgodilo prejšnjič«.

Priprava z udeleženci vsebuje stik z njimi. Pri programu in preko intervjuja lahko vidimo, da se na začetku izvajalci dobijo skupaj z udeleženci in starši, izpolnijo prijavnico in individualni načrt, s pomočjo katerih tudi oblikujejo načrt za naprej. Poleg tega pa v fazi izvedbe, na začetku treningov z vprašalniki in zbiranjem vtisov preverijo pričakovanja in želje udeležencev, ki se jih upošteva pri nadaljnjem načrtovanju.

Torej lahko rečemo, da načrtovanje poteka na podlagi že izvedenih treningov, na podlagi evalvacije z izvajalci in da se pri načrtovanju programa upošteva tudi udeležence. Njihove potrebe in želje se zbira predvsem na začetku programa in se jih poskuša upoštevati tekom treningov. Kot pa je povedala vodja programa, so želje udeležencev v večini povezane z druženjem, nekateri pa imajo bolj konkretne želje, kot na primer, da bi izgubili tremo.

6. Kako poteka evalvacija programa TSV?

Podrobneje smo pogledali še vidik evalvacije. Zanimal nas je potek ter kdo je vključen v samo evalvacijo.

Faza evalvacije je potrebna, zato da vsak posameznik umesti novo znanje in izkušnje v svoje življenje. Fazo evalvacije prav tako lahko razdelimo na evalvacijo izvajalskega tima in evalvacijo z udeleženci.

Tabela 19: Kodiranje dokumentov o evalvaciji TSV

1D1	Z začetno, sprotno in končno evalvacijo bomo merili cilje, ki smo si jih zastavili.	Tri faze evalvacije	Tri faze evalvacije
2D1	Metode začetne evalvacije bodo vključevale: - vprašalnike za udeležence pred začetkom treningov	Začetna evalvacija z vprašalniki za udeležence	Evalvacija z udeleženci
3D1	Metode sprotne evalvacije	Sprotna evalvacija z	Evalvacija z

	bodo vključevale: evalvacijo v krogu (zbiranje vtisov udeležencev po vsakem treningu),	zbiranjem vtisov udeležencev	udeleženci
4D1	- povratno informacijo od soizvajalca treninga po vsakem treningu, - vtise izvajalcev po treningih	Sprotna evalvacija po vsakem treningu med izvajalci z zbiranjem vtisov	Evalvacija z izvajalci
5D1	- vprašalnike za udeležence po zaključku vsake faze programa	Sprotna evalvacija z vprašalniki za udeležence	Evalvacija z udeleženci
6D1	- intervizijo po zaključku vsake faze programa (tako med udeleženci kot med izvajalci).	Sprotna evalvacija z intervizijo med udeleženci in med izvajalci	Evalvacija z udeleženci in izvajalci
7D1	- izdelava mesečnega poročila.	Evalvacijsko poročilo	Evalvacijsko poročilo
8D1	Metode končne evalvacije bodo vključevale: - vprašalnike za udeležence,	Končna evalvacija z vprašalniki za udeležence	Evalvacija z udeleženci
9D1	intervizijo celotnega programa (tako med udeleženci kot med izvajalci),	Evalvacija z intervizijo med udeleženci in med izvajalci	Evalvacija z udeleženci in izvajalci
10D1	- evalvacijsko delavnico za udeležence ter	Evalvacijska delavnica z udeleženci	Evalvacija z udeleženci

11D1	- evalvacijske razgovore z udeleženci	Evalvacijski razgovori z udeleženci	Evalvacija z udeleženci
12D3	Datum evalvacije	Predvidena evalvacija v dokumentih	Evalvacijsko poročilo

Ureditev kategorij	Skupaj
Tri faze evalvacije (1D1)	1
Evalvacija z udeleženci (2D1, 3D1, 5D1, 8D1, 10D1, 11D1)	6
Evalvacija z izvajalci (4D1)	1
Evalvacija z udeleženci in izvajalci (6D1, 9D1)	2
Evalvacijsko poročilo (7D1, 12D3)	2

V programu dela (Šober 2014a) je največkrat omenjena evalvacija z udeleženci, in sicer se jih evalvira v treh fazah (začetni, sproti in končni). V začetni evalvaciji so vključeni vprašalniki za udeležence pred začetkom treningov, s katerimi ugotavljajo potrebe, želje in cilje udeležencev. Pri sproti evalvaciji zbirajo vtise z evalvacijo v krogu, z vprašalniki ter intervizijo. Pri končni evalvaciji poleg vprašalnikov in intervizije, zbirajo vtise s pomočjo evalvacijske delavnice za udeležence in z njimi opravijo evalvacijske razgovore. V individualnem načrtu (Šober 2014c) je pod četrto točko tudi predviden datum evalvacije.

Evalvacija izvajalskega tima pa poteka z zbiranjem vtisov in povratnih informacij ter z intervizijo po vsakem treningu in ob zaključku programa.

V dokumentu (Šober 2014a) je napisan tudi namen končne evalvacije in sicer je to ocena uspeha celotnega projekta in doseganja zastavljenih ciljev:

- ocena, katere socialne in komunikacijske veščine so si tekom treningov pridobili udeleženci, a so si razširili socialno mrežo, se je povečala njihova motivacija za nadaljnje izobraževanje in/ali usposabljanje za poklic, kakovostno preživljanje prostega časa ...,
- zbiranje relevantnih informacij za nadaljnje načrtovanje podobnih projektov,

Prav tako, pa je omenjena izdelava mesečnega, trimesečnega in zaključnega letnega poročila (prav tam).

V nadaljevanju predstavljamo vidik evalvacije, ki smo ga pridobili pri intervjuju z vodjo programa.

Tabela 20: Kodiranje izjav vodje programa o evalvaciji TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Imamo začetno, sprotno in končno evalvacijo	Tri faze evalvacije	Tri faze evalvacije
2V1	V začetno evalvacijo vključujemo vprašalnike za udeležence	Začetna evalvacija z vprašalniki	Evalvacija z udeleženci
3V1	Potem imamo sprotno, po vseh treningih. Pluse in minuse, zbiramo vtise, anonimno. Včasih tudi tako, da povejo na glas	Sprotna evalvacija z zbiranjem vtisov udeležencev	Evalvacija z udeleženci
4V1	Ob koncu pa tudi z vprašalniki in opravimo razgovore z vsakim od udeležencev.	Končna evalvacija z razgovori z udeleženci	Evalvacija z udeleženci
5V1	Evalviramo pa program tudi s starši	Evalvacija s starši	Evalvacija s starši
6V1	Z intervizijo, evalviramo program	Evalvacija z intervizijo	Evalvacija z izvajalci
7V1	Naredimo tudi poročilo za občino. Enkrat ali dvakrat na leto se dobimo na razgovoru s ključnimi akterji..	Evalvacija programa z občino	Evalvacija s financerji

Ureditev kategorij

Skupaj

Tri faze evalvacije (1V1)	1
Evalvacija z udeleženci (2V1, 3V1, 4V1)	3

Evalvacija s starši (3V1)	1
Evalvacija z izvajalci (6V1)	1
Evalvacija s financerji (7V1)	1

Pri intervjuju je izpostavljen vidik evalvacije z udeleženci na treh ravneh. Vodja programa je povedala, da gre za tri faze evalvacije: začetno, sprotno in končno.

Podobno razdelitev faze evalvacije zasledimo tudi pri U. Rozman (2006). V programu, ki smo ga analizirali, je vključena še evalvacija s starši, kar lahko predstavlja dodatni vpogled v kvaliteto programa za izvajalce ter s tem informacije za nadaljnje načrtovanje.

Poleg evalvacije s starši je omenjena še evalvacija s ključnimi akterji na občini. »Povemo, kakšno je stanje, koga bi morali še pritegniti, z občine povejo, kakšna je problematika v mestu, kaj lahko naredimo«. Ker se program izvaja v povezavi z občino, ki ga tudi financira, je potrebno oddajati finančna poročila, vendar je vodja programa pri tem izpostavila, da imajo popolno avtonomijo, kar se tiče samega programa. Z njimi vseeno sodelujejo glede problematike, kot je povedala: »Predvsem se osredotočamo tudi na družbeno odgovorno ravnanje, to je malo zaradi same problematike v občini, pa ne točno teh mladih, ki hodijo, ampak da ne bi postali taki kot nekateri, ki že povzročajo, bom rekla, družbeno neodgovorno ravnanje«.

Kot zapišeta C. Peklaj in S. Pečjak (2015), se je pri vseh oblikah evalvacije potrebno vprašati ali in koliko so bili doseženi cilji treninga, kaj bi lahko bilo boljše, kako so udeleženci okrepili svojo socialno mrežo, v kolikšni meri so udeleženci aktivni in kako je med seboj deloval izvajalski tim (prav tam, str. 272).

4.7.3. Udeleženci

V tem sklopu smo se posvetili udeležencem. Zanimalo nas je vidik izvajalcev in vidik udeležencev, pri tem smo si pomagali z analizo intervjujev vodje programa in analizo intervjujev s štirimi udeleženci. Odgovor na vprašanje komu je TSV namenjen, smo iskali tudi v dokumentih. Izvajalce smo spraševali, kakšna je struktura udeležencev glede na spol, komu je namenjen tak program, kdo ga obiskuje, s kakšnimi težavami se soočajo udeleženci, katere so teme, ki jih zanimajo, ali razvijajo medosebne odnose v skupini, na kakšen način to

delajo ter ali so opazne spremembe v povezanosti udeležencev. Udeležence pa smo spraševali, zakaj so se odločili za vključitev v program, kaj jim je všeč in kaj jim ni všeč, kako ocenjujejo izvajalce. Če bi se udeležili programa, če bi potekal na šoli, katere so teme, ki jih zanimajo ali so sami opazili kakšne spremembe pri medosebnih odnosih v skupini. Pri analizi smo večkrat primerjali odgovore izvajalke z odgovori udeležencev.

1. Kakšna je struktura udeležencev TSV?

Tabela 21: Struktura udeležencev TSV

	Fantje	dekleta	skupaj
Redno vključenih	9	8	17
Vseh vključenih	12	9	21

Uradno vključenih udeležencev v program je 21. Redno pa jih hodi 17. Med njimi je 12 fantov in 9 deklet. Redno treninge obiskuje 9 fantov in 8 deklet. Glede na spol so tako kar enakovredno zastopani.

2. Kako pridobivajo udeležence?

Zanimalo nas je, na kakšen način in kje izvajalci pridobivajo udeležence programa TSV.

Tabela 22: Kodiranje izjav vodje programa o pridobivanju udeležencev

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Prej sva delali z njimi v Mladinskem centru. S strokovno delavko Mladinskega centra se dogovorimo, za katere je ta udeležba smiselna	Sodelovanje z drugimi organizacijami	Sodelovanje z drugimi organizacijami
2V1	Na šole greva, šole usmerijo posameznike	Sodelovanje s šolami	Sodelovanje z drugimi organizacijami
3V1	Pa kakšen pripelje kakšnega prijatelja, pa pol zelo kmal	Pridobivanje udeležencev preko že	Vabilo udeležencev

	vidimo ali je tud za zraven ali ne.	vključenih	
--	-------------------------------------	------------	--

Ureditev kategorij

Skupaj

Sodelovanje z drugimi organizacijami (1V1, 2V1)

2

Vabilo udeležencev (3V1)

1

Udeležence pridobivajo s pomočjo sodelovanja z drugimi organizacijami, predvsem z Mladinskim centrom in s šolami. Poleg tega pridobivajo nove udeležence preko že vključenih uporabnikov.

3. Zakaj so se udeleženci odločili za vključitev v TSV?

Zanimalo nas je tudi, zakaj so se udeleženci odločili za vključitev v TSV. Njihove odgovore smo kodirali in jih nato razvrstili v kategorije.

Tabela 23: Kodiranje izjav udeležencev o odločitvi za vključitev v program

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Me je zanimalo, kaj bomo kaj počeli	Zanimanje	Zanimanje
2U1	Videla, da se bomo zabavali	Zabava	Zabava
3U1	Da bodo kakšne igre	Igre	Zabava
4U1	Da se bomo kaj novega naučili	Učenje	Učenje
5U2	Iris mi je povedala	Vabilo vodij	Vabilo
6U2	Je rekla, da se družijo	Druženje	Druženje
7U2	Da imajo take in take igre	Igre	Zabava
8U2	Pogovarjajo	Pogovor	Pogovor
9U2	Me je to zanimal	Zanimanje	Zanimanje
10U2	Mi je bilo pa všeč	Zadovoljstvo	Zadovoljstvo

11U3	Prijatelj	Vabilo prijatelja	Vabilo
12U3	Se imajo dobro	Zadovoljstvo	Zadovoljstvo
13U3	Mi je bilo všeč	Zadovoljstvo	Zadovoljstvo
14U4	Z Mladinskega centra sem že poznal Iris in mi je rekla	Vabilo vodij	Vabilo
15U4	Pol mi je bilo pa kul	Zadovoljstvo	Zadovoljstvo

Ureditev kategorij	Skupaj
Zanimanje (1U1, 9U2)	2
Zabava (2U1, 3U1, 7U2)	3
Učenje (4U1)	1
Vabilo (5U2, 11U3, 14U4)	3
Druženje (6U2)	1
Pogovor (8U2)	1
Zadovoljstvo (10U2, 12U3, 13U3, 15U4)	4

Največkrat so se intervjuvani udeleženci odzvali vabilu vodij ali prijateljev, pritegnila jih je zabava ter zanimanje. Po enkrat je omenjeno učenje novih stvari, pogovor in druženje. Največkrat pa so omenjali, da so bili zadovoljni s programom, zaradi česar so ostali.

Na podlagi odgovorov lahko sklepamo, da se mladi večinoma udeležijo programa na podlagi vabila vodje, ki so jo v našem primeru že poznali ali preko vabila prijatelja. Pomembno je, da jim je program predstavljen na zanimiv način in da so po vključitvi z njim zadovoljni.

4. Kdo so njihova ciljna populacija?

V nadaljevanju nas je zanimalo, kdo so njihova ciljna populacija, komu so ti programi namenjeni.

Tabela 24: Kodiranje dokumentov o ciljni populaciji TSV

1D1	Projekt »Kompetence za življenje« sodi na področje izobraževanja mladih ter na področje aktivnega preživljanja prostega časa mladih.	Program namenjen mladim	Program namenjen mladim
2D1	Preko neformalnih oblik vzgoje, izobraževanja in usposabljanja vključuje mlade z manj priložnostmi	Vključevanje mladih z manj priložnostmi	Program namenjen mladim z manj priložnostmi
3D1	Ciljna populacija našega projekta so mladostniki, stari od 13 do 26 let.	Mladostniki kot ciljna populacija	Program namenjen mladim
4D2	Mladim (starejšim od 13 let) bomo...	Pojav izraza mladi v dokumentih	Program namenjen mladim
5D3	Podpis otroka/mladostnika:	Predviden podpis mladostnika v dokumentih	Program namenjen mladim
6D4	Osebni podatki mladostnika:	Predvideni podatki mladostnika v dokumentih	Program namenjen mladim

Ureditev kategorij

Skupaj

Program namenjen mladim (1D1, 3D1, 4D2, 5D3, 6D4)

5

Program namenjen mladim z manj priložnostmi (2D1)

1

V programu dela (Šober 2014a) zasledimo, da projekt »Kompetence za življenje« sodi na področje izobraževanja mladih ter na področje aktivnega preživljanja prostega časa mladih. V nadaljevanju je zapisano, da vključujejo mlade z manj priložnostmi ter da so njihova ciljna

populacija mladostniki, stari od 13 do 26 let. V predstavitvi projekta (Šober 2014b) je poudarjeno, da gre za projekt za mlade. Če pogledamo individualni načrt (Šober 2014c) je spodaj predviden podpis otroka ali mladostnika in pri dogovoru o vključitvi (Šober 2014d), je na večih mestih napisana beseda mladostnik. Torej gre za program, ki je namenjen mladostnikom oz. mladim, starim 13-26let, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja. Komu je namenjen program in kdo so ciljna populacija konkretnega TSV, smo vprašali tudi izvajalko programa.

Tabela 25: Kodiranje izjav vodje programa o ciljni populaciji TSV

1V1	Lahko se vključi kdorkoli, to je občinski program, to ni omejeno, ampak načeloma hodi tisti, ki rabi te stvari.	Vključevanje mladih s težavami	Program namenjen mladim z manj priložnostmi
2V1	Starostni razpon je od 13 do 19 let.	V program so vključeni mladi od 13-19 let	Program namenjen mladim

Ureditev kategorij

Skupaj

Program namenjen mladim z manj priložnostmi (1V1) 1

Program namenjen mladim (2V1) 1

V prvi vrsti je program namenjen mladim, z manj priložnostmi, kar je deklarirano tudi že v dokumentih. V intervjuju pa smo izvedeli, da so vključeni mladostniki, ki so stari od 13 do 19 let.

To se sklada tudi s slovensko raziskavo (Leskošek 2006), kjer se je izkazalo, da v TSV najpogosteje vključeni mladi od 14 do 20 leta starosti. Izvajalci treningov so tudi mnenja, da so bolj učinkoviti tisti TSV, ki omogočajo tudi medvrstniško učenje (prav tam, str. 156).

Po besedah T. Metelko Lisec (2004) je največ programov namenjeno ravno mladostnikom. Saj je mladostništvo povezano z iskanjem lastne identitete, številnimi negotovostmi ter nejasnostmi. Običajno je to tudi obdobje, ko se mladi srečujejo s socialnimi problematikami, kjer potrebujejo ustrezne socialne veščine, npr. za pridobivanje ustrezne izobrazbe, poklica, zaposlitve, za medsebojne odnose, izgradnjo samopodobe ipd. (prav tam, str. 107)

M. Ule (2008, str. 13) opozarja, da je proces individualizacije prinesel osvoboditev od tradicionalnih življenjskih oblik, ta pa je s seboj prinesla mnogoterost izbir, a hkrati tudi grožnjo posamezniku, saj se s tem poveča negotovost in nestabilnost pri pomembnih življenjskih področjih: poklicni sferi, odnosih, partnerstvu. Življenjski potek posameznika je postal stvar individualne izbire, to pa je povzročilo velike spremembe v odraščanju. Družba s tem pred otroke in mladostnike postavlja podobne zahteve, pritiske in možnosti izbir kot pred odrasle (prav tam, str. 29). TSV tako lahko predstavlja eno izmed možnosti pomoči mladim pri soočanju z zahtevami in s pritiski ter stiskami, s katerimi se soočajo v povezavi s tem.

Prav tako je bilo v intervjuju večkrat poudarjeno, da »načeloma hodi tisti, ki rabi te stvari«. Torej mladostniki z zaznano socialno problematiko. Kot je povedala izvajalka, tega tudi ne izpostavljajo preveč, da udeleženci ne bi bili stigmatizirani.

C. Peklaj in S. Pečjak (2015) zapišeta, da se od leta 2000 naprej treningi osredotočajo na spodbujanje sprememb pri skupini učencev s posebnimi potrebami (zlasti z ADHD sindromom in opozicionalno-kljubovalnim vedenjem) ter na strategije ravnanja pri medvrstniškem nasilju (prav tam, str. 271).

5. S kakšnimi težavami se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV?

V nadaljevanju nas je zanimalo s kakšnimi težavami se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV z vidika izvajalcev programa TSV.

Tabela 26: Kodiranje izjav vodje programa o težavah, s katerimi se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Zelo hitro zapadejo v konflikte	Konfliktnost	Težave pri komunikaciji
2V1	Problem so delovne navade	Težave pri delovnih navadah, posledice v šoli	Težave v šoli
3V1	Potem ponavljajo letnike, potem izpadejo iz šolskega sistema. To so najbolj problematični na tem področju.	Izpad iz šolskega sistema	Težave v šoli

4V1	Eni enostavno nimajo družbe, pridejo zato, se težje vključijo.	Pomanjkanje družbe, neorganiziranosti	Pomanjkanje družbe
5V1	Predvsem moramo delati na tem, kako eno stvar povedat, eno stvar, ki nas moti. Kako podati eno povratno informacijo.	Dajanje povratne informacije	Težave pri komunikaciji
6V1	Da vidimo s kje izhaja sploh njihovo nevešče komuniciranje. Kje je ta težava. Dobro, eni pač ne poznajo jezika. To je tudi težko, eni se še učijo in hitro se kaj narobe razume, kar rečejo, čeprav ne mislijo tako. Predvsem pa način kako povejo, da se sploh zavejo svoje neverbalne komunikacije. Da vejo, kaj sporočajo.	Težave pri komunikaciji	Težave pri komunikaciji
7V1	Zdej mi ne dovolimo na teh treningih nič alkohola, nič trave. Izven teh treningov mogoče je pri komu to prisotno, ampak pri večini to ni.	Težave z eksperimentiranjem z drogami in alkoholom	Eksperimentiranje z drogami in alkoholom

Ureditev kategorij

Skupaj

Težave pri komunikaciji (1V1, 5V1, 6V1)

3

Težave v šoli (2V1, 3V1)

2

Pomanjkanje družbe (4V1)

1

Eksperimentiranje z drogami in alkoholom (7V1)

1

Največkrat je omenjeno, da imajo mladi težave v povezavi s komunikacijo. Da hitro zapadejo v konflikte, ne znajo primerno podajati informacij, niso večji asertivne komunikacije, se ne zavedajo svoje neverbalne komunikacije, težava se pojavi tudi zaradi nepoznavanja jezika.

Mladi, ki prihajajo na treninge, imajo tudi težave v povezavi s šolskim sistemom. Vodja programa vidi problem v njihovih delovnih navadah, kar se potem pozna pri izobraževanju. »Ne pridejo v šolo, ne zdržijo v šoli cel dan, potem ponavljajo letnike, izpadejo iz šolskega sistema. To so najbolj problematični primeri na tem področju«.

Omenjeno je tudi, da udeleženci prihajajo zaradi družbe, ker imajo težave z vključevanjem v družbo. Na treningih ni dovoljena uporaba prepovedanih substanc, izven treningov po besedah vodje obstaja možnost, da mladi eksperimentirajo z drogami in alkoholom, vendar to pri večini ni prisotno. Poudarila je, da so njihovi treningi zgolj preventivne narave, zato se s hujšo problematiko soočanja z odvisnostmi ne ukvarjajo. V enem primeru so tako izključili uporabnika, ki se je soočal s temi težavami.

Problemi, ki se pojavljajo, lahko primerjamo z raziskavo v Nemčiji (Busch idr. v Šelih 2006 str. 132), v kateri so pokazali, da so problemski sklopi pri mladostnikih večinoma vezani na družino, šolo, preživljanje prostega časa in v povezavi z uživanjem nedovoljenih substanc.

6. Kaj je udeležencem všeč na TSV?

V nadaljevanju smo se posvetili vidiku udeležencev, kako ocenjujejo program, kaj jim je všeč, kaj jim ni, kako ocenjujejo vodje ipd. najprej nas je zanimalo, kaj jim je všeč pri TSV.

Tabela 27: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj jim je všeč na TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Gremo na izlete,	Izleti	Program
2U1	Veliko stvari s hrano	Hrana	Program
3U2	Družba	Družba	Druženje
4U2	Se pogovarjamo o vsem	Pogovor	Program
5U2	K se razne stvari gremo	Igre	Program
6U2	Film	Film	Program
7U2	Vedno se kaj dogaja	Dogajanje	Program
8U2	Družba je v redu	Družba	Druženje

9U3	Družba	Družba	Druženje
10U3	Kar vsi pridemo in smo tam skupaj	Družba	Druženje
11U4	Cel teden je itak šola in pol nimaš kaj za delat. In potem je Alteršola, k je drugačna kot šola.	Dolgčas	Program
12U4	Pa zaradi družčine	Družba	Druženje

Ureditev kategorij

Skupaj

Program (U1, 2U1, 4U2, 5U2, 6U2, 7U2, 11U4) 7

Druženje (3U2, 8U2, 9U3, 10U3, 12U4) 5

Na vprašanje, kaj jim je všeč pri treningu TSV, se pri intervjuvanih udeležencih največkrat pojavijo odgovori v povezavi s samim programom (izleti, hrana, pogovori, igre, filmi). Pri tem je en udeleženec odgovoril, da jim je všeč celotno dogajanje na treningih, drugi pa je izpostavil, da mu je všeč, ker je drugače kot šola.

Drug pomemben vidik pa udeležencem predstavlja druženje. Trije udeleženci so izpostavili, da jim je všeč družba, s katero se srečujejo na treningih. En udeleženec je pri tem izpostavil, da si sami ne znajo organizirati druženja v tako velikem številu.

Pri tem lahko primerjamo raziskavo M. Ule (2008, str. 109), v kateri ugotavlja, da je v Sloveniji med mladimi prisoten strah pred osamljenostjo, zato mladi toliko bolj iščejo socialne stike, da bi se izognili socialni odpovedi. Da si mladi izrazito želijo druženja v velikih skupinah pojasni z begom pred osamljenostjo.

C. Peklaj in S. Pečjak (2015, str. 222) pa izpostavita, da prijateljski odnosi omogočajo socialni, čustveni in kognitivni razvoj ter imajo hkrati funkcijo zaščite pred negativnimi izkušnjami (npr. družinskimi, vrstniškimi).

7. Kaj udeležencem ni všeč na TSV?

Zanimalo nas je tudi kaj udeležencem ni všeč na TSV.

Tabela 28: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj jim ni všeč na TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Da ne smem uporabljati telefona	Prepoved uporabe telefona	Pravila
2U3	Če je nekdo slabe volje, s katerim si si blizu, potem to vpliva še na ostale	Negativni vpliv družbe	Razpoloženje
3U4	Nekatere teme na delavnici.	Izbrana tema	Program

Ureditev kategorij

Skupaj

Pravila (1U1)	1
Razpoloženje (2U3)	1
Program (3U4)	1

Pri vprašanju kaj jim ni všeč, so bili bolj skopi. Navajali so odgovore v povezavi s pravili, razpoloženjem v skupini in s programom. Izpostavljeno je bilo pravilo neuporabe telefona med treningi, možnost prenosa slabega razpoloženja na ostale udeležence ter izbrane teme na delavnici, katere niso vedno vsem všeč.

Obiskovanje programa temelji na prostovoljni bazi, zato je zasnovan tako, da udeležence privablja, tako ne presenečajo skopi odgovori na vprašanje, kaj jim ni všeč.

8. Kako udeleženci ocenjujejo izvajalce TSV?

Pri oceni programa s strani udeležencev nas je zanimalo tudi, kako udeleženci ocenjujejo izvajalce TSV.

Tabela 29: Kodiranje izjav udeležencev o oceni izvajalcev TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Men sta v redu	Pozitivna ocena	Pozitivna ocena
2U2	V redu sta	Pozitivna ocena	Pozitivna ocena
3U2	Vedno takoj rešita	Zagotavljanje	Obrazložitev ocene

		varnosti	
4U2	Vse povesta, če ne veš, ti razložita	Občutek sprejetosti	Obrazložitev ocene
5U2	Zabavno je	Zabava	Obrazložitev ocene
6U3	Obe sta najboljši	Pozitivna ocena	Pozitivna ocena
7U3	Dva različna tipa osebnosti -ena teži, druga je pa čisto preveč prijazna. In pol ni reda. Če sta pa obe skupaj, se pa vse nevtralizira in smo vsi mirni.	Osebnostno nasprotje vodij	Obrazložitev ocene
8U4	Ful sta v redu	Pozitivna ocena	Pozitivna ocena
9U4	Sta za kakšno zafkancijo, pa še vedno je red, da loh delamo	Nasprotje vodij	Obrazložitev ocene

Ureditev kategorij

Skupaj

Pozitivna ocena (1U1, 2U2, 6U3, 8U4)

4

Obrazložitev ocene (3U2, 4U2, 5U2, 7U3, 9U4)

5

Vsi udeleženci pozitivno ocenjujejo izvajalce programa.

Pri oceni vodij smo prav tako pričakovali pozitivno oceno iz istih razlogov kot zgoraj, in sicer: če udeleženci ne bi bili zadovoljni, se ga ne bi udeleževali, saj program ni obvezen. Presenetil nas je odgovor udeleženca, ki pravi, da »sta za kakšno zafkancijo, pa še vedno je red, da loh delamo«. Torej je želja udeležencev, da nekaj tudi naredijo. Pomembno jim je, da so lahko sproščeni, vendar pa je pri tem pomemben red za delo. V ospredju ni samo zabava in dobro počutje, prisotna je tudi želja, da nekaj naredijo v času treningov.

Zanimivo je, da je eden izmed udeležencev pri intervjuju izpostavil ravno to, da želi, da sta na treningu prisotni obe voditeljici, saj vsaka predstavlja drugačen model identifikacije. Ali kot pravi udeleženec U3: »Sta dva različna tipa osebnosti in ko sta obe je res kul, če pa ena manjka je pa kr neki. Ena teži, druga je pa čisto preveč prijazna. In pol ni reda. Če sta pa obe skupaj, se pa vse nevtralizira in smo vsi mirni«. Odgovor nakaže potrditev teorije, ki pravi, da naj bi TSV vodili vsaj dve osebi. V povezavi s programom TSV, ki poteka na šoli, se npr. priporoča vodenje učitelja v povezavi s svetovalnim delavcem za učinkovitejše delo (prim.

Peklaj in Pečjak 2015, str. 267). Medtem ko Dowd in Tieney (2005, str. 13) pravita, da je bolje, kadar sta voditelj moški in ženska, saj naj bi bilo tako več možnosti za posploševanje vedenja.

9. Bi se udeležili TSV, če bi program potekal na šoli?

Nadaljujemo s poizvedovanjem, ali bi se udeležili TSV, če bi le-ta potekal na šoli.

Tabela 30: Kodiranje izjav udeležencev o udeležbi na TSV, če bi potekal na šoli

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Ne.	Ne bi hodili	Ne bi hodili
2U1	Če bi pa onidve vodili, bi pa hodila	Odvisno kdo vodi program	Odvisno od vodstva
3U2	Če bi onidve vodili, potem ja	Odvisno kdo vodi program	Odvisno od vodstva
4U2	Res pozabiš na šolo. V šoli je pa šola, drugače je	Alternativa šoli	Ne bi hodili
5U3	Odvisno, kdo bi hodil na to.	Odvisno od družbe	Odvisno od družbe
6U4	Mogoče, če bi vodili Iris in Monika	Odvisno kdo vodi program	Odvisno od vodstva

Ureditev kategorij

Skupaj

Ne bi hodili (1U1, 4U2) 2

Odvisno od vodstva (2U1, 3U2, 6U4) 3

Odvisno od družbe (5U3) 1

Udeleženci so v večini odgovorili, da bi bilo obiskovanje takšnega programa v šoli odvisno od vodstva in od družbe oz. tistih, ki bi se tega programa udeleževali. Dva udeleženca sta odgovorila, da ne bi hodila razen v primeru, da bi program vodili isti osebi, s katerima se že dobro poznajo in jim je všeč način dela. En udeleženec je izpostavil vidik, da je prednost tega programa ravno to, da se dogaja za vikend, »ko res pozabiš na šolo« in da bi se to lahko

zgubilo, če bi se dogajalo v okviru šole. Prvi odzivi intervjuvanih udeležencev so bili večkrat negativni, vendar nihče ni izključil te možnosti, da bi hodil na TSV, če bi potekal v šoli. Pomembnejše se jim zdi, kdo vodi tak program, kaj se dogaja na njem ter kdo so udeleženci.

V nadaljevanju smo primerjali odgovore izvajalcev in udeležencev, katere teme zanimajo udeležence. Najprej predstavljamo odgovore izvajalcev.

10. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo, z vidika izvajalcev?

Teme, ki zanimajo mlade, kot so jih opredelili izvajalci TSV, smo kodirali in jih nato razvrstili v kategorije:

Tabela 31: Kodiranje izjav vodje programa o temah, ki udeležence najbolj zanimajo

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Spolnost	Spolnost	Odnosi
2V1	Droge	Droge	Droge
3V1	Glasba	Glasba	Glasba
4V1	Računalnik, mislim tehnologija, avti	Tehnologija	Tehnologija

Ureditev kategorij	Skupaj
Odnosi (1V1)	1
Droge (2V1)	1
Glasba (3V1)	1
Tehnologija (4V1)	1

Teme, ki zanimajo udeležence, po mnenju izvajalcev so predvsem odnosi (spolnost), droge, glasba in tehnologija.

11. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo, z njihovega vidika?

V nadaljevanju predstavljamo odgovore udeležencev na vprašanje, kaj jih zanima in s čim se radi ukvarjajo.

Tabela 32: Kodiranje izjav udeležencev o temah, ki jih najbolj zanimajo

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Ful rada rišem	Risanje	Ustvarjanje
2U1	Pač ustvarjam	Ustvarjanje	Ustvarjanje
3U1	Igram kitaro	Igranje inštrumenta	Glasba
4U1	Orient plešem	Ples	Glasba
5U1	Rada pojem	Petje	Glasba
6U2	Ples	Ples	Glasba
7U2	Fajn pogovarjat, pa ni važno o kateri temi.	Pogovarjanje	Pogovor
8U3	Glasba	Glasba	Glasba
9U3	Šport, odbojka	Šport	Šport
10U4	Igrice	Igranje igrice	Tehnologija
11U4	Glasba, sploh pa rep.	Glasba	Glasba

Ureditev kategorij	Skupaj
Ustvarjanje (1U1, 2U2)	2
Glasba (3U1, 4U1, 5U1, 6U2, 8U3, 11U4)	6
Pogovor (7U2)	1
Šport (9U3)	1
Igrice (10U4)	1

V kategorijo glasba smo združili petje, ples in igranje inštrumentov, zato se tudi največ odgovorov navezuje na glasbo. Dva odgovora se nanašata na ples, en na igranje inštrumenta (kitara) en petje ter en splošno glasba. Pojavijo se tudi odgovori, da jih zanima ustvarjanje, šport, igranje igrice in pogovori.

Če primerjamo odgovore udeležencev in izvajalk o temah, ki zanimajo udeležence, vidimo, da se pri vseh pojavi odgovor glasba. Pri enem udeležencu se pojavi igranje igrice, torej v povezavi s tehnologijo, kot je tudi odgovor izvajalke. Pri udeležencih se ne pojavijo odgovori, kot so spolnost (odnosi) in droge. Razlog je lahko v tem, da si tega niso upali povedati. Se pa

pojavi odgovor ustvarjanje, ki ga izvajalka ni navedla. Do razlik prihaja tudi zaradi drugačnega formiranja vprašanj za udeležence. Ko smo jih vprašali po temah, večinoma niso vedeli, kaj imamo v mislih, zato smo vprašanje preoblikovali v kaj jih najbolj zanima, kaj radi počnejo.

12. Se poskuša razvijati dobre medosebne odnose znotraj skupine?

Zadnji sklop vprašanj, ki se nanaša na udeležence, se je dotikal medosebnih odnosov. Zanimalo nas je, ali poskušajo razvijati dobre medosebne odnose znotraj skupine, na kakšen način jih razvijajo in ali so opazili kakšne spremembe v odnosih znotraj skupine. Želeli smo preveriti pri udeležencih, kako oni doživljajo medsebojne odnose v skupini. Najprej predstavljamo odgovore izvajalcev o razvijanju odnosov znotraj skupine pri TSV.

Tabela 33: Kodiranje izjav vodje programa o odnosih v skupini

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Težko je, vedno se zgodi, da je na začetku kdo izključen.	Začetno nelagodje ob spoznavanju	Začetno nelagodje
2V1	Saj načeloma ni nekih nestrpnosti drug do drugega, ampak da so res vsi bolj vključeni.	Trud za vključevanje vseh udeležencev	Izpostavljanje povezanosti
3V1	Vse te igre, ki se jih gremo, vse te interaktivne igre poskrbimo, da so v različnih dvojicah, v različnih skupinah. Da vidijo drug od drugega močna področja.	Vključevanje udeležencev pri igrah kot način dela za večjo povezanost	Graditev povezanosti
4V1	Da lahko predstavi stvari, ki jih dela dobro, da drugi vidijo in ga lažje sprejmejo. To se je izkazalo kot učinkovito.	Poudarjanje močnih področij kot način dela za večjo povezanost	Graditev povezanosti
5V1	Jst bi rekla da ja.	Udeleženci izpostavili	Izpostavljanje povezanosti

		povezanost	
6V1	Vedno, ko pride kdo na novo, konec koncev ene dva dni se mal spoznajo, pol so pa že veseli, da je prišel. Mogoče je to en tak vtis, ki ga imajo, zdaj smo mi, ta skupina, Alteršola.	Morebitne težave ob prihodu novega člana	Začetno nelagodje
7V1	Ampak je pa luštn vidt, da so se povezal. To so definitivno se.	Vodja izpostavlja povezanost	Izpostavljanje povezanosti

Ureditev kategorij

Skupaj

Začetno nelagodje (1V1, 6V1)	2
Izpostavljanje povezanosti (2V1, 5V1, 7V1)	3
Graditev povezanosti (3V1, 4V1)	2

Vodja je na treh mestih izpostavila, da so udeleženci med seboj povezani ter na dveh mestih, da se na začetku ali ob vključitvi novega člana, pojavijo začetna nelagodja. Kot je povedala, je na začetku težje in je vedno kdo izključen. Prav tako se pojavi nelagodje ob vključitvi novega udeleženca, ko je skupina že vzpostavljena. Problem se vzpostavi, če udeleženec v skupini nima prijatelja od prej ali pa ima izstopajoče vedenje. Ob tem je izpostavila, da se trudijo vzpostaviti dobre socialne odnose. Predvsem se je izkazala kot dobra rešitev, poudarjanje močnih področij izključenega udeleženca. Primer odgovora, kako gradijo medsebojno povezanost: »Saj načeloma ni nekih nestrpnosti tolk drug do drugega, ampak da so res vsi bolj vključeni. Vse te igre, ki se jih gremo, vse te interaktivne igre poskrbimo, da so v različnih dvojicah, v različnih skupinah. Da vidijo drug od drugega močna področja. Da lahko predstavi, recimo ta fant, ki se ne vključi dobro, da lahko predstavi stvari, ki jih dela dobro, da drugi vidijo in ga lažje sprejmejo. To se je izkazalo kot učinkovito«.

Torej lahko rečemo, da se po besedah vodje trudijo za vzpostavljanje dobrih socialnih odnosov, zanimalo pa nas je, če to opazijo tudi udeleženci, zato v nadaljevanju analiziramo njihove odgovore.

13. So udeleženci opazili kakšne spremembe pri odnosih v skupini?

Zanimalo nas je, kako udeleženci dojemajo odnose znotraj skupine. Udeležence smo spraševali, ali so se poznali že pred programom ter nato ali so postali (boljši) prijatelji tekom programa TSV.

Tabela 34: Kodiranje izjav udeležencev o odnosih v skupini

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Ene par sem jih tukaj na Alteršoli spoznala, ene sem pa že prej poznala.	Predhodno (ne)poznavanje	Nepoznavanje nekaterih udeležencev
2U1	Ja, smo. Čez celo leto smo se povezali.	Postopno povezovanje	Izpostavljanje povezanosti
3U2	Nekaj se jih že poznala, dosti sem jih pa spoznala.	Predhodno (ne)poznavanje	Nepoznavanje nekaterih udeležencev
4U2	Zdaj smo ful bolj povezani.	Izpostavljanje povezanosti	Izpostavljanje povezanosti
5U2	Zbližali smo se in postali prijatelji.	Gradnja prijateljstva	Izpostavljanje povezanosti
6U3	Nismo se vsi med sabo.	Predhodno (ne)poznavanje	Nepoznavanje nekaterih udeležencev
7U3	Ja. Smo sedaj postali prijatelji.	Gradnja prijateljstva	Izpostavljanje povezanosti
8U4	Z nekaterimi puncami se nisem, ostale pa sem poznal.	Predhodno (ne)poznavanje	Nepoznavanje nekaterih udeležencev
9U4	Ja. Smo sedaj smo postali boljši prijatelji.	Gradnja prijateljstva	Izpostavljanje povezanosti

Ureditev kategorij

Skupaj

Nepoznavanje nekaterih udeležencev (1U1, 3U2, 6U3, 8U4)

4

Vsi udeleženci so povedali, da so se z nekaterimi v skupini že poznali, vendar niso poznali vseh. Prav tako so vsi izpostavili, da so se tekom programa povezali, trije so tudi povedali, da so med seboj postali prijatelji.

C. Peklaj in S. Pečjak (2015) poudarita, da so socialno nesprejeti posamezniki velikokrat izključeni iz socialnih interakcij, zaradi česar imajo manj priložnosti za učenje različnih socialnih strategij, ter za zavzemanje perspektive drugih, kar v nadaljevanju otežuje učenje oz. razvoj socialnih veščin. Ker se ne naučijo primernih strategij ali napačno interpretirajo nove socialne situacije, se manj ustrezno odzivajo, sledi nova negativna reakcija s strani vrstnikov, kar le utrjuje njihovo zavrženost (prav tam, str. 231).

Odnos med socialnimi veščinami in socialno sprejetostjo je kompleksen, Merrell (1999, prav tam, str. 225) pravi, da gre za vzajemni vpliv med socialnimi veščinami in socialno sprejetostjo. Uporaba socialnih veščin namreč pripomore k večji socialni sprejetosti, hkrati pa kvaliteta vrstniških odnosov povratno vpliva na nadaljnji razvoj socialnih veščin.

V času adolescence vrstniški odnosi pridobivajo na pomenu. Mladostniki pripisujejo velik pomen pripadnosti, vključenosti v skupino. V njej se lahko zadovoljujejo nekatere temeljne človekove potrebe, med drugim potrebe po pripadnosti, sprejetosti in varnosti. Skupne želje, izkušnje, primerljivi problemi in potrebe, izkušnja solidarnosti in lojalnosti povezujejo vrstniške skupine. Prijateljske skupine pa mladim dajejo čustveno gotovost (Ule 2008, str. 93).

Nekateri avtorji, ki se ukvarjajo z disciplinskimi modeli, opozarjajo tudi, da je neprimerno vedenje lahko posledica nezadovoljene potrebe po pripadnosti skupini, namreč tisti, ki to pripadnost pridobijo, se redkeje vedejo neprimerno (Pšunder 2011, str. 118).

Zato je omogočanje vrstniških stikov in sklepanje prijateljstev lahko pomemben vidik TSV. Omogočamo lahko kontinuirano srečevanje vrstnikov, z metodami skupinskega dela, izpostavljanjem močnih področij posameznikov, s pogovorom o problemih, ki se tičejo mladih, zagotavljanjem skupnih izkušenj ipd., pa nadalje lahko krepimo njihov občutek povezanosti ter s tem zadovoljujemo potrebo po pripadnosti. S tem preventivno delujemo pred neželenim pretirano izstopajočim vedenjem ter razvijamo prosocialnost.

4.7.4. Vsebinski vidik

Pri vsebinskem vidiku bolj podrobno analiziramo, katere socialne veščine poskušajo razvijati ter kakšni so možni učinki TSV. Zanima nas tako vidik izvajalcev kot udeležencev. Pri izvajalcih smo z intervjuji preverjali, v kolikšni meri po njihovem mnenju tak program pripomore k razvijanju določenih veščin, je opazen napredek, ali udeleženci znajo prenesti naučeno znanje izven programa TSV, so izvajalci opazili morebitne razlike v vedenju ter s kakšnimi težavami se soočajo. Pri udeležencih smo z intervjuji preverjali, ali imajo udeleženci občutek, da so kaj pridobili tekom TSV, so jim osvojene veščine pomagale pri soočanju s problemi, so opazili spremembe pri svojem vedenju, so zadovoljni z znanjem, kaj bi radi še pridobili ter kaj bi radi spremenili pri programu TSV. Pri analizi smo si pomagali z intervjuji vodij programa in z udeleženci ter pri enem vprašanju z analizo dokumentov.

1. Katere socialne veščine poskušajo razvijati v okviru TSV?

Najprej smo podrobneje analizirali katere socialne veščine poskušajo razvijati na TSV. Pri tem smo vključili intervju izvajalke programa ter analizo dokumentov, predvsem analizo njihovega programa. Ugotovili smo, da imajo TSV razdeljen na tri faze (glej tabeli 16 in 17), sedaj pa bomo podrobneje analizirali veščine, ki jih poskušajo razviti znotraj vsake faze.

Tabela 35: Kodiranje dokumentov o razvijanju socialnih veščin

1D1	Spoznavanje samega sebe, na samopodobo, samozavest	Poznavanje sebe	Osebni nivo
2D1	Spoznavanje in izražanje čustev	Razumevanje emocij	Osebni nivo
3D1	Vsebinski in odnosni vidik komunikacije	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
4D1	Komunikacijsko izražanje, dajanje povratne informacije	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
5D1	Ovire v komunikaciji	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
6D1	Nebesedna komunikacija	Komunikacijske	Odnosni nivo

		veščine	
7D1	Razvijali bomo empatijo	Prosocialno vedenje	Odnosni nivo
8D1	Vrednotni sistem posameznika	Poznavanje sebe	Osebni nivo
9D1	Sodelovalne veščine	Sodelovalne veščine	Odnosni nivo
10D1	Veščine reševanja konfliktov	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
11D1	Medosebne odnose	Vzpostavljanje in ohranjanje odnosov	Odnosni nivo
12D1	Osvojili bomo spretnost poslušanja, aktivno poslušanje	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
13D1	Asertivno komunikacijo	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo
14D1	Ozaveščali bomo našo vključenost v družbo	Veščine sodelovanja z drugimi	Nivo širše družbe
15D1	Stereotipe in predsodke.	Vzpostavljanje in ohranjanje odnosov	Odnosni nivo
16D1	Družbeno odgovorno ravnanje	Veščine sodelovanja z drugimi	Nivo širše družbe
17D1	Prosocialno vedenje	Prosocialno vedenje	Odnosni nivo
18D1	Veščine javnega nastopanja	Komunikacijske veščine	Osebni nivo
19D1	Učinkovitega predstavljanja samega sebe in svojih prednosti na področju trga dela.	Komunikacijske veščine	Osebni nivo

Ureditev kategorij

Skupaj

Osebni nivo (1D1, 2D1, 8D1, 18D1, 19D1)	5
Odnosni nivo (3D1, 4D1, 5D1, 6D1, 7D1, 9D1, 10D1, 11D1, 12D1, 13D1, 15D1, 17D1)	12
Nivo širše družbe (14D1, 16D1)	2

V njihovem programu (Šober 2014a) je zapisano, da se v prvi fazi osredotočajo na spoznavanje samega sebe, na samopodobo, samozavest, spoznavanje in izražanje čustev ter pri komunikacijskem vidiku spoznavajo vsebinski in odnosni vidik komunikacije, komunikacijsko izražanje, dajanje povratne informacije, ovire v komunikaciji ter nebesedno komunikacijo. V drugi fazi razvijajo empatijo, vrednotni sistem posameznika, sodelovalne veščine, veščine reševanja konfliktov in medosebne odnose. Pri komunikaciji pa se osredotočajo na spretnost poslušanja, aktivno poslušanje in asertivno komunikacijo. V zadnji fazi pa ozaveščajo njihovo vključenost v družbo, stereotipe in predsodke, družbeno odgovorno ravnanje ter prosocialno vedenje in se pri komunikacijskem vidiku poglobijo v veščine javnega nastopanja ter v učinkovito predstavljanje samega sebe in svojih prednosti na področju trga dela (prav tam).

Veliko je definicij, ki poskušajo opredeliti socialne veščine. Poleg tega se med seboj velikokrat prepletajo, zato jih je tudi težko umestiti po kategorijah, Odločili smo se, da pri kategoriziranju veščin v analizi dokumentov upoštevamo klasifikacijo po U. Rozman (2006, str. 29). Razlog je v tem, da večino klasifikacij ne upošteva osebnega vidika, kar se pogosto pojavi pri analizi programa. Avtorica namreč razdeli socialne veščine na osebni, odnosni in družbeni nivo. Večina veščin, zapisanih v programu po tej kvalifikaciji spada v odnosni nivo (npr. komunikacijske in sodelovalne veščine). V osebni nivo lahko štejemo veščine: spoznavanje samega sebe, samopodobo, samozavest, spoznavanje in izražanje čustev, vrednotni sistem posameznika, veščine javnega nastopanja, učinkovitega predstavljanja samega sebe in svojih prednosti na področju trga dela. Medtem, ko v nivo širše družbe uvrstimo veščine, ki so vključene v zapisu: družbeno odgovorno ravnanje ter ozaveščanje vključenosti v družbo.

Katerim socialnim veščinam dajejo prednost, smo povprašali tudi izvajalko TSV. Njene poudarke v intervjuju ter primerjavo s programom predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 36: Kodiranje izjav vodje programa o razvijanju socialnih veščin

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Druženje	Vzpostavljanje in ohranjanje odnosov	Odnosni nivo
2V1	Empatija	Prosocialno vedenje	Odnosni nivo
3V1	Asertivnost	Komunikacijske veščine	Odnosni nivo

Ureditev kategorij

Skupaj

Odnosni nivo (1V1, 2V1, 3V1)

3

Izvajalka TSV je v intervjuju podala tri poudarke pri socialnih veščinah, ki jih poskušajo razvijati: odnose z vrstniki, empatijo in asertivnost. Če upoštevamo klasifikacijo po U. Rozman (2006, str. 29), spadajo vse tri veščine v odnosni nivo. Prav tako se pri dokumentih največkrat pojavi odnosni vidik.

Caldarella in Merrell (1997 v Peklaj in Pečjak 2015, str. 192) sta na podlagi analize 21 študij oblikovala taksonomijo petih dimenzij socialnih spretnosti (spretnost v odnosih z vrstniki, spretnost samouravnavanja vedenja, učne spretnosti, sodelovalne spretnosti in asertivnost). Kot dominantna spretnost, ki povečuje socialno sprejetost v skupini, predstavljajo ravno spretnosti v odnosih z vrstniki. Vključuje spretnosti in vedenja: nuditi podporo vrstnikom, znati pohvaliti, ponuditi pomoč, povabiti v interakcijo, sodelovanje v pogovoru, se zavzeti za drugega, biti empatičen, zlahka sklepati prijateljstva, imeti smisel za humor.

Drugi poudarek, ki ga je dala izvajalka v intervjuju, sta empatija in asertivnost. Medtem ko je asertivnost pri isti taksonomiji svoja kategorija, spada empatija pod spretnosti v odnosih z vrstniki.

V slovenski raziskavi o izvajanju TSV, z leta 2004 (Leskošek 2006), so izvajalci prav tako izpostavili cilje v povezavi z odnosi: širjenje osebne mreže, druženje, učenje življenja v skupnosti, sprejemanje različnosti, toleranca do drugih, učenje komunikacije ipd. (prav tam, str. 156).

2. Katere socialne veščine so, po mnenju udeležencev, pridobili?

Zanimalo nas je, kako udeleženci zaznavajo učenje socialnih veščin, preverili smo, katere socialne veščine so udeležencem bolj ostale v spominu, na katerih področjih.

Tabela 37: Kodiranje izjav udeležencev o socialnih veščinah, ki so jih pridobili

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	O drogah	Zasvojenosti	Izobraževanje
2U1	Smo kuhali	Kulinarične delavnice	Kulinarične delavnice
3U1	Vsakič smo imeli svojo temo	Raznolikost	Izobraževanje
4U1	Smo se zmeraj neki pogovarjal za kakšne izlete, že za naprej	Dogovarjanje	Komunikacijske veščine
5U2	O komunikaciji	Komunikacija	Komunikacijske veščine
6U2	O spletu	Učenje o spletu	Izobraževanje
7U2	O prijateljstvu	Prijateljstvo	Medsebojni odnosi
8U2	O ljubezni	Ljubezen	Medsebojni odnosi
9U2	O spolnosti	Spolnost	Medsebojni odnosi
10U2	Kako se spoznavat	Medsebojni odnosi	Medsebojni odnosi
11U3	Vedno poučne scene	Učenje	Izobraževanje
12U3	Od komunikacije	Komunikacija	Komunikacijske veščine
13U3	Na temo socialnih veščin	Socialne veščine	Socialne veščine
14U3	Naučil smo se kako delat smoothie, pa palačinke pa muffine.	Priprava hrane	Kulinarične delavnice
15U4	Npr. ko greš na razgovor sta nas učile za naprej kako se znajti.	Priprava na razgovor	Komunikacijske veščine
16U4	Pa zmeraj mam scene, da se učimo za naprej.	Učenje za prihodnost	Izobraževanje

Ureditev kategorij

Skupaj

Izobraževanje (1U1, 3U1, 6U2, 11U3, 16U4)	5
Kulinarične delavnice (2U1, 14U3)	2
Komunikacijske veščine (4U1, 5U2, 12U3, 15U4)	4
Medsebojni odnosi (7U2, 8U2, 9U2, 10U2)	4
Socialne veščine (13U3)	1

Koncept socialnih veščin je kompleksen, večplasten in težko opredeljiv, tako smo predvidevali, da udeleženci ne bodo naštevali konkretnih socialnih veščin. Tako smo jim postavili vprašanje, katere teme so obravnavali na TSV.

Največkrat so bili odgovori intervjuvanih udeležencev v povezavi z izobraževanjem, komunikacijskimi veščinami ter o medsebojnih odnosih. Večkrat so izpostavili, da so se vedno nekaj naučili, da so imeli vsakič eno temo. Spomnili so se teme o drogah in spletu. Večkrat so bile omenjene komunikacijske veščine na splošno. V povezavi z odnosi so se spomnili tem o prijateljstvu, ljubezni, spolnosti ter medsebojnem spoznavanju. Dvakrat so bile omenjene kulinarične delavnice.

Če primerjamo veščine, ki so jih poskušali razvijati na treningih izvajalci in katere teme so ostale v spominu udeležencem, bi rekli, da se v osnovi pokrivajo. Udeleženci so se pogosteje spomnili splošnega okvira kot pa konkretnih tem. Zavedajo se, da se učijo socialne in komunikacijske veščine, poleg tega so našteali teme v povezavi z odnosi, kar pa je tudi poudarek programa, kot je v intervjuju izpostavila izvajalka programa.

3. Ali udeleženci, po mnenju izvajalcev, znajo prenesti naučeno znanje izven TSV?

Zanimalo nas je, kakšno je mnenje izvajalcev o uspešnosti programa. Spraševali smo, v kolikšni meri lahko tak program pripomore k razvijanju socialnih veščin in ali se jim zdi, da bodo udeleženci znajo prenesti znanje v realne situacije.

Tabela 38: Kodiranje izjav vodje programa o prenosu znanja izven TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Treba bi bilo še par let preučevati, da bi videli trend in	Težko določljiv vpliv programa	Težko določljiv vpliv programa

	bi lahko ocenili. V teh treh, dveh letih težko rečem, kaj se je dejansko razvilo, spremenilo.		
2V1	Super je to, da so se sedaj navadil mal manj kregat.	Manj konfliktnih situacij	Možen pozitiven vpliv treningov
3V1	Ampak ali bo to trajalo? Ali bo to trajalo, tudi ko bomo nehali program obiskovat? Tega pa ne morem reči.	Težko določljiv vpliv programa	Težko določljiv vpliv programa
4V1	Tisto, kar lahko povemo, je to, da jim omogočimo zanimivo preživljanje prostega časa in nova znanja.	Omogočanje novega znanja	Možen pozitiven vpliv treningov
5V1	Je potem odvisno od več dejavnikov, več kot samo naš trening socialnih veščin.	Težko določiti vpliv programa med množico dejavnikov	Težko določljiv vpliv programa
6V1	Zaenkrat mi je bistveno pač, da se imajo oni vsak vikend lušno. Te stvari sigurno omogočaš, to takoj vidiš učinek.	Cilj vodij - omogočanje pozitivne izkušnje	Možen pozitiven vpliv treningov
7V1	Še vedno se mi zdi, ko gremo na tabor, spoznavamo nove ljudi, so še vedno težave, še vedno nastopi ta obrambni mehanizem nekaterih.	Še vedno prisotne težave nekaterih	Težave pri prenosu v realne situacije
8V1	Sigurno, ker to je spet okolje. Zato pa hodimo na stvari, da jih probamo v situacije realne peljati.	Poizkus prenosa znanja v prakso	Možnost prenosa v realne situacije
9V1	Seveda je v Alteršoli čist drugače, to je varen prostor za njih, tam upajo povedati, tam povejo, kar je seveda super,	Razlika v vedenju na treningih in v realnih situacijah	Težave pri prenosu v realne situacije

	ampak po drugi strani se pa tudi obnašajo verjetno veliko boljše, kot pa se obnašajo v nepreverjenih situacijah.		
10V1	Kako javno nastopit, neverbalno komunikacijo osvojiti. To se da mejčken zvadit.	Trud za prenos v prakso	Možnost prenosa v realne situacije
11V1	Vsaj ozaveščajo svojo komunikacijo in je že to je nekaj.	Ozaveščanje svoje komunikacije	Možen pozitiven vpliv treningov

Ureditev kategorij

Skupaj

Težko določljiv vpliv programa (1V1, 3V1, 5V1)	3
Možen pozitiven vpliv treningov (2V1, 4V1, 6V1, 11V1)	4
Težave pri prenosu v realne situacije (7V1, 9V1)	2
Možnost prenosa v realne situacije (7V1, 9V1)	2

Ker je to intervju z izvajalko programa, smo pričakovali bolj idealizirane odgovore o učinkih TSV. Večkrat je poudarila, da so vplivi težko določljivi. Primer odgovora: »Kaj pa oni s temi novimi znanji naredijo, je potem odvisno od več dejavnikov več kot samo naš trening socialnih veščin, da oni postanejo to, kar postanejo v življenju. Ogromno dejavnikov vpliva potem na to, kakšni postanejo ti mladostniki. Ne vem, kolk trening socialnih veščin pripomore k temu, v kolikšni meri, težko rečem«. Izpostavljeni so nekaterim možnim pozitivnim vplivom TSV kot na primer, da so sedaj v manjši meri prisotni konflikti, da se vidi, da ozaveščajo svojo komunikacijo, da jim omogočajo kvalitetno preživljanje prostega časa, »da ne zbežijo ven na ulico, ampak pridejo k nam in se imajo fajn in nekaj novega počnejo.«

Pri prenosu naučenega znanja v realne situacije se opazijo težave. Izvajalka zaznava pojav težav pri spoznavanju novih ljudi, saj se pri udeležencih ob tem še vedno opazi obrambni mehanizem. Izpostavi, da poskušajo pomagati udeležencem prenesti naučeno znanje v realne situacije predvsem tako, da jim omogočijo takšne situacije. Poleg tabora, omogočajo javne nastope, kjer se potem udeleženci sami dogovarjajo z organizatorji. Po mnenju izvajalke se na

TSV lahko vadi, kako javno nastopiti ter kako neverbalno komunicirati, potem pa je potrebno vaditi še v realnih situacijah.

4. Opazijo napredek pri sebi?

Zanimalo nas je tudi, kako učinkovitost programa ocenjujejo udeleženci ali je TSV kaj pripomogel pri soočanju z njihovimi problemi v realnih življenjskih situacijah.

Tabela 39: Kodiranje izjav udeležencev o opaznem napredku

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Ja. Ko smo se pogovarjali, kako se učiti in mi je pri temu že mal pomagal, da sem probala bit bolj samostojna pri učenju. Nisem se znala učit.	Pomoč pri pridobivanju učenih navadah	Pridobljena konkretna pomoč
2U2	Ja sem. Prej nisem nič tako vedela tega. Zdaj sem bolj sama, znam biti sama.	Pomoč pri samostojnosti	Pridobljena konkretna pomoč
3U2	Sta mi pa Iris in Monika dali še en tak klicaj zraven. Pač še malo več znanja sta mi dale.	Preventivno opozorilo	Preventiva
4U2	Mal sta mi povedale, k drug mi itak ne. Doma se o tem ne pogovarjamo, če se, se o šoli, ali karkoli, pol pa televizija pa spat, pa ni časa, starši itak delajo, s sošolkam se pa nam o tem pogovarjala. Saj se, ampak se pogovarjaš kaj družga. Dokler nimaš kakšnega problema, sploh ne pomisliš na kaj tazga.	Pogovor o problemih	Preventiva
5U3	Za reševanje osebnih problemov imamo musko.	Reševanje problemov drugje	Ni bilo pomoči

6U4	Prej k nisem bil na Alteršoli, blage nisem mel o razgovoru, pol k sem pri njih to slišal, sem se pa velik naučil.	Pomoč pri razgovorih	Pridobljena konkretna pomoč
-----	---	----------------------	-----------------------------

Ureditev kategorij

Skupaj

Pridobljena konkretna pomoč (1U1, 2U2, 6U4)	3
Preventiva (3U2, 4U2)	2
Ni bilo pomoči (5U3)	1

Trije udeleženci so odgovorili, da jim je TSV pomagal na določenem področju. Prva intervjuvana udeleženka je povedala, da ji je TSV pomagal pri pridobivanju učnih navad, da je postala bolj samostojna pri učenju. Tudi druga udeleženka je izpostavila samostojnost, na splošno. Poudarila je, da je dobila več znanja, predvsem pa izstopa odgovor, da so se na TSV pogovarjali o temah, ki se jih v družinskem krogu ali s prijatelji ne bi. »Dokler nimaš kakšnega problema, sploh ne pomisliš na kaj tazga«. Odgovor nakazuje, da si na TSV pridobivajo širše znanje na področjih, s katerimi se običajno ne ukvarjajo ter da jim vodje lahko predstavljajo zaupne osebe, na katere se lahko obrnejo, ko so v težavah ali potrebujejo pogovor. Četrty udeleženec pa je povedal, da mu je TSV pomagal pri pripravi na razgovor za službo. Medtem ko tretji udeleženec jasno pove, da ima glasbo »za reševanje osebnih problemov« in mu TSV ni pomagal pri konkretnih primerih.

Presenetili so nas odgovori tako izvajalke kot udeležencev pri tem vprašanju. Pričakovali smo več pozitivnih učinkov s strani izvajalke in manj s strani udeležencev. Strinjamo se, da je učinke TSV težko meriti, domnevni pozitivni učinki se lahko pripišejo tudi drugim vzrokom, kot je tudi omenila izvajalka v intervjuju.

Številčne empirične študije, ki so preučevale učinkovitost TSV, so pokazale različne rezultate. V splošnem lahko rečemo, da so učinki treningov zmerni, kot opozarja tudi Bierman (2004). Nekateri avtorji poročajo o izboljšanju socialnih veščin kot posledico TSV (prim. Elliot idr. 2002), drugi poročajo o majhnih, skoraj nepomembnih učinkih TSV (prim. Maag 2005), nekateri pa poročajo o pozitivnih učinkih v povezavi z drugimi ukrepi pri spopadanju z izstopajočim vedenjem (prim. Peterson 2011).

5. Ali, po mnenju izvajalcev, obstajajo morebitne razlike v vedenju na splošno pred in po izvedbi TSV?

Zanimalo nas je tudi, če so izvajalci programa zaznali kakšno spremembo v vedenju udeležencev TSV.

Tabela 40: Kodiranje izjav vodje programa o razlikah v vedenju pred in po izvedbi TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Ja, od začetka, ko so prišli in do sedaj, ja.	Zaznana sprememba vedenja s strani vodje	Zaznana sprememba
2V1	Sem imela spet evalvacijo z enim od staršev in je mamica rekla, da se res pozna k hodi v Alteršolo.	Zaznana sprememba vedenja s strani staršev	Zaznana sprememba
3V1	Jst ne vem al smo dejansko mi pripomogli k temu, ali je kaj drugga. To je vedno težko določiti. Kaj vse vpliva, ali je mladostnik zgolj mal zrasel..	Težko določiti vplive za spremembo vedenja	Težko določljivi vplivi
4V1	Ko pridejo in so na novo, je to zelo zahtevno za naju in za vse. Ko se počutijo varne, je pa lažje.	Sprememba vedenja tekom treningov	Zaznana sprememba
5V1	Vedenje se izboljša, absolutno se izboljša. Tist obrambni mehanizem izgine, pojavi se, ko pride kdo na novo.	Zaznana sprememba vedenja	Zaznana sprememba

Ureditev kategorij

Skupaj

Zaznana sprememba (1V1, 2V2, 4V1, 5V1)

4

Težko določljivi vplivi (3V1)

1

Zanimal nas je splošni vidik, če so zaznali morebitne splošne spremembe vedenja pri uporabnikih. Ravno tako kot pri prejšnjem vprašanju, o učinkovitosti treningov, se izvajalci zavedajo, da je težko določiti vpliv, lahko gre »zgolj za to, da je mladostnik zrasel«. Na štirih mestih je sicer omenjeno, da je prišlo do zaznane spremembe vedenja. Enkrat je bila omenjena pozitivna sprememba vedenja izven programa, ki so jo opazili starši. Izvajalka TSV je povedala, da se v okviru programa TSV opazijo spremembe od začetka in na koncu, ko se »vedenje absolutno izboljša, obrambni mehanizem izgine, pojavi se, ko pride kdo na novo«. Torej, ko pride do neke nove situacije, je opazno nazadovanje. V realni situaciji je zato težko napovedovati, kaj se bo zgodilo. Koliko zares lahko pride do sprememb v vedenju.

6. Je TSV, po mnenju udeležencev, pripomogel k spreminjanju določenih vzorcev vedenja izven TSV?

V nadaljevanju nas je zato zanimalo, če mogoče sami udeleženci opazijo kakšne spremembe pri svojem vedenju.

Tabela 41: Kodiranje izjav udeležencev o spreminjanju vzorcev vedenja izven TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Nisem opazila.	Ni bilo opaznih sprememb vedenja	Ni zaznanih sprememb
2U2	Včasih sem bila ful bolj zamerljiva. Zdaj pa če ima en slab dan, pa da se skregam z enim, pač poslušam.	Sprememba v vedenju	Zaznana sprememba
3U2	Drugačen pogled imam.	Sprememba v zavedanju	Zaznana sprememba
4U3	Vedno se isto obnašam..	Ni zaznanih sprememb v vedenju	Ni zaznanih sprememb
5U4	Ne vem, če se kaj drugače obnašam.	Ni bilo opaznih sprememb v vedenju	Ni zaznanih sprememb

Ureditev kategorij

Skupaj

Ni zaznanih sprememb (1U1, 4U3, 5U4)

5

Zaznana sprememba (2U2, 3U2)

2

Trije udeleženci niso opazili sprememb v vedenju, medtem ko je ena intervjuvana udeleženka zaznala spremembo pri svojem vedenju, in sicer da se drugače odziva v konfliktnih situacijah. Zaznati je, da je osvojila večšine na področju vzpostavljanja in ohranjanja odnosov z vrstniki ter samoregulacije vedenja (aktivno poslušanja, sprejemanje opravičil, samokontrola), če uporabimo klasifikacijo Caldarella in Merrell ter Peklaj in Pečjak (2015, str. 192).

Pri vedenju udeležencev so izvajalci programa v večji meri zaznali njihove pozitivne spremembe kot sami udeleženci.

Če povzamemo, so večšine težko učljive, prenos je težek, zavedati se moramo da so vplivi zmerni, vendar pa glede na intervjuje udeležencev, imajo sami občutek da so TSV pripomogli pri reševanju konkretnih življenjskih situacij, da so spremenili ali vsaj ozavestili kakšen vidik. Udeleženci se manj zavedajo sprememb pri svojem vedenju, ki pa jih v večji meri opazijo izvajalci in njihovi starši, vendar zaznane spremene niso nujno plod TSV, kar se zaveda tudi vodja tega programa.

Zadovoljstvo udeležencev s TSV

Naslednja vprašanja se navezujejo na udeležence, kaj bi po njihovem mnenju lahko še razvijali, katere teme bi radi videli, da bi se jih dotaknili pri TSV, kaj bi še radi izboljšali oz. spremenili pri programu.

7. Na katerih področjih udeleženci zaznavajo pomanjkanje socialnih veščin?

Pri udeležencih smo spraševali, ali so zadovoljni s pridobljenim znanjem, na katerih področjih še občutijo primanjkljaje ter kaj bi še radi pridobili v okviru TSV.

Tabela 42: Kodiranje izjav udeležencev o zaznavanju pomanjkanja socialnih veščin

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Sem zadovoljna.	Zadovoljstvo s stanjem, kot je	Ni prisotne želje po dodatnem učenju

2U2	Ja, sigurno bi rada še več dobila. Če bo naslednje leto še, bom še hodila, da bom še kaj zvedela.	Interes za več informacij	Interes za dodatno učenje
3U2	Drugače bi bilo fajn še kaj drugga, na kakršnem drugem področju, če bo pa to, bo pa še boljše, da bom še kaj več od tega vedla.	Interes za dodatno znanje na več področjih	Učenje na več področjih
4U3	Ja, tega nikoli ni preveč, prej premalo. Vse informacije rabimo, nikoli ni preveč informacij.	Interes za več informacij	Interes za dodatno učenje
5U3	Ko folk odrašča, da bi se mal bolj zavedal kako je v lajfu. Da na primer načrtujem, da grem za pol leta v Indijo. In pol, kako preživet, recimo. Al pa kako položnice plačevat	Učenje za samostojnost	Praktično znanje
6U4	Ja, fajn bi bilo še kaj.	Interes za več informacij	Interes za dodatno učenje
7U4	Nikjer ne učijo znajti se na telefonu.	Pomoč pri uporabi tehnologije	Praktično znanje
8U4	Pol moram pa razlagat in to je najtežje, kako razložiti.	Pomoč pri razlagi	Komunikacijske veščine

Ureditev kategorij

Skupaj

Ni prisotne želje po dodatnem učenju (1U1)	1
Interes za dodatno učenje (2U2, 4U3, 6U4)	3
Učenje na več področjih (3U2)	1
Praktično znanje (5U3, 7U4)	2
Komunikacijske veščine (8U4)	1

Trije udeleženci so izpostavili, da bi radi pridobili še več znanja. Pri enem odgovoru je razvidna želja po več informacijah tako na področjih, ki so jih že obravnavali kot na drugih. Razmišljanje enega izmed udeležencev je: »Bilo kaj zveš, tako je v svetu, je koristno, pa tudi če je narobe ali pa prav. Več ko veš, več imaš«. V njegovem stavku je mogoče zaznati, da se zaveda pomena informacij in izobraževanja ter hkrati tudi pomena kritičnega razmišljanja, v primeru da je želel poudariti tudi pomembnost presojanja med pravimi in napačnimi informacijami.

Na vprašanje kje vidijo primanjkljaj ali željo po dodatnem znanju, pa je en udeleženeec odgovoril da opaža, da bi nekateri potrebovali več vodenja pri uporabi telefonov. Sam se namreč večkrat znajde v situaciji, ko ga prosijo za pomoč in pri tem čuti, da ne zna razložiti oz. ubesediti svoje znanje ter ga predati drugim. Potreboval bi dodatne komunikacijske veščine.

Izpostavljeni so bili tudi nekateri primeri, iz katerih je razvidna želja po pridobivanju praktičnega znanja na določenem področju, npr. kako plačevati položnice, kako si organizirati izlet v Indijo.

8. Kaj bi udeleženci še radi spremenili pri TSV?

Pri zadnjem vprašanju, smo udeležence spraševali, kaj bi spremenili pri TSV. Njihove odgovore smo kodirali in jih nato umestili v kategorije.

Tabela 43: Kodiranje izjav udeležencev o tem kaj bi želeli spremeniti pri TSV

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1U1	Da bi več kuhal in jedli.	Več kuhanja	Več določene teme
2U2	Da bi malo dalj trajal.	Daljše trajanje	Organizacijske spremembe
3U3	Kakšne športne aktivnosti ali v hribe.	Več športnih aktivnosti	Več določene teme
4U3	Imeli šolske scene, da bi vsakič obdelali eno teme, vendar na drugačen način predstaviti, ne	Sodelovanje udeležencev pri pripravi teme	Organizacijske spremembe

	kot je v šoli.		
5U4	Mogoče lokacijo, da bi bilo bližje Trziča.	Sprememba lokacije treningov	Organizacijske spremembe

Ureditev kategorij

Skupaj

Več določene teme (1U1, 3U3)

2

Organizacijske spremembe (2U2, 4U3, 5U4)

3

Udeleženci so večkrat omenjali željo po spremembah v zvezi s samo organizacijo. Eni si želijo, da bi dalj časa trajalo, nekatere moti lokacija, en udeleženec pa je predlagal, da bi nekatere teme predstavili sami na drugačen način kot v šoli. Ob tem pa je izpostavil, da bi se verjetno pojavile težave pri izbiranju teme. Predvideva težave, ki bi se pojavile, če tema ne bi bila zanimiva za večino udeležencev, ker bi tako povzročali nemir.

Pojavljajo se tudi predlogi, da bi bilo več gibanja, športnih aktivnosti ter kuhanja v okviru treninga.

Lahko zaključimo, da jim je večinoma TSV všeč, nekateri bi spremenili kakšno stvar, kar je dobro, da težijo k spremembam ter razmišljajo o njih. Večinoma pa ne izražajo potrebe ali želje po učenju socialnih veščin; večkrat je bilo omenjeno praktično znanje. Menimo da so takšni odgovori za to, ker pri sebi ne zaznajo primanjkljajev na področju socialnih veščin, mogoče tudi ne znajo ubesediti. Radi imajo, da so v družbi, da je čim manj podobno šoli, vendar se hkrati zavedajo koristnosti TSV ter bi se radi še vključili v takšen program.

9. Kje vidijo največ težav?

Zanimalo nas je tudi, kje so največje težave, s katerimi se srečujejo izvajalci programa TSV, kje vidijo največ ovir.

Tabela 44: Kodiranje izjav vodje programa o težavah

Oznaka	Postavka	Koda	Kategorija
1V1	Največ težav nam vsekakor	Težave pri finančah	Finančne težave

	predstavljajo finance.		
2V1	So udeleženci velikokrat izpostavili ravno ta vidik, da bi bili radi dalj časa in da so se res povezali med sabo na taboru.	Želje udeležencev nasproti zmožnosti programa	Obrazložitev stanja
3V1	Da bi to omogočili, pa potrebujemo več financ, vendar nočemo obremeniti udeležencev, saj že tako večinoma prihajajo iz družin s socialno- ekonomskimi primanjkljaji.	Potreba po več financ	Finančne težave

Ureditev kategorij

Skupaj

Finančne težave (1V1, 3V1)

2

Obrazložitev stanja (2V1)

1

Vodja programa je izpostavila, da največ težav vidijo v finančnih (ne)zmožnostih. Želeli bi si udeležencem ponuditi možnost daljšega tabora, saj vidijo veliko prednosti v tem. Med drugimi je izvajalka izpostavila, da je na taboru še več možnosti za razvijanje veščin medsebojnega sodelovanja udeležencev. Poleg tega je tudi bolj realna situacija, kjer lahko vadijo veščine. Udeležencem bi želeli omogočiti večdnevni ter brezplačni tabor, za to pa bi potrebovali več financ. Občinski denar pokriva stroške programa, Alteršola jim omogoča dvodnevni tabor, za večdnevni tabor pa bi potrebovali še več finančne podpore.

5. SKLEPNE UGOTOVITVE

V diplomski nalogi smo raziskovali program treninga socialnih veščin. V teoretskem delu smo razčlenili koncepte, ki so relevantni za to temo, v empiričnem delu pa smo raziskali konkretni primer programa treninga socialnih veščin s pomočjo analize temeljne dokumentacije in intervjuji z vodjo in udeleženci programa.

V sklopu raziskave smo za konkretni program treninga socialnih veščin ugotovili, da poteka enkrat tedensko, čez celo šolsko leto (od septembra do konca junija). Eno srečanje traja tri ure in poteka ob vikendih, ker želijo mladim ponuditi izbiro kvalitetnega preživljanja prostega časa, ko ne potekajo drugi strokovno vodeni programi. Treningi potekajo kot delavnice, konec leta pa organizirajo TSV v obliki dvodnevne tabora. TSV izvajata dve strokovni delavki, občasno povabijo zunanega izvajalca npr. za ustvarjalne delavnice. Strokovna izobrazba izvajalk je s področja pedagogike, komunikologije in socialnega dela. Program se financira s strani občine Tržič ter sredstev Alteršole in je za udeležence tako brezplačen.

Za teoretično osnovo analiziranega programa je izvajalka v intervjuju izpostavila, da gre za interdisciplinarni pristop, ki ga stalno dopolnjujejo na podlagi izkušenj, evalvacije, refleksije in intervizije. Omenjeni pristop najbolj ustreza opisu celostnih programov, ki so v ospredju v zadnjem času (Pekljaj in Pečjak 2015, str 271). V intervjuju je bila izpostavljena raznolikost ciljev. Cilj na ravni projekta se v večini nanašajo na preventivno delo z mladimi. Cilji strokovnih delavcev v povezavi z mladimi pa se v veliki meri nanašajo na krepitev sebe, po klasifikaciji U. Rozman (2006). Prav tako se cilji nanašajo na razvijanje konkretnih veščin, ki so mišljene pod zapisom »razvijanje socialnih in komunikacijskih veščin« (Šober 2014a). Preko intervjuja smo izvedeli, da so v veliki meri cilji povezani tudi z odnosi, predvsem da se mladi dobro počutijo v skupini.

Običajno se pri TSV uporablja skupinsko delo, načela izkustvenega učenja ter igre vlog. Prav tako to velja za analizirani program. Poleg tega, smo ugotovili, da uporabljajo interaktivne igre, metodo pogovora, predvsem debate in razprave, v sam trening pa je vključene veliko metakomunikacije. V intervjuju z vodjo TSV smo izvedeli da načrtujejo program glede na udeležence, njihove potrebe, saj gre pri večini za zaznano čustveno in vedenjsko problematiko. Na začetku evalvirajo stanje in preverijo pričakovanja ter želje s pomočjo individualnih načrtov in z vprašalniki. Vsak posamezni trening pa se načrtuje po izvedenem treningu in evalvaciji z izvajalci. Poleg redne evalvacije po vsakem treningu z izvajalci,

poteka tudi ob zaključku programa, kjer preverijo doseganje zastavljenih ciljev. Evalvacija z udeleženci je razdeljena na tri faze: začetno, sprotno in končno, kakor jih razdeli tudi U. Rozman (2006). Pri tem največkrat uporabljajo vprašalnike, intervizijo in evalvacijo v krogu. Ob zaključku programa pa pripravijo evalvacijsko delavnico za udeležence, kjer z njimi opravijo tudi evalvacijske razgovore. Posebnost programa je tudi evalvacija s starši, ki jo prav tako opravijo po koncu programa ter evalvacija s ključnimi akterji z občino. Vodja programa je pri tem izpostavila, da gre predvsem za finančna poročila in sodelovanje pri aktualni problematiki, medtem ko imajo pri izvedbi programa popolno avtonomijo.

V tretjem sklopu raziskovalnih vprašanj smo se osredotočili in udeležence. Ugotovili smo, da je v program uradno vključenih 21 udeležencev, med tem ko treninge redno obiskuje 17 udeležencev, med njimi 12 fantov in 9 deklet, stari so med 13 in 19 let. Sam program je namenjen mladim, predvsem tistim, pri katerih se pojavlja zaznana socialna problematika, vendar tega ne izpostavljajo preveč, da ne bi prišlo do stigmatiziranja. Vodja programa je povedala, da se mladi predvsem soočajo s težavami v povezavi s komunikacijo in šolo, nekateri imajo tudi težave pri vključevanju v družbo. Udeležence pa pridobivajo predvsem s pomočjo sodelovanja z drugimi organizacijami (šole in mladinski centri).

V intervjuju z udeleženci smo zvedeli, da so se vključili zaradi zanimanja, na podlagi vabila izvajalk, saj so jih predhodno že poznali zaradi dela v Mladinskem centru ter na podlagi vabila prijateljev. Poudarili so, da so kasneje ostali zaradi zadovoljstva s programom. Predvsem smo dobili odgovore, da jim je všeč druženje z vrstniki, veliko odgovorov pa se je nanašalo na dogajanje v okviru programa, npr. pogovori, izleti, kulinarične delavnice, igre. Pri vprašanju kaj jim ni všeč, so bili bolj skopi, v skladu z našimi pričakovanji, saj obiskovanje programa temelji na prostovoljni bazi in je zato zasnovan tako, da udeležence privablja. Navajali so odgovore v povezavi s pravili, razpoloženjem v skupini in s programom. Izpostavljeno je bilo pravilo neuporabe telefona med treningi, možnost prenosa slabega razpoloženja na ostale udeležence ter izbrane teme na delavnici, ki niso vedno vsem všeč.

Izvajalce ocenjujejo zelo pozitivno, pri tem je en udeleženec izpostavil, da se izvajalki pomembno razlikujeta v osebnosti in s tem vsaka izmed njiju prispeva drugačen vzorec identifikacije. Na vprašanje, ali bi se udeležili programa TSV, ki bi potekal na šoli, so bili prvi odzivi negativni. S podvprašanji smo nato ugotovili, da jim je pomembnejše kdo vodi tak program, kaj se v njem dogaja ter kdo so preostali udeleženci, kot to, kje poteka TSV. V nadaljevanju smo primerjali odgovore vodje programa in udeležencev o temah, ki jih

zanimajo. Pri obeh vidikih se je pojavil odgovor glasba in tehnologija, vodja je izpostavila še teme: odnosi, droge in spolnost. Prav tako smo naredili primerjavo med odgovori strokovne delavke in udeleženci TSV v povezavi odnosi v skupini. Pokazalo se je, da se je tekom treningov razvila povezanost in občutek pripadnosti med člani. Izvajalci se načrtno trudijo za vzpostavljanje dobrih socialnih odnosov, predvsem poudarjanje močnih področij vsakega posameznega udeleženca, se je pri tem izkazalo kot učinkovito.

Pri analizi programa smo ugotovili, da imajo vsebino treningov razdeljeno na tri faze, te pa razdeljene na vidik TSV in komunikacijski vidik, zaradi lažjega načrtovanja izvajalk. V prvi fazi poskušajo razvijati veščine, ki jih posamezniki potrebujejo za lažje funkcioniranje pri odnosih z drugimi: npr. ustrezno izražanje, poznavanje značilnosti komunikacije, dajanje povratne informacije, spoznavanje in izražanje čustev, samozavest ipd. V drugi fazi se osredotočajo na odnosni vidik, predvsem razvijanje empatije, sodelovalnih veščin, veščin reševanja konfliktov, aktivno poslušanje, velik poudarek čez celo leto je tudi na asertivnosti. V tretji fazi pa poskušajo ozaveščati njihovo vključenost v družbo z razvijanjem veščin prosocialnosti, veščin javnega nastopanja ter ozaveščanja stereotipov in predsodkov. Izvajalka programa je predvsem poudarila razvijanje veščin v povezavi odnosno ravno in sicer empatijo, asertivnost in vzpostavljanje ter ohranjanje odnosov. Ugotovili smo, da so se udeleženci bolj zapomnili splošnih tem, kot konkretnih veščin. Njihovi odgovori so se nanašali na teme v povezavi z izobraževanjem, odnosi in komunikacijo, poleg tega tudi kulinarčne delavnice.

Ugotovili smo, da ima vodja programa realno predstavo o učinkih TSV. Pri svojih odgovorih na morebitni vpliv treningov, je izpostavila, da je težko izločiti ostale dejavnike, ki vplivajo na spremembe pri posameznikih. Po besedah izvajalke je sicer možno opaziti manj konfliktov v skupini in njihovo ozaveščanje komunikacije ter spremembe v vedenju na splošno, pri tem pa je izpostavila, da je težko napovedovati ali bodo ti učinki trajali tudi po koncu programa. Pojavljajo se težave pri prenosu veščin v realne situacije, npr. pri spoznavanju novih ljudi se ponovno pojavijo obrambni mehanizmi. Zato želijo omogočiti čim več realnih situacij, z organizacijo javnih nastopov, tabora ipd.

Raziskovali smo tudi vidik udeležencev, koliko je program učinkovit po njihovem mnenju. Pri intervjuju so udeleženci izpostavili pomoč pri pridobivanju učnih navad, priprava na razgovor za službo, pogovori o temah in problemih, pri katerih se težje obrnejo na starše ali prijatelje. Ena udeleženka je tudi opazila spremembo pri svojem vedenju v povezavi z

obiskovanjem TSV in sicer se sedaj drugače odziva v konfliktnih situacijah. Večina udeležencev v naši raziskavi je zadovoljna s programom TSV, hkrati so pokazali interes po dodatnem učenju.

Ugotovili smo, da se največ težav pri izvajanju TSV, po mnenju vodje programa, pojavlja v povezavi s financami. Udeležencem bi želeli ponuditi daljšo obliko tabora, saj jim ta nudi še več možnosti za razvijanje veščin medsebojnega sodelovanja ter realnih situacij.

6. VIRI IN LITERATURA

- Bauman, Z. (2001). *Community: seeking safety in an insecure world*. Cambridge: Polity.
- Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija*. Ljubljana: Glotta Nova.
- Bečaj, J. (2000). *Temelji socialnega vplivanja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta
- Beelmann, A., Pfingsten, U. in Lösel, F. (1994). The effects of training social competence in children: A meta-analysis of recent evaluation studies. *Journal of Clinical Child Psychology*, 23, str. 260-271.
- Bellack, S. A. (ur.) (1997). *Social skills training for schizophrenia: a step-by-step guide*. London: Guilford.
- Bierman, K. (2004). *Peer rejection: Developmental processes and intervention strategies*. New York, NY, ZDA: The Guilford Press.
- Carell, S. (2002). *Skupinske aktivnosti za mladostnike: priročnik za vodenje skupin*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Cook, C. R., Gresham, F. M., Kern, L., Barreras, R. B., Thornton, S. in Crews, S. D. (2008). Social skills training for secondary student with emotional and/or behavioral disorders: A review and analysis of meta-analytic literature. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* September, 16, št.3, str. 131-144.
- Dekleva, B. (ur.) (1996). *Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Dowd, T. P. in Tierney, J. (2005). *Teaching social skills to youth : a step-by-step guide to 182 basic to complex skills plus helpful teaching techniques*. Nebraska: Boys Town Press.
- Filipčič, K. (ur.). (2006). *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Flander, B. (2010). Vaja iz "višje" penologije - Nietzschejeva genealogija kazni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61, št. 4, str. 351-364.

- Gibbs, J. C. (2011). Razumevanje antisocialnega vedenja. V: Kroflič, R. (ur.). Kazen v šoli?: Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Gresham, F. M., Van, M. B., in Cook, C. R. (2006). Social skills training for teaching replacement behaviours: Remediating acquisition deficits in at-risk students. *Behavioural Disorders*, 31, str. 363-377.
- Jones V. F., Jones S. J. (2001). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kazenski zakonik. Uradni list RS, 63/94; 23/99. (5.6.2016). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/1/content?id=51064>
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Upper Saddle River (New Jersey): Pearson Education
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Kranjčan, M. (1999). Doživljajska pedagogika: metoda, moda ali kaj več? *Socialna pedagogika* 3, št. 2, str. 135-154.
- Kroflič, R. (2004). Učiteljeva zaveza vzgojnim ciljem javne šole. *Sodobna pedagogika*, 55, posebna izdaja, str. 76-88.
- Kroflič, R. (2005). Glavni sovražnik discipline je odtujenost. Pripadnost skupnosti je njeno zdravilo : intervju s K. A. Strikeom. *Sodobna pedagogika* 56, št. 4, str. 14-23.
- Kroflič, R. (ur.). (2011). *Kazen v šoli?: Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Kroflič, R., Peček Čuk, M. (2009). Vzgojno-teoretski pristopi pri oblikovanju vzgojnega koncepta poklicnih in strokovnih šol. V: Kroflič R., Klarič T., Peček Čuk, M (ur.). *Ali poklicne šole potrebujejo vzgojni koncept?* Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Kubale, B. (2015). *Skupinska učna oblika*. Celje: Samozaložba.

- Ladd, G. W. in Mize, J. (1983). A cognitive-social learning mode of social skill training. *Psychological Review*, 90, str. 127–157.
- Leskošek, V. (2006). Izvajanje socialnih treningov v Sloveniji – izkušnje, dileme in odprta vprašanja. V Filipčič, K. (ur.). *Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Marentič-Marentič Požarnik, B. (1992). Izkustveno učenje - modna muha, skupek tehnik ali alternativni model pomembnega učenja? *Sodobna pedagogika* 43, št. 1/2, str. 1-16.
- Marentič-Marentič Požarnik, B., Plut- Plut Pregelj L. (2009). *Moč učnega pogovora: poti do znanja z razumevanjem*. Ljubljana: DZS.
- McGrath, H. in Francey, S. (1996). Prijazni učenci prijazni razredi. Učenje socialnih veščin in samozaupanja v razredu. Ljubljana: DZS.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Metelko Liseč, T. (2004). Socialne veščine – orodje za večjo socialno uspešnost. *Socialna pedagogika*, 8, št. 1, str. 97-112.
- Mijoč, N. (1995). Izkustveno učenje - enakovredna pot do znanja. *Andragoška spoznanja* 1, št. 1/2, str. 39-41.
- MacGrath, H., Francey, S. (1996). Prijazni učenci, prijazni razredi: učenje socialnih veščin in samozaupanja v razredu. Ljubljana: DZS.
- Moreno, J.L. in Z.T. (2000). *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Pečvar, N. (2009). Vedenjska in kognitivna terapija pri delu z duševno prizadetimi. V Antić N., Hribar, N. in Janjušević, P. (ur.). *Prispevki iz vedenjsko kognitivne terapije*. Ljubljana: Društvo za vedenjsko in kognitivno terapijo Slovenije in Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.
- Peklaj, C. (2001). *Sodelovalno učenje ali Kdaj več glav več ve*. Ljubljana : DZS
- Peklaj, C., Pečjak, S. (2015). *Psihosocialni odnosi v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.

- Peterson, R. L. (2011). Učinkovito odzivanje: pristop Wraparound. V: Kroflič, R. (ur.). Kazen v šoli?: Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Praper, P. (2008). Skupinska psihoterapija: od mitologije do teorije. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete
- Pšunder, M. (2004). Disciplina v sodobni šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pšunder, M. (2011). Vodenje razreda. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost, Filozofska fakulteta
- Puklek Puklek Levpušček, M. in Marentič-Marentič Požarnik, B. (2005). Skupinsko delo za aktiven študij. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
- Rapuš Pavel, J. (2004). Izboljšanje socialne kompetence ljudi s težavami v duševnem zdravju z učenjem socialnih veščin. V: Švab (ur.). Psihosocialna rehabilitacija. Ljubljana: ŠENT-Slovensko združenje za duševno zdravje.
- Rapuš Pavel, J. (2009). Trening socialnih spretnosti - krepitev socialne kompetence in učinkovitih socialnih interakcij V: Plut Pregelj, P. in Kobentar, R. (ur.). Zdravstvena nega in zdravljenje motenj v duševnem zdravju. Ljubljana: Rokus Klett.
- Rotar, M. (1996). Osutek modela izvajanja ukrepa udeleževanja v programu socialnega treninga. V: Dekleva, B. (ur.) Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Rozman, U. (2006). Trening socialnih veščin. Nova Gorica: Educa.
- Rupnik Vec, T. (2003). Igra vlog in simulacija kot učna metoda: priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rutar Ilc, Z. (2005). Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu: zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Sagadin, J. (1993). Poglavlja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport,

- Synapse. (2004). Social skills deficits-fact sheet. Dostopno na: <http://synapse.org.au/information-services/social-skills-deficits-fact-sheet.aspx> (Ogledano 14.6.2016).
- Šelih, A. (2006). Socialni trening kot sodobna oblika vzgojnega ukrepa. V: Filipčič, K. (ur.). Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Šober, I. (2014a). Projekt »Kompetence za življenje«. Tržič: Alteršola.
- Šober, I. (2014b). Predstavitev projekta za mlade »Alteršola«. Tržič: Alteršola.
- Šober, I. (2014c). Individualni načrt. Tržič: Alteršola.
- Šober, I. (2014d). Dogovor o vključitvi v projekt za mlade »Alteršola«. Tržič: Alteršola.
- Ule M. (2000). Sodobne identitete. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule M. (2008). Za vedno mladi?: socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Virk-Rode, J., Belak-Ožbolt, J. (1998). Socialne igre v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Warden, D. in Christie, D. (2001). Spodbujanje socialnega vedenja: dejavnosti za spodbujanje prosocialnih medosebnih spretnosti in vedenja. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Žižak, A. (2009). Pomen interaktivnih igralnih dejavnosti za trening socialnih veščin. Socialna pedagogika, 13, št. 4, str. 399-416.

7. PRILOGE

Priloga 1: Protokol polstrukturiranega intervjuja za vodjo in udeležence programa TSV

Intervju z vodjo programa TSV

1. Starost:
2. Izobrazba:
3. Koliko let že vodite program TSV?
4. Na kakšen način izvajate TSV? V obliki delavnic, tabora ali kako drugače?
5. Koliko srečanj vsebuje program TSV?
6. Koliko časa traja eno srečanje?
7. Kdo izvaja trening socialnih veščin?
8. Kako se financira program treninga socialnih veščin?
9. Kakšno je vaše teoretično izhodišče programa TSV?
10. Katere cilje želite doseči s programom TSV?
11. Katere učne oblike, metode in tehnike uporabljate pri izvajanju TSV?
12. Kako zgleda program TSV?
13. Kako poteka načrtovanje TSV?
14. Kako poteka evalvacija programa TSV?
15. Kako pridobivate udeležence?
16. Kdo so vaša ciljna populacija?
17. Kolikšen je starostni razpon udeležencev?
18. Pri kateri starosti, se vam zdi, da obstaja večje zanimanje za TSV?
19. Koliko fantov in koliko deklet se je udeležilo letošnjega programa TSV?

20. Se za program v večji meri odločajo fantje ali dekleta? (Kaj je po vašem mnenju vzrok za razlike?)
21. Ali po vašem mnenju prihaja do razlik pri primanjkljajih socialnih veščin, glede na spol?
22. S kakšnimi težavami opazate, da se soočajo mladi, ki prihajajo na TSV?
23. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo?
24. Poskušate razvijati medosebne odnose znotraj skupine? (Na kakšen način to delate?)
25. Ste opazili kakšne spremembe v odnosih znotraj skupine?
26. Katere socialne veščine poskušate razvijati v okviru TSV?
27. V kolikšni meri, po vašem mnenju, tak program pripomore k razvijanju teh veščin?
28. Ste opazili napredek pri razvijanju teh določenih socialnih veščin? Kako se, po vašem mnenju, to vidi?
29. Imate občutek, da udeleženci znajo prenesti naučeno znanje, izven programa TSV?
30. Ste opazili kakšne razlike v vedenju udeležencev na splošno? (Katere razlike?)
31. Kje vidite največ težav?

Intervju z udeleženci programa TSV

1. Starost:
2. Spol:
3. Koliko časa ste vključeni v program TSV?
4. Zakaj ste se odločili priti na TSV?
5. Kaj vam je všeč na TSV?
6. Kaj vam ni všeč na TSV?
7. Kako bi ocenili izvajalce TSV?

8. Bi se udeležili TSV, če bi program potekal na šoli?
9. Katere so teme, ki vas osebno najbolj zanimajo?
10. Ste že prej poznali vrstnike ali ste se z njimi spoznali na TSV? Ste z njimi postali (boljši) prijatelji tekom programa TSV?
11. Katere teme ste obravnavali na TSV?
12. Se vam zdi, da vam je TSV pomagal pri reševanju osebnih problemov? (Ali lahko navedete primer?)
13. Opazite kakšne spremembe pri svojem vedenju na splošno?
14. Imate občutek, da ste osvojili veščine, ki ste jih obravnavali na TSV? Ste zadovoljni, ali bi radi pridobili več? Na katerih področjih imate občutek, da bi potrebovali pomoč?
15. Kaj bi radi spremenili pri programu TSV?

Priloga 2: Transkripcija intervjuja z vodjo programa TSV

Starost: 34

Izobrazba: uni. dipl. komunikologinja in uni dipl. pedagoginja

Koliko let že vodite program TSV? Dve leti.

1. Na kakšen način izvajate TSV? V obliki delavnic, tabora ali kako drugače?

Imamo tedensko delavnico ob vikendih. Bistveno je ravno to, da je ob vikendih. Imamo ob petkih ali sobotah zvečer, večinoma sobote zvečer, ob dogovoru včasih ob petkih. Zaključimo pa s taborom. Da poteka ob vikendih zvečer, je pa bistveno zato, ker med tednom ima program za mlade Mladinski center, ob vikendih pa ni ničesar takega, da bi potekalo pod strokovnim vodstvom in bi bilo brezplačno. Tuki pa izvajava dve strokovni delavki, in sva zato dali ob vikendi, v večernih urah, da gredo mladi še kam drugam, kot v lokale napiti.

2. Koliko srečanj vsebuje program TSV?

Od začetka septembra do konca junija, vsak vikend, kolikor je vikendov, razen kakšen praznikih spustimo, vendar tudi to nadoknadimo med šolskimi počitnicami. Takrat imamo program izjemoma tudi med tednom. Tako da od septembra do konca junija imamo ves ta čas treninge minimalno enkrat na teden.

3. Koliko časa traja eno srečanje?

Tri ure, od 6h-9h včasih s polurnim zamikom.

4. Kdo izvaja trening socialnih veščin?

V osnovi izvajava treninge jaz in Monika. Medve sva strokovni delavki. Jaz sem diplomirana komunikologinja in pedagoginja, ona pa je socialna delavka. Obe imava izpit iz socialnega varstva, tako da delava to v smislu socialne preventive. Poleg tega imava tudi kakšnega zunanjega izvajalca. Občasno, za določene stvari, recimo likovno pedagoginjo, za kakšne bolj ustvarjalne zadeve, ki jim midve nisva kos. Imamo pa tudi kulturno antropologinjo, za dodatno znanja na tem področju.

5. Kako se financira program treninga socialnih veščin?

Financira se iz sredstev občine Tržič ter iz sredstev Alteršole. Alteršola ima tudi pridobitne dejavnosti, kot so recimo inštrukcije, počitniški dnevi in del iz teh pridobitnih dejavnosti, del sredstev namenimo za zaključni tabor. Z občine namreč ni dovolj sredstev, da bi šli še na tabor, vendar se nama zdi to pomemben del. Tudi v zaključnih evalvacijah mladi povedo, da

se bolj povežejo. To je res tisto, ko si več dni skupaj, je razlika, tudi se družijo, povežejo, ampak na taboru je spet drugo.

6. Kakšno je vaše teoretično izhodišče programa TSV?

Imava interdisciplinaren pristop in ga razvijava ves čas. V bistvu kombinirava tu najina formalna in neformalna znanja s področja pedagogike, socialnega dela, s področja izobraževanja, socialnega varstva in s področja kulturno umetniških dejavnosti. Glede na to da sva obe dolgoletni plesalki in učiteljici, ena vodja folklorne skupine in druga vodja KUD Leyli. To je ta pristop, ki ga razvijava, razvija pa se na podlagi evalvacij, intervizije, najine, supervizije sicer nimava, imava pa v strokovnem svetu več strokovne pomoči in ta intervizija poteka tudi z njimi. Dopolnjujeva in nadgrajujeva ga na podlagi večletnih in sprotnih izkušenj.

V socialni preventivi sva obe delali že več let, v Mladinskem centru Tržič sva delali in sedaj se z njimi še vedno povezujemo, v smislu da drug drugemu usmerjamo naše uporabnike. Njimi sicer malo drugače predstavimo, vendar je smiselno, ker kdo pa pride za vikend zvečer in star 16 let. To je res nekdo, ki mu manjka nekih veščin. Taki so običajno usmerjeni iz šol in iz Mladinskega centra Tržič, kjer že obravnavajo otroke in mladostnike s socialno problematiko.

Če povzamem, kombinirava znanje komunikologijo, pedagogiko in socialno delo, kar se tiče stroke in kulturno umetniško delo. V tem tradicionalnem pristopu, ki pa ga sproti dopolnjujeva glede na refleksijo, evalvacijo in intervizijo.

7. Katere cilje želite doseči s programom TSV?

Cilji so individualni načrti naših uporabnikov in to so njihovi cilji. Nekaj so potem cilji njihovih staršev ane, nekaj so cilji strokovnih delavk, ki delajo z njimi pa nekaj so najini cilji, ki delava z njimi. Zdaj vse skupaj skombinirat.. preprosto želimo doseči, v prvi vrsti, da se imajo tiste ure, ko so pri nas, fajn. Da se imajo fajn brez alkohola, brez drog, da doživljajo te izkušnje.. Da vidijo, da lahko preživljajo prosti čas zelo dobro, brez alkohola in drog. Zdej pa da se v te času seveda vsakič znova kaj novega naučijo in to ne glede na to kaj zdaj imamo. Kombiniramo treninge s tematskimi delavnicami, nimamo samo pogovorov, debate, razprave, kar je ena tipičnih metod sicer, ki jih uporabljamo. Imamo v bistvu ustvarjalne delavnice, kulinarične delavnice, športne delavnice. Recimo kakšen dan se učimo novih družabnih iger. Monopoli, Aktiviti, čist tko tematske delavnice za zraven, imamo le dovolj časa na voljo, da lahko vse skupaj umestimo v tist triurni program tistega dne. In na teh stvareh ni zdej tko, da

bova dali Enko, zdej se pa pejmo igrat. Ampak se trudimo, ali naučit za njih novo družabno igro, nekaj kaj bodo pol še lahko uporabili, ali pa jim pokazati še nek kakovosten način preživljanja prostega časa, ki ga ne poznajo ali se ga sploh ne lotijo. Saj se ne lotijo niti badmintona igrat ali pa zadnjič smo skoraj cel večer pihal milne mehurčke. Preko katerega smo potem, čist primer, tudi ozaveščali svoje cilje in želje. Se pravi je bil del TSV-ja. Milne mehurčke z neko novo napravo, ki proizvaja večje balone in je bilo super. So preživeli tri ure s tem, zraven smo pa še ozavestili naše želje in cilje, ker smo s tem jih pošiljali v svet. Tako narediva eno tematsko zadevo, ki je smiselna na koncu. Vsakič jim nekam skrijeva te naše zadeve. In ena taka stvar je interaktivna igra čebula k je povsod najbolj popularna, v vseh mojih skupinah, tudi drugje. In to izvajamo minimalno enkrat na mesec. Interaktivna igra čebula je kot pedagoginja sigurno veš kaj to je, samo mogoče ne poznaš ta izraz. To je zaviješ v časopisni papir eno pozornost ali eno bedarijo, nekaj zaviješ in potem daš čez eno nalogico. In to spet zaviješ, in zaviješ, zaviješ, zaviješ. Tolk slojev narediš in to potuje po glasbi, ko se glasba ustavi, nekdo odvijje, načne debato, izpolni nalogo. Na ta način predebatiramo najtežje teme. Recimo letos smo tako predebatirali od enakopravnosti spolov do stereotipov, rasizma. Vse predebatiramo prek teh čebul. To je glavna interaktivna igra za naše debate. Pa pro et kontra debate za in proti debate na primer o legalizaciji marihuane. Razdelimo v skupine, damo članke, damo argumentacijo, pomagamo pri tem in tko.

8. Katere učne oblike, metode in tehnike uporabljate pri izvajanju TSV?

Učne oblike. Delamo sicer v skupinah, ampak znotraj tega skupinskega dela, jim dava individualno in pa delo v dvojicah. V bistvu morajo glede na kakšne argumente, ki jih morajo izoblikovati najprej sami in pa delamo z njimi individualno in potem pride to v dvojice, potem v skupine, tako da isto stvar delamo na treh ravneh. Metode imamo razne igre vlog. Imamo zelo izkustveno učenje. Torej igre vlog, debate o aktualnih temah, razprave. Imamo debate pro et kontra in pa razprave tudi, razliko spoznavamo tekom komunikacijskih treningov. Potem interaktivne igre (npr. čebulo, ki sem jo opisala) in pa metakomunikacija. Ta metoda nam res pomaga ozaveščati in izpopolnjevati naše komunikacijske veščine. Pač komunikacija o komunikaciji. Tega imamo ogromno. Veste, kako je z reševanjem konfliktov, pa recimo na licu mesta, ko se lotimo nekih konfliktov uporabljamo metakomunikcijo, kaj boš drugega. Da pogledamo, kako, kje je šlo narobe, kaj sta narobe razumela. Ti konflikti med najstniki so da ga eden samo pogleda, pa je že konflikt in pol razčistimo zakaj je bil konflikt, zakaj je bil en »dosadan« reče.

9. Kako zgleda vaš program?

Imava sicer trimesečne načrte, ampak se jih ne moreva dosledno držati. Trimesečni plan se majčken zamakne vsakič, glede na to kaj se dogaja v realnosti. Imamo fazo jaz, faza jaz in drugi in faza mi v družbi. V vsaki fazi ločujeva TSV in komunikacijske treninge, to je samo zaradi praktičnih razlogov, da z soizvajalko lažje načrtujeva vsak trening. Komunikacijske treninge pa sicer pojmujeva kot sestavni del TSV.

V prvi fazi se osredotočamo na sebe, samopodobo, samozavest, spoznavanje, izražanje čustev pri TSV-jih. Pri komunikacijskih pa bolj na to osnovno, na vsebinski in odnosni vidik komunikacije, izražanje, dajanje povratne informacije, nebesedna komunikacija, ovire v komunikaciji. To je prvi trimesečni sklop, razdeljen na približno na 12 treningov, ampak pol se nam včasih to mal zamakne. Včasih smo dalj časa, pri samopodobi, včasih smo dalj časa druge, glede na tiste, ki so vključeni.

Druga faza je poimenovana jaz in drugi, kjer razvijamo empatijo, čeprav se mi zdi, da to v zadnjem času počnemo ves čas. Veliko manjka občutka pri mladostnikih. Empatijo, vrednotni sistem posameznika, sodelovalne veščine in veščine reševanja konfliktov, ki sem jih prej omenila. Delamo veliko na medosebnih odnosih, potem v drugi fazi pri komunikacijskih treningih se predvsem osredotočamo na poslušanje, aktivno poslušanje, na asertivnost v komunikaciji. In ta asertivnost je tudi trening za celo leto. Težko je takole čisto opredeliti v teoriji, kako to narediva. Skozi prakso se te stvari pojavljajo povsod. V zadnji fazi se pa osredotočamo še na nas v družbi. Ozaveščamo našo vključenost v družbo, stereotipe, predsodke. Imamo seveda nacionalno zelo mešane mladostnike. Predvsem se osredotočamo tudi na družbeno odgovorno ravnanje, to je malo zaradi same problematike v občini, pa ne točno teh mladih, ki hodijo, ampak da ne bi postali taki kot nekateri, ki že povzročajo, bom rekla, družbeno neodgovorno ravnanje. Ali z odpadki, da se pušča na igrišču steklenice, take stvari in gremo to tudi pospraviti, da vidijo. Otroci pridejo naslednji dan na igrišče in vidijo tisto razbito flašo alkohola. In da vidijo najstniki kaj to dejansko povzroči. Poglobimo se v veščine javnega nastopanja. En fant recimo repa, tako da z njim delamo še več individualno, mu omogočimo kakšen nastop, tako na večjih prireditvah v Trziču in Kranju. Štiri nastope je imel letos, da se je malo bolj predstavil s svojimi pesmimi. Pa tudi za starejše in tudi za dijake no, delamo nekaj tega učinkovitega predstavljanja samega sebe in svojih prednosti na področju trga dela. Nekateri iščejo dijaško delo, nekateri že redne službe. Mal razgovore povadimo, preko iger vlog.

10. Kako poteka načrtovanje TSV?

Načrtovanje samih treningov delavnic poteka tako, da se z Moniko tedensko dobiva, preletiva kateri najstniki so vključeni, če se je kdo na novo vključil, če je treba to kaj vzeti v obzir pri načrtovanju naslednjega treninga. Načeloma so vsi vključeni vsi od septembra do junija, dopuščamo pa vmes možnost še za kakšnega novega, ampak je potem treba mal drugače pristopiti, ne moremo kar vse nadaljevati s tistimi, ki so že od septembra vključeni. Tako da se ponavadi z njim dobiva še posebej. To zglada približno tako, da se na začetku izpolni prijavnico. Se pravi starše se pokliče, če ne pridejo zraven. S starši se govori po telefonu, se določi za sestanek ali pa se zmenimo po telefonu, čisto smo prilagodljivi glede tega, ker večino staršev poznamo, zdej če jih res ne, se moramo dobiti. Starši morajo biti vključeni. Tisti, ki so stari 18+ pa staršev ne vključujemo, razen na željo posameznika. (Potrebno ni, vendar imamo.) se pravi, dobimo telefonsko od staršev, da nam izpolnijo to prijavnico. Boš dobila vpogled v dokumentacijo, ki jo imamo, se pravi individualni načrt in prijavnica. To sta dva dokumenta. V tem individualnem načrtu je nekak takšen začetni vprašalnik ane, in pol to tudi še neformalno izvedemo v skupini z zbiranjem vtisov, zbiranjem pričakovanj, da malo glede na uporabnike določiva in načrtujeva naprej. Večinoma so njihovi cilji in želje druženje, da bi jim organizirali neko druženje. Eni so imeli da bi tremo zgubili in take stvari. Veliko bolj konkretni so potem cilji staršev, pa cilji strokovnih delavcev, ker so to mladostniki, ki imajo zaznano čustveno vedenjsko problematiko. Načrtujemo predvsem glede na to, kaj se je zgodilo prejšnjič.

11. Kako poteka evalvacija programa TSV?

Imamo začetno, sprotno in končno evalvacijo. V začetno evalvacijo vključujemo vprašalnike za udeležence na začetku treningov pa ugotovimo potrebe, želje, cilje z individualnim načrtom. Mal evalviramo začetno stanje no, v tem smislu. Potem imamo sprotno, po vseh treningih. Pluse in minuse, zbiramo vtise, anonimno. Včasih tudi tako da povejo na glas, čisto po želji, zbiramo vtise. Damo kakšen vprašalnik tudi vmes, za kakšno stvar, kjer je lažje z vprašalniki zagotoviti, da je res anonimno. Ob koncu pa tudi z vprašalniki in opravimo razgovore z vsakim od udeležencev. Evalviramo program to zdej z udeleženci.

Evalviramo pa program tudi s starši in pa med sabo, strokovni delavci. Se pravi z intervizijo, evalviramo program, pa s pogovori s starši. Naredimo tudi poročilo za občino. Enkrat ali dvakrat na leto se dobimo na razgovoru s ključnimi akterji.. Povemo kakšno je stanje, koga bi mogli še pritegn, z občine povejo kakšna je problematika v mestu, kaj lahko naredimo. Kar se tiče programa, pa nanj ne vplivajo. Imamo strokovno avtonomijo pri tem.

12. Kje vidite največ težav?

Največ težav nam vsekakor predstavljajo finance. Želeli bi si še bolj izpopolniti program, predvsem se nam zdi potrebno, da bi podaljšali tabor ob koncu treningov, ker tam se res povežejo med sabo. V zaključnih evalvacijah so udeleženci velikokrat izpostavili ravno ta vidik, da bi bili radi dalj časa in da so se res povezali med sabo na taboru. Radi bi podaljšali vsaj na tri dni, da smo en cel dan nekje stacionirani, ker je drugače veliko samo pakiranja. Da bi to omogočili, pa potrebujemo več financ, vendar nočemo obremeniti udeležencev, saj že tako večinoma prihajajo iz družin s socialno-ekonomskimi primanjkljaji. Občina pa nam zaenkrat tudi ne zagotavlja dovolj sredstev še za tabor.

13. Kako pridobivate udeležence?

Prej sva delali z njimi v Mladinskem centru. S strokovno delavko Mladinskega centra se dogovorimo za katere je ta udeležba smiselna, pa na šole greva, šole usmerijo. Pa kakšen pripelje kakšnega prijatelja, pa pol zelo kmal vidimo ali je tud za zraven ali ne.

14. Kdo so vaša ciljna populacija?

Lahko se vključi kdorkoli, to je občinski program, to ni omejeno, ampak načeloma hodi tisti, ki rabi te stvari. Ne izpostavljamo tega preveč, da ne bi bili stigmatizirani, ampak načeloma ja, so to taki, kot sem že prej rekla, kdo bi pa hodil v bistvu v soboto zvečer k odraslimi, če ni neka težava v ozadju.

15. Kolikšen je starostni razpon udeležencev?

Starostni razpon je od 13-19 let.

16. Pri kateri starosti, se vam zdi, da obstaja večje zanimanje za TSV?

Več ali manj so kar enako starostno zastopani.

17. Koliko fantov in koliko deklet se je udeležilo letošnjega programa TSV?

Redno vključenih je 17, vseh jih je 21. Fantje: 8 rednih, ena neredno od punc, ostalo so fantje. Ti neredni, bodo mogoče še postali redni.

18. Se za program v večji meri odločajo fantje ali dekleta? (Kaj je po vašem mnenju vzrok za razlike?)

Tudi spolno so kar enako zastopani, mogoče je kakšen fant več trenutno, vendar ni bistvene razlike

19. Ali po vašem mnenju prihaja do razlik pri primanjkljajih socialnih veščin, glede na spol?

Ne.

20. Na katerih področjih se vam zdi, da imajo udeleženci največ težav?

Zelo hitro zapadejo v konflikte, med sabo, s starši, sploh to je normalno pri teh letih, z učitelji v šolah. Problem so delovne navade, ne bom rekla da so leni, ampak nimajo delovnih navad. V šoli je potem problem. Ne pridejo v šolo, ne zdržijo v šoli cel dan. Ne vsi ane, to so eni, potem ponavljajo letnike, potem izpadejo iz šolskega sistem. To so najbolj problematični na tem področju. Eni enostavno nimajo družbe, pridejo zato, se težje vključijo. Oziroma tako, kot oni povejo da so neorganizirani, da se ne dobijo. Zaradi družbe pridejo. Predvsem moramo delati na tem kako eno stvar povedat, eno stvar ki nas moti. Kako podati eno povratno informacijo. So pa vse te stvari komunikacijske. Komunikacijski vidik je v štartu odvisen od samopodobe, samozavesti in zato vedno tri mesece najprej posvetimo temu. Da vidimo iz kje izhaja sploh njihovo neevščje komuniciranje. Kje je ta težava. Dobro, eni pač ne poznajo jezika. To je tudi težko, eni se še učijo in hitro kaj narobe razume kar rečejo, čeprav ne mislijo tako. Predvsem pa način kako povejo, da se sploh zavejo svoje neverbalne komunikacije. Da vejo kaj sporočajo. Rečejo saj nisem tako mislil. »Ja, zgledal je direkt tko, ane« recimo. Zapadejo v težave s tem.

Zdej mi ne dovolimo na teh treningih nič alkohola, nič trave. Izven teh treningov mogoče je pri komu tko prisotno, ampak pri večini to ni. Enkrat vmes, smo imeli težavo z enim fantom, da ni mogel hodit, ne da bi bil zadet in smo ga pač izključili. Ker ti treningi niso kurativni, ampak so res preventivni, to pa po mojem mnenju spada že v kurativo. Ne moreš priti zadet nekam, da ni to samo občasna rekreacija, pa tud to je že mal bolj tako ne, ampak bi rekla bolj običajno pri najstnikih. Da ne zmoreš biti en dan, ne zadet, to pa pač ni več za našo populacijo. Ne dovolimo pa nobenega alkohola, tudi radlerja ne, na morju je to malo problematično, ampak se držijo.

21. Katere so teme, ki udeležence najbolj zanimajo?

Spolnost, droge, glasba, računalnik, mislim tehnologija, avti. Temu mal manj posvečamo pozornosti, ne vidim izobraževalnega smisla v tem. Včasih jim damo možnost, da sami kaj predstavijo. Za glasbo smo pa imeli že gostujočega strokovnega delavca na področju glasbe-učitelja. Poskušamo glede na njihove želje, ki jih na začetku leta zberemo, te tematske delavnice prilagoditi. In če je želja igranje kitare, jim pač omogočimo učitelja, da jim to

predstavi. Seveda ne (ugodimo) vsem željam, take , ki so smiselne za naš program, ampak začuda, dajejo zelo take smiselne predloge. Saj vejo kaj lahko in kaj ne.

22. Poskušate razvijati medosebne odnose znotraj skupine? Na kakšen način to delate?

Težko je, vedno se zgodi, da je na začetku kdo izključen. Kakšen, ki je prišel, brez da bi poznal koga ali pa ima že tako vedenje, da jih mal odbija. In pol se zelo trudimo okrog tega, da bi najdl vsaj enega v skupini, ki ga bolj sprejme. Saj načeloma ni nekih nestrpnosti tolk drug do drugega, ampak da so res vsi bolj vključeni. Vse te igre, ki se jih gremo, vse te interaktivne igre poskrbimo, da so v različnih dvojicah, v različnih skupinah. Da vidijo drug od drugega močna področja. Da lahko predstavi, recimo ta fant, ki se ne vključi dobro, da lahko predstavi stvari, ki jih dela dobro, da drugi vidijo in ga lažje sprejmejo. To se je izkazalo kot učinkovito. Majčken predvsem na teh močnih področjih se trudimo delat, saj tudi na teh področjih, ki niso tako močna, se pravi ta šibka področja, delamo na tem, da bi jih presegli. Pa imajo močna področja, verjamem da vsak jih ima in poskušamo jih odkriti in to poudariti. Tako kot rep pri fantu, ki sem ga omenjala.

23. Ste opazili kakšne spremembe v odnosih znotraj skupine?

Jst bi rekla da ja. Glede na zaključne evalvacije. Saj nekaj je vtis, nekaj pa pol, kar evalvacija pokaže. Naredili smo evalvacijo, vprašalnike in intervjuje in povsod so izpostavili to povezanost, večkrat. Brez da bi jim jaz to besedo položila v usta. Se pač izpostavi to kot ena pozitivna stvar, da so v skupini res povezani. Sicer pol zlo tko začnejo, to je samo naša skupina tolk dobra in ne bi bilo dobro, če bi še kdo prišel zraven. Čeprav to ni res. Vedno, ko pride kdo na novo, konec koncev ene dva dni se mal spoznajo, pol so pa že veseli, da je prišel. Mogoče je to en tak vtis, ki ga imajo, zdaj smo mi, ta skupina, Alteršola. Ampak je pa luštn vidt, da so se povezal. To so definitivno se.

24. Katere socialne veščine poskušate razvijati v okviru TSV?

Druženje. Niso več sami, ampak se družijo tudi izven Alteršole. Je smiselno za njih, da je njihov cilj dosežen. Potem veščina asertivnost, vse kar sem naštela v programu. Eno je spoznavanje sebe, samopodoba pa vse to ane, ampak na tem lahko gradimo veščine. To je ključ tega, da gradimo eno asertivno komunikacijo.

25. V kolikšni meri, po vašem mnenju, tak program pripomore k razvijanju teh veščin?

Treba bi bilo še par let preučevati, da bi videli trend, v teh treh, dveh letih težko rečem kaj se je dejansko razvilo, spremenilo. Eno je glede na evalvacije, glede kaj sami vidijo, kaj počnejo. Super je to, da so se sedaj navadil mal manj kregat. Ampak ali bo to trajalo? Ali bo to trajalo,

tudi ko bomo nehali program obiskovat? Tega pa ne morem reči. Jst mislim da je tisto, kar lahko povemo, je to, da jim omogočimo zanimivo preživljanje prostega časa in nova znanja. Kaj pa oni s temi novimi znanji naredijo je potem odvisno od več dejavnikov, več kot samo naš trening socialnih veščin, da oni postanejo to kar postanejo v življenju. Ogromno dejavnikov vpliva potem na to kakšni postanejo ti mladostniki. Ne vem kolk trening socialnih veščin pripomore k temu, v kolikšni meri težko rečem, nimam takih znanstvenih raziskav na tem področju. Mojih. Konkretno kaj obstaja drugje, me ne zanima, ampak točno to, kar delamo tukaj, pa ni primerljivo z ostalimi praksami. In bi morali več let te naše evalvacije spremljati, pa še potem, ko so izključeni iz programa, pa tko, da bi videl sploh en trend, ali lahko kaj pokažemo s tem ali ne.

Zaenkrat mi je bistveno pač, da se imajo oni vsak vikend lušno ane. Imeli smo tudi primere, ki so imeli doma zelo težavno situacijo in je tud to en tak beg. Zdej oni zbežijo potem ven na ulico ali pa pač zbežijo tlele k nam in se imajo fletn in nekaj novega počnejo. Te stvari sigurno omogočaš, to takoj vidiš učinek. Sedaj kaj odnesejo od samih treningov, je pa težko reči. Še vedno se mi zdi, ko gremo na tabor, spoznavamo nove ljudi, so še vedno težave, še vedno nastopi ta obrambni mehanizem nekaterih in potem jih ljudje težko.. mislim če ne delajo z mladimi, ne razumejo tega in jih tako zelo hitro obsodijo. Našim mladim pa potem to ni jasno ane, zakaj so jih tako hitro obsodili, (izločili) če se pa seveda obnašajo nesramno. In še vedno to vidim. Mislim da je potrebno precej še delati na temu, oziroma velik stvari vpliva na to, različne situacije, kaj je sedaj za njih.

26. Je opazna razlika v vedenju na treningih TSV in potem v realnih situacijah?

Ja, ja, ja. Sigurno, ker to je spet okolje. Zato pa hodimo na stvari, da jih probamo v situacije realne peljati. Sam neke igre vlog špilati, to je butast. To je majčken vaje, ampak pol je pa treba te realne situacije sprobati. Realne situacije so pol recimo razgovori za službo, in da vidimo kako so se tam potem dejansko obnesel. Realne situacije so seveda glasbeni nastopi, kako je premagal tremo, kako je speljal zadevo, ali je bil organiziran, ali je bil točen, je te veščine osvojil, v smislu same organizacije svojega časa pa dogovarjanja z organizatorji in tko. **Ste bili zraven?**

Včasih je kar že prepuščeno čisto njim ane, odvisno, odvisno kaj in pri komu. Recimo na nastopih smo zraven, on je sicer tam sam, mi pa vidimo kako se je obnesel. Saj to so javni nastopi, seveda gremo pogledat. Pa ni to samo ali bo on dobro pokazal svoj talent ali punca, ali bo dobro zaplesala, ampak vse skupaj, kakšen odnos ima do ljudi okoli sebe. Saj vemo, da

ni dovolj samo talent, se treba znati obnašati do tistega, ki vodi prireditve, do publike. Na taboru je pa sploh to očitno. Smo šli še z drugimi in rabijo oni čas, da se spoznajo. Še vedno rabijo čas, da se počutijo varne za komunikacijo. Seveda je v Alteršoli čisto drugače, to je varen prostor za njih, tam upajo povedati, tam povejo, kar je seveda super, ampak po drugi strani je pa tudi se obnašajo verjetno veliko boljše, kot pa se obnašajo v nepreverjenih situacijah.

27. Imate občutek, da udeleženci znajo prenesti naučeno znanje, izven programa TSV, v realne situacije?

Ja mislim da včasih sigurno, rečmo te nastope sigurno, zdej kako javno nastopit, neverbalno komunikacijo osvojiti. To se da mejčken zvadit, in potem ko z več realnimi nastopi to proba, to udejanji, tukaj pripomore. Pa dostikrat slišim od kerga »ja, sj sm se spolnil, tako kot si ti rekla«. Vsaj razmišljajo no, če že ne naredijo. »Saj vem da bi mogel bolj tko reagirat, ampak sem..«. Vsaj ozaveščajo svojo komunikacijo in je že to je nekaj. Do tega smo sedaj prišli recimo po dveh letih.

28. Ste opazili kakšne razlike v vedenju udeležencev na splošno? Katere razlike?

Ja, od začetka, ko so prišli in do sedaj ja. Izven programa lahko bolj malo preverjam situacijo, razen pri starših. Ravno sedaj sem imela spet evalvacijo z enim od staršev in je mamica rekla, da se res pozna k hodi v Alteršolo. Jst ne vem al smo dejansko mi pripomogli k temu, ali je kaj drugga. To je vedno težko določiti. Kaj vse vpliva, ali je mladostnik zgolj mal zrasel..

Kar se pa tiče znotraj programa ja pa vedno tako kot pri vseh: ko pridejo in so nanovo, je to zelo zahtevno za naju in za vse. Ko se počutijo varne, je pa lažje. Ker tudi v tem, ko se počutijo varne, pride lažje do kakšnega čustvenega izbruha, ampak pač pride ne, sj to vse rešimo na licu mesta, to je super, pač to so stvar, ki jih izkoristimo za nadaljnje učenje. Vedenje se izboljša, absolutno se izboljša. Tist obrambni mehanizem izgine, pojavi se, ko pride kdo na novo.

29. Kje vidite največ težav?

Največ težav nam vsekakor predstavljajo finance. Želeli bi si še bolj izpopolniti program, predvsem se nam zdi potrebno, da bi podaljšali tabor ob koncu treningov, ker tam se res povežejo med sabo. V zaključnih evalvacijah so udeleženci velikokrat izpostavili ravno ta vidik, da bi bili radi dalj časa in da so se res povezali med sabo na taboru. Radi bi podaljšali vsaj na tri dni, da smo en cel dan nekje stacionirani, ker je drugače veliko samo pakiranja. Da

bi to omogočili, pa potrebujemo več financ, vendar nočemo obremeniti udeležencev, saj že tako večinoma prihajajo iz družin s socialno-ekonomskimi primanjkljaji. Občina pa nam zaenkrat tudi ne zagotavlja dovolj sredstev še za tabor.

Priloga 3: Transkripcija intervjuja z udeleženci programa TSV

Udeleženec 1:

Starost: 14 let

Koliko časa si vključena v program TSV?: Dve leti

1. Zakaj si se odločila priti na TSV?

Ker me je zanimalo kaj bomo kaj počeli, pol sem videla da se bomo zabavali, da bodo kakšne igre, da se bomo kaj novega naučili in tko.

2. Kaj ti je všeč na TSV?

To da gremo na izlete, da imamo po navadi veliko stvari s hrano (smeh).

3. Kaj ti ni všeč na TSV?

Vse mi je všeč.. aja, da ne smem uporabljati telefona, edin to mi ni všeč. Vse ostalo mi je pa v redu.

4. Kako bi ocenila izvajalce TSV?

Imam ju zelo rada. Men sta v redu. Nimam nobene kritike.

5. Bi se udeležila TSV, če bi program potekal na šoli?

Ne. **Zakaj?** Zato, ker verjetno ne bi Iris vodila to. Če bi pa onidve vodile, bi pa hodila, ker vem kaj bi se dogajalo.

6. Katere so teme, ki te osebno najbolj zanimajo? Kaj rada počneš?

Ful rada rišem, pač ustvarjam, igram kitaro, orient plešem, rada pojem. Moji hobiji.. hrana (smeh)

7. Si že prej poznala vrstnike ali ste se z njimi spoznali na TSV?

Ene par sem jih tukaj na Alteršoli spoznala, ene sem pa že prej poznala. **Ste bolj povezani sedaj?** Ja, smo. Čez celo leto smo se povezali, ni pa bilo posebnega dogodka.

8. Katere teme se spomniš, da te imeli na TSV?

Veliko smo se pogovarjal predvsem o drogah, to se še najbolj spomnim (smeh), veliko tudi o drugih stvari, ampak meni je najbolj važna hrana, da smo kuhali. Imeli smo par piknikov, da smo se mal zunaj pozabaval. Kaj je bilo še kaj takega..teme.. vsakič smo imeli svojo temo. Po

navadi smo se zmeraj neki pogovarjal za kakšne izlete, že za naprej. Recimo k smo imeli tabor. Ko smo šli na Ljubelj in smo se zmenili da bomo zbrali denar, da bomo lahko potem.. jedli (smeh).

9. Imaš občutek, da ti je TSV pomagal pri kakšnem problemu?

Ja. **Konkretno?** Ko smo se pogovarjali kako se učiti. In mi je pač pri temu že mal pomagal, da sem probala bit bolj samostojna pri učenju. Zmeraj sem rabila enega zraven, da mi je odgovarjal kaj je to, kaj je to. Nisem se znala učiti.

10. Opaziš kakšne spremembe pri svojem vedenju na splošno?

Nisem opazila.

11. Imaš občutek, da si osvojila veščine, ki ste jih obravnavali na TSV? Si zadovoljna, ali bi rada pridobila več?

Sem zadovoljna.

12. Se ti zdi, da bi mogoče kje še potrebovala pomoč?

Nimam posebnih želja

13. Kaj bi radi spremenila pri programu TSV?

Da bi več kuhal in jedli.

Udeleženec 2:

Starost: 14 let

Koliko časa si že vključena v program TSV?: Dve leti

1. Zakaj si se odločila priti na TSV?

Iris mi je povedala ane in je rekla da se družijo, da imajo take in take igre, da se pogovarjajo in me je to zanimal, pol sem šla pa pogledat kako je, pol mi je bilo pa všeč in sem začela hodit.

2. Kaj ti je všeč na TSV?

Družba pa to kakor se pogovarjamo o vsem, ker to se doma glih ne bom pogovarjala, Iris mal bolj ve in bolj pove. Fajn mi je k se razne stvari gremo pa kakšen film smo tud pogledal pa kj tazga. In igre, različno je bilo, ni skoz isto, vedno se kaj dogaja.

3. Kaj ti ni všeč na TSV?

Vse mi je všeč, fajn je k je sobota zvečer, družba je v redu, noben ni, ki bi silil vate. Vse je ful fajn, hrana je, zmeraj se neki gricka.

4. Kako bi ocenila izvajalce TSV?

V redu sta. Če vidita, da se kdo krega al pa kar kol, če slučajno pride do tega, vedno takoj rešita. Zmeraj je ful fajn. Vse povesta, če ne veš, ti razložita, zabavno je zmeraj. Ne vidim problema. Če ne bi bila zadovoljna, ne bi hodila.

5. Bi se udeležila TSV, če bi program potekal na šoli?

Če bi onidve vodili, potem ja, če pa ne, bi pa videla kako bi mi bilo všeč. Tukaj je res zabavno, ne ponavlja se, zmeraj je neki novega dogaja, tukaj se res razumemo, pa družimo se v soboto zvečer, ko res pozabiš na šolo. V šoli je pa šola, drugače je.

6. Katere so teme, ki te najbolj zanimajo?

Najbolj všeč mi je ples. Men se je ful fajn pogovarjat, pa ni važno o kateri temi. Če je kakšen problem al pa kej, al pa če ima kakšen kakšno vprašanje, k jaz lahko odgovorim nanj, mi je fajn če lahko kaj povem. Ni važno bilo kaj a se bom pogovarjala o kruhu, sedežni. Sama pa na bi znala vodit pogovora, mene more en neki vprašat, pol pa lahko kaj povem.

7. Si že prej poznala vrstnike ali ste se z njimi spoznali na TSV?

Nekaj se jih že poznala, te iz plesnih, dosti sem jih pa spoznala tukaj.

8. Je razlika v vaši povezanosti od začetka programa?

Smo se združili pa tako pač, zdaj smo ful bolj povezani, včasih smo se samo na daleč pozdravljali, zdaj se pa pogovarjamo, kako smo, kje smo bili. Zbližali smo se in postali prijatelji.

9. Katere teme se spomniš, da te imeli na TSV?

Neki je bilo o komunikaciji, pa o spletu. Sicer sem veliko tudi v šoli slišala o tem, pa malo mešam kje je bilo kaj. Pri Iris vem da smo imeli tudi o prijateljstvu, o ljubezni, in o spolnosti, pa o internetu, o komunikaciji, kako se spoznavat in tko.... To je bilo.

10. Se ti zdi, da ti je TSV pomagal pri reševanju osebnih problemov? Se spomniš kakšnega primera?

Težav na spletu ali v ljubezni jst to nimam. Jst itak ne zaupam kuj vsakmu. Pač jst rabim cajt za človeka. Če ga ne poznam na facebooku, ga ne bom dodala zato, ker še vseeno so take stvari k se dogajajo.

Sta mi pa Iris in Monika dali še en tak klicaj zraven, da moram še bolj pazit, da se ne bi slučajno s kakšnim neznancem pogovarjala pa tko. Pač še malo več znanja sta mi dale. Zato nimam takih problemov, ker se bolj pazim tega.

11. Opaziš kakšne spremembe pri svojem vedenju na splošno?

Mogoče to, da ne vem, včasih sem bila ful bolj zamerljiva. Če mi je en nekaj naredil, sploh nisem hotela poslušat razlage al pa kar kol, sem kr rekla »lej, ne dost te mam, tko je bilo, lej ni opravičila, če si to pa to naredil, lej konec, pejt, nočem te sploh vidt«. Zdaj pa če ima en slab dan pa da se skregam z enemu, pač poslušam ane. Zdaj sem dojela, da je tako boljše, zato k včasih imajo ljudje res kakšen problem, pol so pa slabe volje, pol pa še jst začnem tam težit. Drugačen pogled imam, na zaganjam se kuj v ene stvari. Če mi nekaj ne gre, bom rekla »ne, zdaj boš pa to dokazala, da znaš, al pa neki«. Mal sta mi povedale, k drug mi itak ne. Doma se o tem ne pogovarjamo, če se, se o šoli, ali karkoli, pol pa televizija pa spat, pa ni časa, starši itak delajo, s sošolkam se pa nam o tem pogovarjala. Saj se, ampak se pogovarjaš kaj družga. Dokler nimaš kakšnega problema, sploh ne pomisliš na kaj tazga.

12. Imaš občutek, da si kaj pridobila na TSV?

Ja sem. Prej nisem nič tako vedela tega. Zdaj sem bolj sama, znam biti sama.

13. Si zadovoljna, ali bi rada pridobila več znanja?

Ja, sigurno bi ga še več dobila. Če bo naslednje leto še, bom še hodila, da bom še kaj zvedela.

14. Na katerih področjih bi rada še več zvedela?

Drugače bi bilo fajn še kaj družga, na kakršnem drugem področju, če bo pa to, bo pa še boljše, da bom še kaj več od tega vedla.

15. Kaj bi rada spremenili pri programu TSV?

Da bi malo dalj trajal. Dve ure na teden, to ni skor nič.

Udeleženec 3:

Starost: 19 let

Koliko časa si vključen v program TSV? 1 leto

1. Zakaj si se odločili priti na TSV?

Prijatelj mi je rekel kolk se imajo dobro in naj pridem vsaj pogledat, potem pa mi je bilo všeč in sem ostal.

2. Kaj ti je všeč na TSV?

Družba. Sami se nikoli ne moremo dobiti v taki grupi zunaj in ko starejši rečejo da se dobimo, potem kar vsi pridemo in smo tam skupaj, sami se pa ne moremo zorganizirati, ker se sami ne znamo.

3. Kaj ti ni všeč na TSV?

Če je nekdo slabe volje, s katerim si si blizu, potem to vpliva še na ostale in smo potem kar vsi slabe volje. Pa če je nekdo slabe volje pol kr teži.

4. Kako bi ocenil izvajalce TSV?

Obe sta najboljši. Obedve sta dva različna tipa osebnosti in ko sta obe je res kul, če pa ena manjka je pa kr neki. Ena teži, druga je pa čist preveč prijazna. In pol ni reda. Če sta pa obe skupaj, se pa vse nevtralizira in smo vsi mirni.

5. Bi se udeležil TSV, če bi program potekal na šoli?

Odkvisno kdo bi hodil na to. Tukaj hodijo ravno tista družba, ki smo kolegi, ki so fajn. V šoli pa imaš take različne primerke..

6. Katere so teme, ki te osebno najbolj zanimajo?

Glasba, šport, odbojka.

7. Ste se z vrstniki že prej poznali?

Nismo se vsi med sabo. Sem jih pa veliko poznal.

8. Je razlika v vaši povezanosti od začetka programa?

Ja. Smo sedaj postali prijatelji.

9. Katere teme se spomniš da ste imeli na TSV?

Vedno poučne scene. Od komunikacije in na temo socialnih veščin. Naučil smo se kako delat smoothie, pa palačinke pa muffine.

10. Se ti zdi, da ti je TSV kako pomagal pri reševanju osebnih problemov?

Za reševanje osebnih problemov imam musko.

11. Opaziš kakšne spremembe pri svojem vedenju na splošno?

Vedno se isto obnašam..

12. Si zadovoljen z znanjem, ki si ga pridobil na TSV, ali bi rad pridobil še več?

Ja, tega nikoli ni preveč, prej premalo. Vse informacije rabimo, nikoli ni preveč informacij. Bilo kaj zveš, tako je v svetu, je koristno, pa tud če je narobe al pa prav. Več ko veš, več imaš.

13. Na katerih področjih bi rad več informacij? Katere teme predlagaš da bi imeli v okviru TSV?

Lahko bi imeli ko folk odrašča, da bi se mal bolj zavedal kako je v lajfu. Da na primer načrtujem da grem za pol leta v Indijo. In pol kako preživet recimo. Al pa kako položnice plačevati, pa take življenjske fore, k jih v šoli ne slišiš.

14. Kaj bi rad spremenil pri programu TSV?

Cel čas smo gor (v učilnicah). Saj gremo ven, imamo piknike in za zadnjega gremo ven. Samo da bi šli večkrat vmes tudi ven. Recimo na sprehod in kakšne športne aktivnosti ali v hribe. Lahko bi recimo imeli šolske scene, da bi vsakič obdelali eno teme. Npr. Mene zanima Stari Egipt.. vendar na drugačen način predstaviti, ne kot je v šoli. Vendar je pa problem ker nekatere teme drugih ne zanima. Treba se je zmenit, ker drugače bi se eni samo zafrkavali, ker jim tema ne bi bila všeč.

Udeleženec 4:

Starost: 16 let

Koliko časa si že vključen v program TSV? 2 leti

1. Zakaj si se odločil priti na TSV?

Z Mladinskega centra sem že poznal Iris in mi je rekla da je delavnica in da lahko pridem, pol mi je bilo pa kul in sem ostal.

2. Kaj ti je všeč na TSV?

Cel teden je itak šola in pol nimaš kaj za delat. In potem je Alteršola, k je drugačna kot šola. Pa zaradi družčine.

3. Kaj ti ni všeč na TSV?

Nekatere teme na delavnici. Vsaka delavnica kdaj nekomu ni všeč. Meni recimo ni bila, ko smo delali smootije.

4. Kako bi ocenil izvajalce TSV?

Ful sta v redu. Vedno sta za kakšno zafrkancijo, pa še vedno je red da loh delamo.

5. Bi se udeležil TSV, če bi program potekal na šoli?

Mogoče, če bi vodile Iris in Monika, če bi kdo drug pa vprašanje če bi se udeležil.

6. Katere so teme, ki te najbolj zanimajo?

Igrice, glasba, sploh pa rep.

7. Si že prej poznali vrstnike ali si se z njimi spoznal na TSV?

Z nekaterimi puncami se nisem, ostale pa sem poznal.

8. Ste z njimi postali kaj boljši prijatelji tekom programa TSV?

Ja. Smo sedaj smo postali boljši prijatelji.

9. Katere teme se spomniš da ste imeli na TSV?

Npr. ko greš na razgovor sta nas učile za naprej kako se znajti. Pa zmeraj mam scene da se učimo za naprej.

10. Se ti zdi, da ti je TSV pomagal pri reševanju osebnih problemov? Se mogoče spomniš kakšnega primera?

Prej k nisem bil na Alteršoli, blage nisem mel o razgovoru, pol k sem pri njih to slišal, sem se pa velik naučil. Prej sploh nisem vedel kako. Zdaj vsaj vem kako pristopit do delodajalca.

11. Opaziš kakšne spremembe pri svojem vedenju na splošno?

Ne vem, če se kaj drugače obnašam.

12. Si zadovoljen z znanjem, ki si ga pridobil na TSV, ali bi rad pridobil še več?

Velikokrat pride tko, da že v peto poslušáš eno in isto temo, pol pa že ne veš več kaj bi delal. Tam sediš in se pol ponavljaš al pa bi že kar namesto vodje govoril. Se kr izgubi pomen.

13. Je kakšno področje, kjer bi rad pridobil informacije?

Nikjer ne učijo znajti se na telefonu. Danes je vse prek telefona in nobena šola realno gledano te nič ne uči. Jst se sicer znajdem na telefonu in me dostikrat folk sprašuje kako naj to naredi, kako naj un naredi, pol moram pa razlagat in to je najtežje kako razložiti.

14. Kaj bi rad spremenil pri programu TSV?

Mogoče lokacijo, da bi bilo bližje Tržiča, pa tudi to je ok, da se mal sprehodiš skupaj s prijatelji.

IZJAVA O AVTORSTVU IN OBJAVI NA SPLETNIH STRANEH

Spodaj podpisana Urška Šenk izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom Analiza programa treninga socialnih veščin moje avtorsko delo in da se strinjam z objavo v elektronski obliki na spletnih straneh Oddelka za pedagogiko in andragogiko.

Kraj in datum:

Podpis: